

ח. אָנוּךְ

כַּתִּיב־תְּהֵאָרֵץ

ספרי-עֵזֶר לַעֲבוּדָה וְלַחֲזוּרָה

סֵפֶר ג'

אֲמֵרִיקָה, אוֹסֵטְרֵלִיָּה, אַנְטָארְקָטִידָה

תרצ"ו

הוצאת אַמְנוֹת'

תל-אביב

כַּתִּיב־תְּהֵאֲרֵץ

ספרי-עזר לעבודה ולחזרה

ספר ג'

אֲמֵרִיקָה, אוֹסְטְרָלִיָה, אַנְטָארְקָטִיָה

מסרינת שגיה

תרצ"ו

הוצאת "אמנות"

מלאכיב

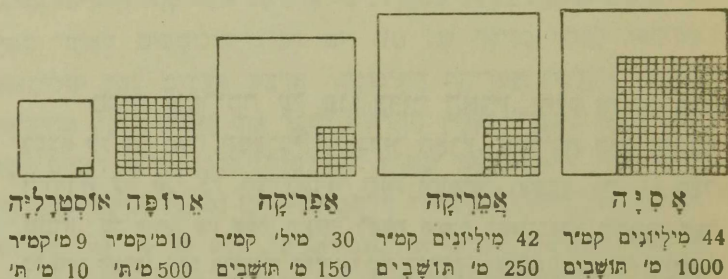
Copyright, 1933, by the "Omanuth" Co. Ltd., Tel-Aviv
כל הזכויות שמורות

בית-הקדפוס "אמנוות אר-ץ-ישראל", תל-אביב
Printed in Erez-Israel (Palestine)

אֲמֵרִיקָה

חֶלְקֵי תֵּבֵל

צִיור 1

בְּכַמָּה קִטְנָה אֲמֵרִיקָה מְאֻסֵּינָה? וּפִי כַמָּה גְדוּלָה הִיא מְאֻרֻפָּה? פִּי כַמָּה עוֹלָה מְסַפֵּר הַתּוֹשָׁבִים בְּכָל אֶחָד מִשְׁנֵי חֶלְקֵי-תֵּבֵל אֵלּוּ עַל מְסַפֵּר הַתּוֹשָׁבִי אֲמֵרִיקָה? מַה סִּדְּת הַצִּפִּיפּוֹת בְּאֲמֵרִיקָה? פִּי כַמָּה קִטְנָה הִיא סִּדְּת הַצִּפִּיפּוֹת בְּאֻרֻפָּה, בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל? עַל כַּמָּה מַעֲלֹת רַחֵב מִשְׁפָּרַעַת אֲמֵרִיקָה מִצִּפּוֹן לְדָרוֹם? הִשָּׁב אֵת הַמֶּרְחָק הַזֶּה בְּקִלּוֹמֵטֵרִים (1° רַחֵב גְּאוֹגְרָפִי = 111 קִילּוֹמֵטֵר); הַשְּׁנָה לְהַפָּךְ כְּדוֹר הָאֶרֶץ (40 000 קִילּוֹמֵטֵרִים).

¹ בְּכָל מְקוֹם שָׂרְשׁוּם בְּפִקְרָה: אֲטֹלֵם, עִמ'... — הַכִּנּוּי לְאֲטֹלֵם שֶׁל יִבּוֹטֵי גִּמְסֵי-פֶרֶל מוֹ.

אֲמֵרִיקָה

42 מיליונים קמ"ר 250 מיליונים תושבים

מקום אַמֵרִיקָה על פְּנֵי כדור הָאָרֶץ. חֶלֶק זֶה שֶׁל תֵּבֵל נִמְצָא על פְּנֵי הַצִּד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל כדור הָאָרֶץ. אַמֵרִיקָה היא הַנְּבֻשָׁה הַיְחִידָה על פְּנֵי כֵל הַצִּיד־הַכדור הַזֶּה וְתוֹפֵשֶׁת, בְּעֵדָה, רק $\frac{1}{6}$ מִכֵּל שְׂמֵחוֹ. מִה הַיַּחַס בֵּין שְׂטַח הַנְּבֻשָׁה לַשְּׂטַח הַיַּמִּים בְּחִצֵי־הַכדור הַכּוֹרְחֵי (שְׂטַח כֵּל כדור הָאָרֶץ: 510 מיליונים קמ"ר)? מִה הַפְּרָסָה (בְּמַעְלוֹת!) מְנַקֶּמֶת הַקִּיצוֹנִית שֶׁל נְבֻשַׁת אַמֵרִיקָה בְּצִפּוֹן עַד הַצִּיד הַצִּפּוֹנִי (הַשָּׁנָה אֲסִיחָו)? וּמְנַקֶּמֶת הַקִּיצוֹנִית בְּדָרוֹם עַד הַצִּיד הַדְּרוֹמִי (הַשָּׁנָה אֲפֵרִיקָה!)?

מִה הַפְּרָסָה הַקָּטָן בְּיַתֵּר בֵּין אַמֵרִיקָה לְאַסִּיָּה? בֵּין אַמֵרִיקָה לְאַרֻפָּה? בֵּין אַמֵרִיקָה לְאַפֵרִיקָה?

אַמֵרִיקָה נִחְלָקֶת לְשָׁמַיִם: אַמֵרִיקָה הַצִּפּוֹנִית וְאַמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית, שֶׁהֵן מְחֻבָּרוֹת עַל יְדֵי מַצַּר נְבֻשָׁה, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם אַמֵרִיקָה הַתִּיכוֹנָה.

גִּלּוֹי אַמֵרִיקָה: אֶלְפֵי שָׁנִים הִיָּתָה אַמֵרִיקָה גְּעֻלְמָה מִיּוֹשְׁבֵי שְׂאֵר חֶלְקֵי תֵבֵל עַד סוֹף הַמַּאָה הַחֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה לֹא יָדְעוּ יוֹשְׁבֵי הַצִּיד הַכדור הַמְזוֹרְחֵי עַל דְּבַר מְצִיאוֹת הַנְּבֻשַׁת הַזֹּאת שֶׁעַל פְּנֵי הַצִּיד הַמַּעֲרָבִי. אֲמָגַם עוֹד בְּמַאָה הַעֲשִׂירִית גִּלּוֹהָ הַנּוֹרְמָנִים — עִם יוֹרְדֵי

גם, תושבי צפון ארזקה. בנסיעותיהם על פני ימים הניעו לאיסוף
לגדה ולגרגלגדה ומשם ליבשת צפון אמריקה—לחוף קנדה, וגם
יכדו שם מושבות. אבל במרוצת הזמן נחרבו שם ישוביהם ונעזבו
בלילה עד שבמאה השלוש-עשרה כבר נשכחה תגליתם מלב אדם.
ורק בשנת 1492 נגלתה יבשת זו בעיניה על ידי הספן הנועז
כריסטוף קולומבוס, יליד העיר גנואה אשר באיטליה.

קולומבוס, בטוח באמתת השקפתו שהארץ היא כדור, מצא שיגיע
להדו בנסעו מספרד דרך הים במנפה ישרה מערבה. בשלש הגיאות
קטנות שנתנו לו מטעם הממשלה, על פי המלכה איסבלה, הפליג
קולומבוס בשנת 1492 מספרד. מה ארע שם אומה שנה ליהודים? ומה—
לעריים? לאחר נסיעה של 70 יום הגיע קולומבוס לאחד מאיי
בהמה, בקרבת אמריקה התיכונה. ארבע פעמים נסע קולומבוס
נסע ושוב מספרד לארץ החדשה, חקר את האיים וחלק מהיבשה
אשר גלה וחשב בתמו שארץ הדו לפניו; ולכן נקראו האיים אשר
גלה בשם "הדו המערבית" ויושביהם—וכן גם כל תושבי אמריקה
הקדמונים—בשם "הרזים או "אנדיאנים". מצא על פי מפת התגליות
(אטלס עמ' 7) את דרכו של קולומבוס. מיד את הפרק ספרד—אמריקה התיכונה
ותשעה זמן נסיעת קולומבוס לזמן הנסיעה בימינו: א. האגדה העוברת 50 קילומטר
לשעה; ב. באירון העובר 150 קילומטר לשעה.

גלוי אמריקה הוא אחד המאצעות מתשובים ביותר בדברי
ימי העולם: לפני כן היו הארצות שבקרבת הים התיכון ראשונות
לתרבות ולמסחר; משנגלתה אמריקה ירדו אלה מאדלתן וראשונות
במעלה נעשו הארצות שעל חופי האוקינוס האטלנטי, הנוצות
פני "העולם החדש" שממולן.

את תגליות קולומבוס הרחיבו הספרניים והספרטוגזים באמריקה
הדרומית והאנגלים באמריקה הצפונית.

גִּזְרֵת הַחֲזִפִּים: אַמְרִיקָה הַצְּפוֹנִית עֲשִׂירָה בְּמִקְרָצִים, בְּחֻצֵי־
אֵיִם וּבְאֵיִם; אֵלֶּה וְאֵלֶּה נְעֻדְרִים בְּדְרוֹמִית. עַד רְשִׁימַת חֻלְמֵי מִבֵּל לִפִּי
רְבִי מִקְרָצֵיהֶם.

קָצָא עַל פִּי צִיור 2: בְּאֻמְרִיקָה הַצְּפוֹנִית — 4 מִקְרָצִים, 1 מְצַרִּים, 5
חֻצֵי־אֵיִם: בְּאֻמְרִיקָה הַמִּיכּוּנָה — 1 חֻצֵי־אֵי, 1 מְצַר־בְּקָשָׁה, 3 קְבוּצֵי אֵיִם;
בְּאֻמְרִיקָה הַדְּרוֹמִית — 1 אֵי, 1 מְצַר־נִים.
מִנַּח אֵת מִפְּת אַמְרִיקָה עַל פִּי צִיור 2 וְסָמַן כֶּה אֵת הַמִּקְרָצִים, הַחֻצֵי־
הָאֵיִם, הָאֵיִם וְהַמְצָרִים.

פְּנֵי הָאָרֶץ. א. הַהָרִים: לְאֶרֶץ כָּל הַחוֹף הַמְּעַרְבִי שֶׁל
אַמְרִיקָה, מִמְּצָר בְּרִינגֵן בְּצִפּוֹן וְעַד אֶרֶץ־הָאֵשׁ בְּדְרוֹם, נִמְשְׁכֶת כְּחוֹמָה
בְּצוּרָה שְׁלֹשֶׁת הָרִים — הַר־הַקּוֹרְדִילֵרוֹת, הַנְּקָרָאִים בְּדְרוֹם
אַמְרִיקָה גַם בְּשֵׁם אַנְדִּיִם. הַרְמִים בְּהַרֵי הַקּוֹרְדִילֵרוֹת שֶׁבְּצִפּוֹן
אַמְרִיקָה הֵם הַרֵי הַסְּלֵעַ וְסִינְרָה גְּבֻהָה. בֵּין הַרֵי הַקּוֹרְדִילֵרוֹת
וּבֵינֵי הַרֵי־הַנְּעֻשׂ, מֵהֶם כְּבוֹיִים וּמֵהֶם פְּעִילִים. הַנְּכּוּחַ בְּהַרֵי אַמְרִיקָה
הוּא הַר אֶקְוִנְקִנְגָה (7000 מֶטֶר). אֵינֶהוּ הַגְּבוּחַ בְּהַרֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל? בְּהַרֵי
אִסְיָה בְּכֻלָּה? בְּהַרֵי אִפְרִיקָה?

בֵּין שׁוֹרֹת הַרֵי הַקּוֹרְדִילֵרוֹת סְגוּרוֹת שְׁתֵּי כְּמוֹת גְּדוּלוֹת: אַחַת
בְּצִפּוֹן אַמְרִיקָה—הָאֶגֶן הַגְּדוֹל, וְהַשְּׁנִיָּה בְּדְרוֹמָה—כְּמוֹת בּוֹלִיבִיָּה.
לִיד הַחוֹף הַמְּזֻרְחֵי הָרִים נְמוּכִים: בְּאַמְרִיקָה הַצְּפוֹנִית —
הַרֵי־הָאֶלְגִּינִי, בְּדְרוֹמִית — הַרֵי גּוֹאֲנָה וּבְרַזִילִיָּה.
מִנַּח אֵת הַהָרִים הָאֵלֶּה בְּצִיּוּרָה עַל גְּבֵי מַיִם.

הַרֵי הַמְּעַרְבֵי הַגְּבוּהִים, הַנְּמַשְׁכִּים לְאֶרֶץ הַחוֹף, מְשַׁפְּעִים
הַשְּׁפָעָה רְבִיחָה עַל־גִּשְׁמֵי אַמְרִיקָה, עַל הַתְּחִבְרָת וְהַתְּנֻעָה, גַּם עַל
צְפִיפּוֹת הָאֶבְלָסִין וְעַל הַתְּפַתְּחוֹת הַיָּשׁוּב בְּכֻלָּל. אֵינֶה מַחְלְמֵי הָאָרֶץ
הוּא, לִפִּי דַעְמוֹה, גִּשּׁוּם יוֹתֵר? רַב תְּנֻעָה יוֹתֵר? רַב אֶבְלָסִין יוֹתֵר? וּמִגִּי מַה
(רְאֵה מִפְּת הַצְּפִיפּוֹת—אֶמְלֵס, עִמ' 31, 34)? הַנְּכָר: אֵילֹו אַרְעוֹת בְּאִסְיָה וּבְאַפְרִיקָה
גְּתוּגוֹת לְהַשְׁפֵּעַת הַרֵי־חוֹף בְּאֶפֶן דּוֹמָה לָזֶה?

ב. השפלות: בין הרי המערב והרי המזרח שפלות רחבות
 גרים. בצפון אמריקה — שפלת המצפון, שפלת הנהר מיסיסיפי,
 ובין שמימן "חמשת האגמים הגדולים" עם הנהר סנט-
 לורנס; בדרום אמריקה — שפלת הנהר אורינוקו, שפלת
 הנהר אמסונה ושפלת הנהר לה-פלטה.

סמן בצורה את שמות השפלות וציר את הנקודות לפי ציור 2.

ציור 3

הבדלי הטמפרטורה בין התלש הקר ביותר והחם ביותר.

האקלים: יבשת אמריקה משתרעת על פני ארבעה מחמשת
 אזורי האקלים. לאיזה מהם אינה מגיעה? אילו אזורים עוברים את אקטת
 את אמריקה?

התחם: אקלים אמריקה הצפונית ובשתי. מהו ההבדל העקרי בין אקלים ובשתי לימי? ענין דציור 3 ומצא: באיזה חלק מצפון אמריקה יגדל ביותר ההבדל בין הטמפרטורות של הקיץ והחורף. באיזה איזור יקטן ההבדל זה ביותר? יבדל איפה יקטן — בקרבת הים או בפנים היבשה? בקרבת קו המשווה או בסביבת הציורים? אקלימה של אמריקה הצפונית קר מאקלימה של ארופה הצפונית אף על פי שהן שוות ברחב הגאוגרפי. ענין במפת הגומים (אטלס, עמ' 4) ומצא, מה מתחם את צפון ארופה.

הרים הנמשכים ממזרח למערב (פרשות-אקלימים), הגמת הרי אסיה, המשמשים מעצור לרוחות הצפון הקרות ולרוחות הדרום החמות, אינם באמריקה, ולכן עזות הן רוחות אלו שם מאד, וגש שהן נהפכות לסופות וסערות המחוללות אסונות גדולים. עם הלוח הרוחות יחולו שנויים פתאומיים גם בטמפרטורה וגש שהיא תרד בריוחם עד כדי שלשים מעלות ויותר. מה ההבדל השם-פרטורה היומיים בירושלים? בתל-אביב?

קבע איזה אקלים סממן כל אחד מקני הטמפרטורה שבציור 4. מהו ענין אקלים פרה הרבה יותר מאקלים קיטו, אף ששניהן נמצאות על קו-המשוואה? מדוע קר חגש יולי מתרש ינואר בארץ-האש?

הנשמים: חלקת הנשמים באמריקה היא קבועה בתוצאה

ממנת הריה. ענין במפות (אטלס, עמ' 5) ומצא, אילו מחלקי אמריקה קרבי נשמים ואילו מעוטי נשמים. איזה אוקיגוס הוא המקור העקרי לנשמי אמריקה? אל איזה אוקיגוס משמכים רב נהרותיה? מה סבת חקר הנשמים בצפון הקיצוני (השנה צפון-אסיה)? מה השפעת רוחות הפסט על כמות הנשמים בחופי המערב והמזרח (ענין מפת הרוחות אטלס, עמ' 5)? איזה חלק מצפון-אמריקה נשמי יורדים בקו אחד עם נשמי ארץ-ישראל? ואיזה חלק מדרום-אמריקה נשמי יורדים באותה תקופת השנה?

אקלים אמריקה התיכונה מרופי, בן הוא גם אקלים אמריקה הדרומית ברובה; רק אזור ההרים וחלקה הדרומי קרירים. מה הם

משנתגלה "העולם החדש" הובאו משם ל"עולם הישן" והיו לצמחי
כלכלה חשובים. בן הובאו מאמריקה: התירס, תפוח-האדמה,
הספק, הקקאו, גם העבר והתינין. לעמית זה העשיר העולם
הישן את החדש בכל צמחי התרבות שלה: בתבואה למיניה,
בקפה, בקני-ספר, בגפן, בתפוח-זהב ובשאר פרות האילן.

עולם החדש: בשנתגלתה אמריקה גמצאה חסרה כל בהמות-
הבית, ורק הלימה — בהמת-משא קטנה — היתה מצויה באנדים
שבדרום-אמריקה, כי עמי אמריקה הקדמונים לא היו מעולם סנדלי
בהמה, אף המהגרים הראשונים שבאו לשם מ"העולם הישן"
הביאו אתם את בהמות-הבית — ביחוד את הפוס, הפרד, הקקר
והצאן—ועד מהרה התאזרחו כל אלה באמריקה, וכיום הם מצויים
שם במספר עצום. תמורת כל זה נתנה אמריקה ל"עולם הישן"
רק את "התרגול החדש".

בין חיות-הבית שבאמריקה יש חשיבות כלכלית רק לחיות-
הפרנה, השוכנות בגיערות הצפון במספר רב.

התושבים: 1. האינדיאנים — גזע אדמי-העור, תושבי
אמריקה מימים קדומים. במבנה גופם דומים הם למונגולים, ועל
בן יש שמשערים שהם באו בתקופה קדומה מאד מאסיה לאמריקה
בעברם את מצר ברינג. רבים מהם עודם כיום צידים ודגים
נמוכי תרבות; אך בזמן גלוי אמריקה מצאו שם הספרדים ממשלות
גדולות ומסדרות של אינדיאנים בני תרבות, ביחוד במקסיקו
ובפרו. את הממשלות האלה התריבו הספרדים, ובראשם קורטס—
מתריב מקסיקו — ופיסרו — מתריב פרו. בצפון אמריקה נלחמו
האינדיאנים מלחמה עקשנית בלבנים, אך לבסוף נצחו, בעקר

בגלל הפרוד שערר בין שכניהם. קצא על מפת הנזעים (אטלס, עמ' 30, 33) את מקום מושבותיהם של האינדיאנים.

מספר האינדיאנים, יחד עם ילידי תערכת, הוא כיום בערך 40 מיליאנים. רבם הגדול באמריקה התיכונה והדרומית.

2. האסקימו. בני עם זה דומים במבנה גופם למזונזלים; גם הם מהושבי אמריקה הקדומים. מושבם—הצפון הקיצוני. מספרם רק 40 000 נפש.

3. הלבנים (170 מיליונים). כל עמי ארופה השתתפו ביצירת הישוב החדש באמריקה. בצפון אמריקה מרב הישוב בעקר מצאצאי עמים גרמניים: אנגלים, אשכנזים, הולנדים, סקנדינבים; במבסוקו, אמריקה התיכונה והדרומית — מצאצאי עמים רומניים: ספרדים ופורטוגזים. איזו ממדינות צפון-אמריקה קשבת בקרב הגדול מלבנים (ראה מפת הנזעים—אטלס, עמוד 30)?

4. הפושים. הם הובאו לאמריקה על ידי סוחרים עבדים, ביחוד ממערב אפריקה. מספרם — יחד עם ילידי תערכת — הוא כיום בערך 20 מיליונים. קצא על המפה את מקומות יושבם (מפת גרדה והתישבות—אטלס, עמ' 41).

5. סינים ויפנים. הם התישבו ביחוד בחוף המערבי. מספרם לא גדול: 200 000 נפש.

השפות המדברות באמריקה. בכל אמריקה הצפונית עד גבול מבסוקו מדברת כיום השפה האנגלית כמעט כפי כל התושבים; במבסוקו, באמריקה התיכונה והדרומית שלטת השפה הספרדית, ורק בגרזוילה מדברת השפה הפורטוגזית. האסקימו, וכן האינדיאנים שבצפון הקיצוני ובפנים אמריקה הדרומית, שאין להם כמעט שום מגע עם הלבנים, מסיפים עוד לדבר בלשונותיהם המיוחדות.

היהודים: מקום גבר בין אנרמי אמריקה, ביוחד בין תושבי הערים הגדולות, תופסים ביזם היהודים. מספרם מגיע עד 4 600 000. איזה חלק מקל יהודי העולם יושבים באמריקה? ענו במפת הגולה (אטלס, עמוד 9) וקצא פתי התחילה הגירת היהודים לאמריקה? מאין נרמה לשם? ואיפה התישבו שם המתגרים? ראשונים למהגרים מבין היהודים היו פליטי ספרד ופורטוגל, שברחו לדרום אמריקה מאימת האינקביויציה. רב יהודי אמריקה הם יהודים אשכנזים שהגרו לשם ממזרח ארופה מסבות כלכליות. רבם ככלם נאחזו שם בענפי המסחר והתעשייה, הפלאכה והאמנות; מעטים סביניהם שלחו ידם בחקלאות.

צפיפות התושבים: לעמת שמתה הגדול של אמריקה ועשרה הרב קטן מספר תושביה וצפיפותם אינה גדולה. רק במקומות מעטים נמצא ישוב צפוף. אף בשטחים פוריים ורחבי ידים דליל הוא עדיו. אמריקה יכלה לפרנס מספר תושבים גדול הרבה ממספר תושביה ביזם. השנה צפיפות אמריקה לצפיפות אסיה, ארופה, ארץ ישראל (על פי ציור 1). ענו במפות הצפיפות (אטלס, עמ' 31, 34) וקצא היכן מקומות ישוב דליל בצפון אמריקה ובדרומה ובאר את הסבה בצפונה— לפי מפת השמים, בדרומה — לפי מפת הצפיפות.

שאלות לחזרה:

1. הסמפל בצורת אמריקה הצפופית והדרומית וראה: מה גדול ביניהן יותר — הרמיון או ההקבל?
2. איזו משפחה דומה יותר לצורת אפריקה?
3. תשב את שפתי אמריקה הצפופית והדרומית כמשלשים וקצא בערך את שטחם על ידי מדידה.
4. ער איזו מעלת ארץ מגיעה הנקדה המערבית ביותר של העולם החדש? ועד איזו מעלה— הנקדה המזרחית ביותר של העולם החדש אינה קו עובר ביניהן לפי מפת דרבייטהבור (אטלס, עמוד 8)?

5. סדר וחשב את הפרק ג' יורק - סופרנטיסקו והשנה לפרק שנתאי-אמר.

6. איזו תגלית באמריקה באה גם היא אגב הפוש דרך בים להודו?

7. מדוע הם התרף בדרומה של נפשת אמריקה יותר מאשר בצפונה גם בשטחים הנמצאים בקרבתים שונים מפרהמפשתה?

8. איפה גש באמריקה טמפרטורה שנתית מקצעת בת 20° ומעלת ואיפה - בת 0° ומטה (אטלס, עמוד 4)?

9. אילו מקומות באמריקה הם מעיטי נשמים פחות מפרת 25 קמ"ס ספר לשנה? באר את סבת המעוט, המהותת לכל אחד מהמקומות האלה.

10. ציג דיאגנרסת אנים לסמן ארצם של נהרות אמריקה: מיסיסיפי - 6600 קילומטר, אמסונג - 5500 קילומטר, לה-פלטה - 3700 קילומטר, קולורדו - 2700 קילומטר; ולהשנאה: אוב - 5300 קילומטר, פרת - 2700 קילומטר; נרדו?

11. ציג את מפת אמריקה וצגו בה את פרשת המים שבין האוקיינוס השקט, האוקיינוס האטלנטי וגם הנהר הצפוני. צבע בצבעים שונים את הסבלי הימים.

12. מצא באמריקה הצפונית מקומות סרי-ישוב לנמרי (אטלס, עמ' 31).

13. מה הן דתות תושבי אמריקה (אטלס, עמוד 6).

14. מפגי מה נקמה ההתשובות בחוף המזרחי של אמריקה הצפונית להתשובות בחופה המערבי?

15. בין אילו מעלות רחב נמצא תיחודי שבצפון אמריקה? ובין אילו בדרומה (אטלס עמוד, 9)?

קרא: הספרים האחרונים, מאת רובקין, הוצאת "ברקאי".

בארצות רחוקות, מאת דובניקוב, הוצאת "ברקאי".

סר חיבי עולם, מאת גרנטקרב, הוצאת אקמית".

קולומבוס, מאת גרנטקרב, הוצאת "רפת הספר".

אַמֵרִיקָה הַצְּפוֹנִית

שטחה: $24\frac{1}{2}$ מיליונים קמ"ר. מספר תושביה: 165 מיליון.
צפיפותם: 7 על קמ"ר.

חלקתה הפריבית: א. גרנלנדיה, ב. צפון אמריקה הבריטית
(קנדה), ג. ארצות-הברית, ד. מקסיקו, ה. אמריקה התיכונה.

א. גֶרְנֶלְנְדִיָּה.

גרנלנדיה — אי, הגדול בין כל איי העולם. שמחו במעט
בשטח כל תצורהאי ערב. כשה מעלות מקצהו הצפוני עד הציר הצפוני?
עד איזו מעלת רחב מגיע קצהו הדרומי?

כל האי — רמה שמוחה, המתנשאת לגבה של 3000 מ'
מעל פני הים. פנים האי מכסה שכבה עבה של קרח שאינו
נמס לעולם, ורק רצועה צרה ליד החופים ($\frac{1}{20}$ מכל שטח האי)
הפשית מקרח במשך תקופת הקצר. אף במקומות רבים מגיע שם
הקרח הנצחי עד חוף הים ממש. ממזרח הרמה מתחלק הקרח
לתוך הים ונשבר לגושים גדולים — "הרי קרח", הנצפים על פני
הים, נסחפים בקרמיו ומסכנים אנחות. עו במפת דרכי החבור (אטלס,
עמוד 8), ומצא עד איזה רחב גאוגרפי מגיעים הרי קרח אלו (השנה לרחב
הגאוגרפי של ארץ-ישראל).

אקלים גֵּרְנִלְנְדִיָּה — פּוֹלַרִי; קר בְּקִיץ וְבַחֲרֵף. הַטֶּמְפֶּרְטוּרָה
הַשְּׁנֵיתִית הַמְּמַצֵּעַת בְּפָנִים הָאֲרֶץ הִיא 20° —. כִּפֶּה מַעֲלֹת גְּמֻיָּה
טֶמְפֶּרְטוּרָה זוֹ מִטֶּמְפֶּרְטוּרָה הַשְּׁנֵיתִית שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם? גַּם בַּחֲפוּיִם קֵר הָאֲקָלִים
וְהַקִּיץ קָצֵר מְאֹד. עַוּ בְּצִיּוֹר 4 וּמֵצֵא אֶת הַטֶּמְפֶּרְטוּרָה שֶׁל הַסֶּה וְהַקֵּר בְּחֻשֵׁי
הַשָּׁנָה. כִּפֶּה מַעֲלֹת בִּיגִיָּה?

בְּסִבַּת הָאֲקָלִים הַזֵּעוּם דָּלָה וְזַעֲמָה גַם הַצְּמִיחָה: בְּפָנִים
הָאֲרֶץ הוּא יִשְׁמֹן גָּמֹר, טֶדְבֵר קָרַח לֵאל מְקוֹם לְצִמְחָה, לְחִי
וּלְמוֹשָׁב אֲדָם, וְהַחֲפוּיִם הֵם טוֹנֶדֶרֶת. אִיזוֹ אֲרֶץ אַחֲרֵת חֲלָקָה הַצִּמּוּי
גַם הוּא טוֹנֶדֶרֶת? מַה תְּכַוֵּנֶנִּיךָ שֶׁל טוֹנֶדֶרֶת? אִילוּ צִמְחִים הִיא מְדַשֶּׁרֶת לְהַצְמִיחַ?
עַוּ צִיּוֹר 2 וּמֵצֵא, אִילוּ צִמְחִים חֲשׂוּבִים אֵינָם בְּמִצִּיאוֹת בְּגֵרְנִלְנְדִיָּה? מְבַעֲלֵי-
הַחֲמִים מְצוּיִים שֶׁם הַדָּב הַלְבָן, הַשׁוּעֵל הַלְבָן, אֲרֻנְבַת-הַשֶּׁלֶג וְהַצְבִּי
הַבִּיתִי. לְמַה הַעֲנִיךָ הַטָּבַע בְּסִבִּיבָה זוֹ לְכָל חֲמֵי אֶת הַצְּבַע הַלְבָן? הַיִּם
שֶׁצָּקְרַבַּת חוֹפֵי גֵרְנִלְנְדִיָּה עֲשִׂיר בְּדָגִים, בְּכִלְבֵי-יָם וּבְלוֹחֲתַיִם,
הַנְּצוּדִים בְּגִלְל שְׁמָנִם. אֲדָךְ גַּם הָאֲדָם לֹא מֵאֵם בְּמֶדְבֵר הַקָּרַח
הַנוֹרָא הִנֵּה מְלָשִׁים אֶת מִשְׁבָּנוּ בַּחֲזוֹ, שֶׁם מוֹלֶדֶת הָאֲסָקִימוּ —
עִם קָטָן וְאֲמִיץ (בְּעֶרְךָ 15 000 גֶּפֶשׁ), חֲמֵי בַּחוּפֵי הָאֵי וְהוּא סָגֵל
אֶת חֲמִיו עַד לְהַפְלִיא לְתַנְאֵי הַמְּקוֹם הַקָּשִׁים. בְּקִיץ דְרִים שֶׁם בְּגִי
עִם זֶה בְּאֵהֲלִים עֲשׂוּיִים עוֹר חִיּוֹת, וּבַחֲרֵף — בְּסִבּוֹת בְּנוֹיוֹת אֲבָנִים
וְגוֹשֵׁי קָרַח. זֶהוּ עִם שֶׁל צִיָּדִים וְדִיגִים, הַיּוֹצֵאִים לְרַחְבֵי יָם הַקָּרַח
בְּסִירוֹתֵיהֶם הַקְּטָנוֹת ("קִיק") לְצוּר דָּגִים וְלְרַחְבֵי הָאֵי בְּעִנְלוֹת-
חֲרָף רְחוּמוֹת לְכִלְבִּים לְצוּר אֶת כְּלָבֵי-הַיָּם, אֶת הַדָּב וְאֶת הַצְּבִי.
הַבְּשֵׁר הוּא כְּמַעַט מוֹזָנִם הַיְחִידִי. אִילוּ עֲפִים זְנוּנִים כְּמַעַט רַק מִצְמִיחִים?
מוֹשְׁבּוֹת הָאֲסָקִימוּ מוֹגִיעוֹת עַד 70° לְרַחֵב צְפוֹנִי. יִשׁוּב זֶה הוּא
הַקָּרוֹב בְּיֹתֵר אֶל הַצִּיּוֹר מִכָּל יִשׁוּבֵי הָאֲדָם.

עַל גֵּרְנִלְנְדִיָּה מוֹשְׁלִים הַדָּגִים, הַקּוֹנִים מִהָאֲסָקִימוּ אֶת
הַצְּרָמָם הַמְּעֻשָׂה: שְׁמֹן כְּלָבֵי-הַיָּם, שְׁמֹן הַלוֹחֲתָן, עוֹרוֹת, גּוֹצוֹת

ומתצבים. האז לא נחקר צדו כראוי. הראשון שהעלים לעברו
היה פרידוף ננסן.

גרנלנדיה מוציאה: שמן כלב-הים, נוצות, עורות
כלב-הים, פרוות.

מדד את המרחקים: אירלנדיה—איסלנדיה—דרום-גרנלנדיה—
לברדור. בכמה זמן יעבר בדרך זה אוירון. המס במהירות של
150 ק"מ לשעה?

שאלות לתורה:

1. צדך רשימת אני מבל לפי גדלם, על פי השערתך.
2. אילו ארצות באסיה ובארופה נמצאות בקרב הנאוגרפי של דרום-
גרנלנדיה?
3. צור לשם השוואה את מו הממפרטורה של גרנלנדיה (על פי ציור 4)
אמו הממפרטורה של מקום סגוריה.
4. עשה מבנית סבת-הרף של האסקימו לפי תמונה שראית.

קרא: ה נ ד ח י ס ב י ר כ ת י צ ס ו נ, מאת אינגושר, הוצאת "הישנה"
רנ"ד רנו, מאת י. קופלינג, "מולדת", כרך ד.
פרידוף ננסן, מאת ברטן, הוצאת "הישנה".
אל ירדתי צסון, מאת פ. אנריכד, מגלות 107, הוצאת אמנות.

ב. צפון אמריקה הבריטית (קנדה)

השטח: 10 מיליונים קמ"ר (= שטח כל ארופה).
התושבים: רק 10 מיליונים (וכמה בתרביה, איטליה, מצרים, למשל)
מה צפיפות התושבים? פי כמה קטנה מו שבאנגליה?

פני הארץ: את כל מערכת של הארץ תופשות שורות-הרים מקבילות, שהן חלק משלשלת הקורדילירות, ובקעות עמקות מבדילות ביניהן. אלה הם הרי הסלע ותרי אשדות החוף. המונח — תצוהאי לבדרור — הוא ארץ גבעות לא פוריה. בין שני החלקים האלה משתרעת, לחוף ים הקרח הצפוני ומסביב למפרץ הדסון, שפלה רחבה, התופשת את רב הארץ. מנה את מפת קנה לפי ציור 5.

ציור 5
קנה

האקלים: אקלים קנה דומה מאד לאקלים סביריה: הוא יבשתי קיצוני, ביחוד בפנים הארץ. עין בציור 3 ומצא: כמה מעלות בין הטמפרטורות של החם והקר שבתחילי השנה בצפון הארץ? וכמה בקרובה? וכמה בארץ-ישראל? מה הסבות להבדלים גדולים אלו בקנה? מצא לפי ציור 4 את ההבדל בטמפרטורה שבין חרש יולי לחרש ינואר בפנים קנה. איך משפיע חסר הרים בצפונה של הארץ על אקלימה? מה כמות הנשמים ומתי ומן רדמם לפי המפות באטלס (עמוד 5)? גם בקרובה של הארץ מגיע הקר לפעמים

קרובות עד 30° — הנקרות קפואים במשך 4 חדשים, ובמספרן הסגור
אין אפשרות לתנועת אגיות במשך 8 חדשים בשנה.

הנקרות והאגמים: בקנדה רבים הנקרות, אף ארזים הם,
אבל ערנם כרבי-חבור קטן הוא. מפני מה? גם כוונם מפתית את
ערנם זה. בטה? איז ארז באסיה רומה בנד למנה? הגדול בין נהרותיה
הוא נהר מקנזי.

פנים הארץ זרוע לכל ארפו שונה של אגמים גדולים,
שמהם יוצאים נהרות. מה אסוא מימי האגמים האלה — סתוקים או מליחים?
השנה גם כנהר — גם המלח! תודעים בין אגמי קנדה הם „חמשת
האגמים הגדולים“, התופשים בלם יחד שטח הגדול פי 10
משטחה של ארץ-ישראל. הם מחברים זה לזה, אך לא בלם
נמצאים בגבה אחד מעל פני הים. אגם ארי, למשל, גבוה מעל
פני הים 175 מטר ושכנו, אגם אונטריו — רק 75 מטר, ולכן
זרמים המים מהראשון אל השני בכת בביר ויוצרים בדרךם מפלמים
אדיר ונסלא, הוא מפל גיאנרה תמפרסם — אחד האדירים והגפים
מכל מפלי-המים שבעולם. ברחב של 600 מטרים משתפכים המים
בכת ענקי ובתמלה רבה ונופלים ישר מגבה של 60 מטר. פי כמה
גבה מביח-ספרה, למשל? תראים את „הסנור“ על יד מטולה? לאיזו תכלית אפשר
לנצל את כח המים הנופלים האלה? קנון איזה מפעל בארץ-ישראל? מהאגם
אונטריו יוצא הנהר סנט-לורנס, נהר כביר-מים, שרחבו מגיע
בשפפו עד 50 קילומטר. הנהר הזה משמש דרך חשוב למסחר,
ביחוד לסחר התבואה והעצים, אך במשך התרף נפסקת שם
התנועה, כי הנהר והאגמים, ואפילו מפלי הגיאנרה, מתכסים
בשכבה עבה של קרח.

תיה בעיניה את נהרות קנדה ואגמיה.

חלקי הארץ הסבועיים הם: א. אני הצפון הגדול
שומרים וקלושי צמחה. אחרים מהם מושבים ישוב כל על ידי
האסקימו. שמספרם אלפים מעטים, ואחרים מחסרי ישוב לגמרי.
ב. חצי-האי לברדור — מעבר לגבול הצפוני של גדול
התבואה, ולכן תושביו מעטים מאד: 5000 על פני שטח הגדול
פי 50 משטח ארץ-ישראל! רב התושבים אינדיאנים צידים. אילו
אנצות בארצות נמצאות ברוב הגאוגרפי של לברדור? איפה עובר בארצות גבול
גדול התבואה (ראה אטלס. עמוד 17)?

ג. האי ניו-פאונדלנד וחצי-האי בזבה-סקוטיה. גם
בהם צפיפות הישוב קטנה. בקרבת ניו-פאונדלנד נמצא בים שרמון
גדול (ראה אטלס, עמוד 30). המושקו אליו רבבות רבבות דגים. אגוזות
הינה מארצות-הברית, מאנגליה, מצרפת ומצפון ארופה באות שם
לשם דג. בעקר נצוד שם דגי-השמן שמכבדו מוציאים את השמן
הידוע בשם „שמן דגים“.

ד. הטונדרה — משתרעת לארץ כל חופי ים הקרח
הצפוני. היא דומה לטונדרה שבסביריה: גם בה קפואה האדמה
בעמקה קפאון עולם. בטונדרה יושבים שבטי האסקימו ואינדיאנים.
המוצאים את מחנתם הדלה מצוד ומדיג. בזמן האחרון התחילו
גם הם, כמו יושבי הטונדרה הסבירית, לגדל את הצבי הביתי

ער אינה רחב גאוגרפי דומה מגיעה הטונדרה בחצי-הכדור המערבי וער
היו — בחצי-המזרחי? מה, יש לשער, היא סבת ההקבלה?

ה. אזור היערות. גם בקנדה, כמו בסביריה, מכסה רב
שטח הארץ יערות-עד גדולים. תושביהם, אינדיאנים ברבים,
עוסקים בציד חיות ואת עורותיהן הם מוכרים לסוחרים נזדרים

תמורת צרכי מחנה. אך תשיבותם העקרית של יערות אלו היא בתוצרת
צניהם. גזעי עצים מובלים מיליונים ביום הסנטילורגס אל טחנות
העצים שעל גדותיו, נטחנים ונהפכים לגיר. בין כל הארצות היוצרות גיר
תופשת קנדה את המקום השני ($\frac{1}{6}$ מתוצרת הגיר בכל העולם).
מגני מה הסנטילורגס מפל נהרות קנדה להובלת העצים?

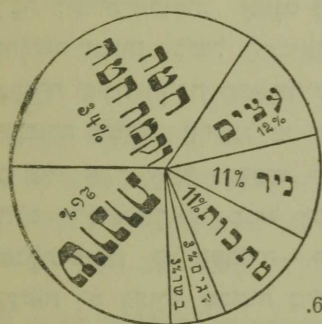
ו. תבל הרי המערב (קולומביה הבריטית). רצועת
החוף, שאקלימה נוח (ראה ציורים 3, 4) ונשמיה מרבים (אטלס, עמוד 5)
מגדלת פרי לרב. עצי היערות, המכסים את מזרעי ההרים, מוצאים
לארצות האוקיינוס השקט, ודגת הנהרות והאגמים הרבים משמשת
לתעשית שמורינגים. ההרים עשירים במתכות, ביוחד בזהב.

ז. תבל התקלאות. לארץ גבולה הדרומי של קנדה
משתרעות ערכות רכות — פרייות — הנעבדות ונהפכות במהירות
רבה לשדות-תבואה. אמנם החרף קר גם שם, אבל הקיץ החם
והנשום מספיק לבשול התבואה, ביוחד החטה. עבודת התקלאות
בקנדה שונה הרבה מארץ-ישראל: רק בארבעה חדשים נמשכת
העבודה בשדות, אף על פי שהחלקות של האברים גדולות מאד:
ברשות אבר אחד נמצאים לפעמים אלפים וגם עשרות אלפים
דונם אדמה. האבר מגדל רק מין אחד של תבואה — חטה או
שבלת-שועל. כל העבודה — התרישה והזריעה, הקציר והדיש —
נעשות רק בעזרת מכונות גדולות. אוטומובילי-משא מביאים את
שקי התבואה למחסנים ענקיים — אלנטורים — שערים, ומשם
היא מובלה ברבבת לגמלי ספרץ הדסון, או בסירות גדולות על
הסנטילורגס, לחוף האטלנטי. כל מצבה הפלפלי של הארץ תלוי
בהצלחת יכול החטה, והצלחת יכול החטה בקנדה משפיעה על
מחירי החטה אף בשאר ארצות העולם. ימיה, לפי דעתה, שהשפעה של
הצלחת יכול פסחית-הזהב בארצות אחרות על מחירי פסחית-הזהב מארץ-ישראל

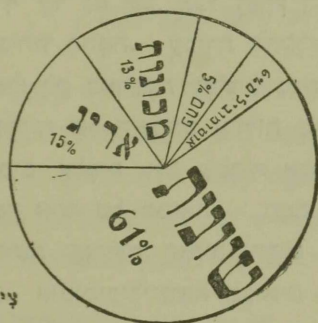
בשופי העולם? אמנם ארצות-הברית ורוסיה עושות הטפה יותר מקנדה, אך מוציאות להויץ-לארץ פחות ממנה. במה מתבאר דבר זה? בקרבת האנשים ובהר סנט-לורנס מגדלים גם פרות-האילן ומיני תבואה שונים.

המוחצב. קנדה עשירה מאד במכרות מתכת. היא ביום הארץ השלישית בעולם לתוצרת הזהב, השלישית לתוצרת הכסף, הראשונה לתוצרת הניקל, המשמש לצפוי בלים וגם לעשיית מטבעות (85% מתוצרת כל העולם!); אילו מטבעות ארץ-ישראל עשויות ניקל? גם מכרות עפרת, אבק ואלומיניום נמצאים בקנדה לרב.

התעשייה: בשנים האחרונות מתפתחת בקנדה גם התעשייה. בעקר היא מעבדת את החמרים הנלמדים שבארץ: תבואה, עצים, דגים, ויוצרת גם אוטומובילים ומכונות הדרושות לחקלאות.

אקספורט

אמפורט

ציר 6.

של קנדה

ערך 280 מיליונים לירות; מנת 40% לארצות-הברית, 34% לאנגליה.

ערך 250 מיליונים לירות; מנה 65% מארצות הברית, 17% מאנגליה.

המסחר: קנדה מוכרת תוצרת חקלאות, יערות ומכרות, וקונה תוצרת תעשייה. רב מסחרה עם ארצות-הברית ואנגליה.

כמה אחוזים מהאגספורט תוצרת מקלאית? כמה אחוזים תוצרת הנקרות
בכמה עולה, בקרוב, ערך החטה והקמח, המוצאים מקנדה בכל שנה? השנה
לערך הפיזי-הנהב מארץ-ישראל (6 מיליונים מבות, 3 מיליונים לירות).

הרבי החבור: לרחב כל הארץ, מחוסי האוקיגוז האטלנטי
עד השקט, עוזרים שני קנים של מסלות-ברזל "טרנסקונטיננטליים".
ארך כל קו בערך 6000 קילומטר. כמה ימים תמשך הנסיעה על פני
כל קו ברבבת שמהירותה היא 50 קילומטר לשעה? מה המרחק מירושלים עד
העיר הצפוני (השב בטעלותו)?

התושבים: כובשי קנדה ומתישביה הראשונים היו הצרפתים,
שמשלו בה אחרי כן במאתים שנה; לבסוף כבשו האנגלים מידם
את הארץ, וכיום רב תושביה הם צאצאי האנגלים. גם השפת
השלטת בארץ היא האנגלית. אך בתכל הנקר סנט-לורנס רב
עוד גם היום מספר הצרפתים, ושם שולטות שתי "שפות רשמיות"
אנגלית וצרפתית. ציפיות התושבים קטנה והארץ זקוקה למתגרים,
עובדי אדמה, כי לפי שטחה ופוריותה יכלה היא לפרנס ישוב
גדול פי כמה וכמה מהקיים בה כיום. ממשלת הארץ משתדלת
למשך אליה מתגרים—בעקר מאנגליה.

היהודים: המתישבים הראשונים מהיהודים באו לקנדה לפני
150 שנה בערך. אלו היו יהודים ספרדים. מספרם היה מועט, עד
שהתחילה ההגירה היהודית מגרמניה ומפולניה. ביחוד זרמה
ההגירה למערב קנדה מעת שגמצאו שם עפרות-זהב. במשך 30
שנה האחרונות נכנסו לקנדה 100 000 ויותר יהודים מארופה וגם
רבים מארצות-הקבית. מספרם בעת עולה ל-130 000, מהם במזג
קריאול 45 000 ובמורוזמו 40 000. רבם עוסקים במלאכה ובמסחר.
מצבם החמרי אינו רע, אבל ירוד מעצב יהודי ארצות הקבית.

לפני 50 שנה, בערה, התחילה חברת יק"א לקרב את יהודי קנדה
לעבודת האדמה ויסדה להם שם משקים חקלאיים. אך הישוב
החקלאי לא התקדם ביותר והוא מונה כיום בערה רק 4000 נפש.

המושטר המדיני: קנדה היא דומיניון אנגלי—חלק מיחד
מהממלכה הבריטית שיש לו שלטון-בית עצמי: הנהלת עניניה
הפנימיים מסורה לממשלה נבחרת מתושבי הארץ. גם היא גיו-
פאונדלנד הוא דומיניון אנגלי מיחד. איו מארצות אפריקה גם היא
דומיניון אנגלי.

הערים: אוטנה—מושב הממשלה; קובק—נמל לתבואה
ולעצים; מונטריאול, טורונטו—ערי מסחר חשובות בעקר
לסחר תבואה ועצים; ויניפג—אחד משוקי התבואה הגדולים
בעולם; ונקובר—נמל בחוף האוקיינוס השקט לסחר דגים ועצים.
קנדה מוציאה: חטה, קמח-חטה, עצים, ניר.

יחד את ארצו ורחבו של מפרץ הססון ומשנה לארבה ורהקה של ארץ-
ישראל.

שאלות לחינה:

1. מדוע רבים כל כך הרי הקרח העפים בסביבת גירסאינגלנד?
2. השנה את קנדה לסביבה גומס למבנה פני הארץ, החופים, הנהרות,
האגמים, האקלים, העמיתה, התושבים, בני הכלכלה, אוצרות האדמה, רכבי הבור.
3. אילו נרטיים עיקרים בקרבת החוף המזרחי של קנדה ואילו—ליד
החוף המערבי?
4. מדוע פותחת כמות הנשמים בקנדה לצר מערב ולצר צפון?
5. כמה מתבארת העברה, שבמות הנשמים בונקובר היא 150 קנטסיסר
ובניניפג רק 40 קנטסיסר?
6. מדוע אין לנהר טאגוי חשיבות קנדה למסחר, למרות ארכו הרב?

7. קצא על פי מפת הגזעים (אטלס, עמוד 6) את גבול ישוב בגריאָרם בצפונה של אַסיה, של אמריקה, של ארופה.
 8. מה תלמדנו העבדה שניי־פאונדלנד קונה מן החוץ קמת, פָּחם, בָּשָׂר?
 9. איזו תועלת מפיקה אנגליה מסנדה?
 10. למי שזכים הגנמים הגדולים?
 11. באיזו דרך באה התבואה מהפרייה לאנגליה?
 12. ספר על קורות גוע עץ מיצרות סנדה עד בית־הקפוס באנגליה?
 13. ענו במפת מסבי הקטב (אטלס, עמוד 3) וקצא, איזו דרך מסוקיו לקירורק קצרה יותר — דרך האוקינוס השקט או הדרך מעבר לציר?
 14. צייר דיאגרמת מלבנים להשוואת השטח והאקלים של סנדה ושל אנגליה.
 15. צייר דיאגרמת האקספורט של ניי־פאונדלנד (רְגֵמַת ציור 6) על פי המספרים האלה: האקספורט הכללי — 55 מיליונים דולר לשנה; מנה: בסכום 30 מיליונים — גנים וְשֶׁטֶר־דָּגִים, 12 מיליונים — עורות וְשֶׁמֶן בְּלִי־הַיָּם; 8 מיליונים — סהצבים, 2 מיליונים — גָּר.
 16. ביר את חוף ים הקרח עם גרנדלנדיה.
 17. ביר את מפלי־ניאגרה וסביבתם על פי תמונה שראית.
- קרא: א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת וצאצא "עת לבנות".
היא ויה, מאת לונגפלד, הוצאת "דביר".
קול כינור, מאת י. לונדון, הוצאת "אמנות".

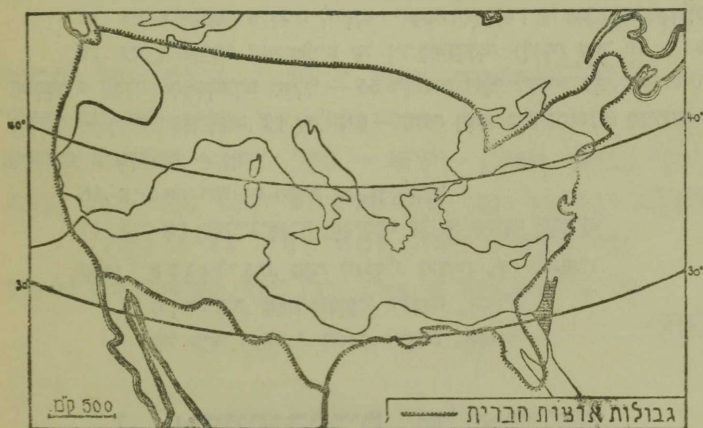
ג. ארצות־הברית של אמריקה.

8 מיליונים קמ"ר. 125 מיליונים תושבים.

הצפיפות 15 על קמ"ר.

ארצות־הברית — רפובליקה מרֵבֶת מארבעים ושמונה גלילות חפשיים המאחדים בברית ממשלה אחת. היא המדינה החשובה והעשירה מכל מדינות אמריקה ואחת האדירות בכל מדינות העולם. מרוד את הארץ לארצה ולתקפה על הספה, חשב את שטחה בטלבו וקצא בערך את סדרו.

המקום הגאוגרפי: מקומן של ארצות־הברית בְּרֵכֶה מְרֻבֶּה בּוֹ לַמְּדִינָה: כָּל הַמְּדִינָה נִמְצָאת בְּאֹזֶר הַמְּמָעָע; מִשְׁתַּרְעֵת הִיא לְרֵחֶב כָּל יְבֵשֶׁת אַמְרִיקָה, מִחוּץ הָאוֹקְיָנוֹס הַשְּׂקֵט עַד חוּף הָאוֹקְיָנוֹס הָאֲטְלַנְטִי; מְקַמֶּת הִיא יָמִים מְשֻׁלְשָׁה צְדָדִים וְחוֹפֵיהָ הָאֲרָבִים צוֹפִים בְּגִי הַמַּפְתָּחוֹת שֶׁבְּאַרְצוֹת אַסִּיָּה וְאַרְוֶסָה. אֵילוֹ הֵן? מָה חִשְׁבוֹת לַמְּדִינָה בְּנֵה, שֶׁהָרִיז נִצָּאֵת בָּלָה בְּאֹזֶר הַמְּמָעָע? שְׁחוּפֵיהָ אֲרָבִים? שְׁשָׁנֵי אוֹקְיָנוֹסִים גּוֹבְלִים אוֹתָהּ? שֶׁהִיא נִשְׁקָמֶת עַל פְּנֵי אֲרָצוֹת מַסְתָּחוֹת?

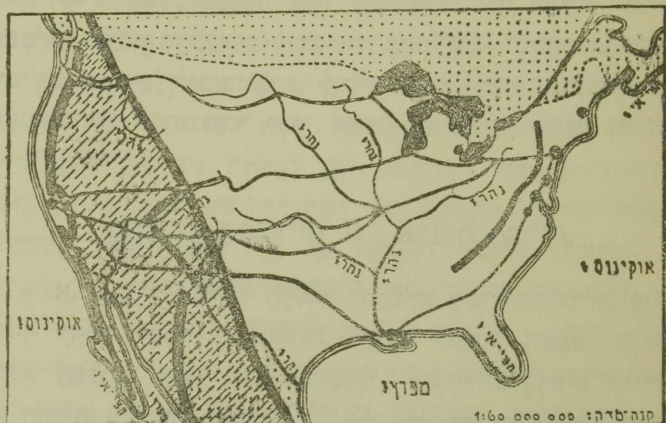

ציור 7

השואה בין מדינת השטח של ארצות־הברית ושל ארצות הים התיכון

גִּזְרַת הַחוֹפִים: הַחֶלֶק הַצְּפוֹנִי שֶׁל הַחוּף הָאֲטְלַנְטִי מִפְרָץ מָאָד. אֵל מִפְרָצוֹ מְשַׁתַּפְּכִים נְהָרוֹת חוּף לֹא אֲרָבִים, אֲבָל עֲשִׂירִים בְּמִוֶּם וּמְכַשְׂרִים לַמְהַלֵּךְ אֲנִיּוֹת. שָׁם מְקוֹם הַבְּמָלִים הַחֲשׁוּבִים וְהַגְּדוֹלִים מִכָּל גַּמְלֵי אֲרָצוֹת־הַבְּרִית, מִצָּא אוֹתָם עַל פִּי צִיּוֹר 8. הַחֶלֶק הַדְּרוֹמִי שֶׁל הַחוּף הָאֲטְלַנְטִי הוּא נְמוּד — בְּחוֹפָהּ שֶׁל אֲרֶץ־

ישראל — ואינו מתאים לנמלים ולטעמד אגוזות. החוף הפסיפי
 (= של האוקיינוס השקט) הוא לרב תלול ומעטים בו המפרצים.

ציור 8
 ארצות-הקברית של אמריקה

ציור את מפת ארצות-הקברית על פי ציור 8 וסמן בה את שמות הימים
 הפסיפיים אוקו.

האקלים: אקלים ארצות-הקברית הוא בכלל יבשתי: חם
 הוא בקיץ וקר בהרף יותר מהאקלים של אותן טארצות
 ארופה הנמצאות ברחב גאוגרפי שנה לארצות-הקברית. למשל,
 הנהר הדסון, שבקרבת ניו-יורק מכסה קרח במשך 3 חודשים.
 איזו עיר בארופה שנה קרח הגאוגרפי לניו-יורק? איד משפיע חסר הרים
 הנמשכים ממזרח למערב על האקלים? אקלים המדינות הקרובות למפרץ
 מקסיקו הוא חם, טרופי למחצה, בהשפעת זרם הגולף. העובר
 ממפרץ מקסיקו לרחב כל האוקיינוס האטלנטי ומשפיע מחמו גם
 על חופי ארופה הצפונית.

הַגִּשְׁמִים: קָצָא עַל סַפַּח הַגִּשְׁמִים (אֵמֶלס, עֲמוּד 5) אֵת הַלֵּקֶת
הַגִּשְׁמִים בְּאַרְצוֹת-הַבְּרִית וּבְאֵר: סָפְגִי מִהֶם מְרִבִּים כָּאֵן וּמִיַּעֲשִׂים שָׁם? וְיִמְתִּי
וְנֹו וְיִרְדֶּהֶם פֹּה וְשָׁם? בְּמַעַרְב אֲזוֹר דַּל-גִּשְׁמִים. שָׁם רַבִּים וְגְדוּלִים
הַשְּׂטִחִים שְׂאִין הַחֲקֵלָאוֹת אֲשֶׁרִית בָּהֶם אֵלָא בְּעִזְרַת הַשְּׂקָאָה;
וְיֵשׁ גַּם שְׂטִחִים רַחְבִּים שֶׁהֶם לְגַמְרֵי עַרְבוֹת-מֶלַח וּמְדַבְּרֵי צִיָּה.
אִיזוּ מַעַלְת־אֶרֶץ עוֹבְרַת בְּגִבּוֹל הָאֲזוֹר, שְׂבֻמֹּת וְשִׁיזוּ אֵינָה מְסַפֶּקֶת קְבִי לַפֶּסֶם
שָׁם אֵת הַחֲקֵלָאוֹת?

הַחֲבָלִים הַטְּבָעִים שֶׁל אַרְצוֹת-הַבְּרִית

א. הַמּוֹרְחַת-הַחֲבָל הַרְאֵשִׁי לַתַּעֲשִׂיָּה בְּאַרְצוֹת-הַבְּרִית. סְגוּלַת
הַחוּף הָאֶרֶץ וְהַמַּפְרָץ, אוֹצְרוֹת הַסֶּהָם, הַבְּרִזָּל וְהַנֶּפֶט, הַגְּנוּזִים
בְּהָרֵי הָאֵלְגִינִי, שִׁפְעַת הַכֶּחַם הַחֲשֵׁמְלִי, שֶׁהַגְּהָרוֹת הַרְבִּים הַיּוֹרְדִים
מִן הַהָרִים מְסַפְקִים בְּזֶרְעָם—כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ אֵת מוֹרְחַן שֶׁל אַרְצוֹת-
הַבְּרִית, וּבִיחוד אֵת חֶלְקוֹ הַצְּפוֹנִי, לְחֲבָל הַתַּעֲשִׂיָּה הַעֲקָרִי בְּכָל
הַמְדִינָה וְגַם לְמֵאֲבָלִים סָפָל חֲלָקֵי הַמְדִינָה. חֲבָל זֶה עָשִׂיר מְאֹד
בְּגַמְלִים רַב־הַנּוֹעָה, בְּכַרְבִּים גְּדוּלִים, הַמוֹנִים מִיִּלּוּזֵי אֲבָלְסִין,
וּבְבִמִּי-חֲרָשֶׁת אֲדִירִים, בִּיחוד לְאָרִיג, לְמַכּוֹנוֹת וּלְאוֹטוֹמוֹבִילִים.
לְחַקֵּלָאוֹת אִין הָאֲבָלִים מְכֻשָׁרוֹ בְּיֹתֵר; רַק בְּרֹזְמוֹ הַחֶם מְרַבִּים
בְּגְדוּל טַבַּק וְצִמְרֵ-גֶפֶן. קָצָא בְּצִיּוֹר 13 אֵת אוֹצְרוֹת הַסֶּהָם, הַבְּרִזָּל וְהַנֶּפֶט
וּבְצִיּוֹר 12 — אֵם מַטְעֵי צִמְרֵ-הַגֶּפֶן וְהַטַּבַּק.

הַעֲרִים: נִיּוֹ-יִוֹרְק — בְּמַרְכּוּז הַחוּף הָאֲטְלַנְטִי,
הַגְּדוּלָה בְּעָרֵי תַבֵּל, תּוֹפֶשֶׁת שְׂטַח שֶׁל 3200 קמ"ר. פִּי כְּמֵה גְדוּלָה
מִשְׂטַח הָאֲדָמָה הַעֲבָרִית בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֶתוֹ כִּיּוֹם 1200 קִילּוֹמֶטֶר? מְסַפֵּר
תּוֹשְׁבֵיהָ כְּעֶשְׂרֵה מִיִּלּוּזִים (יֹוֹתֵר מִמְסַפֵּר תּוֹשְׁבֵי אַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל,
סוּרָה וְעַרְבֵי יַחַד). הָעִיר בְּנוּיָה עַל חֲצִי-הָאֵי מְנֶהֱסוּ, בַּקְצָה
הַשְּׂבֵר שֶׁבְּהָרֵי הָאֵלְגִינִי (בְּחִפָּה בַּסְּרַצָּה תִּיחִידָה שֶׁבִּין הָרֵי אַרְצֵי-

(ישראל), בשפד הנקר הדסון, ומחברת לפרנרה הגדול ברוקליו.
 שעל האי לונג-אילנד, על ידי 4 גשרים ענקיים ושמונה מנהרות.
 העוברות סמחת למצר הים שבין האי והיבשה. נמלה של ניו-
 יורק סצטין בנדלו, ופכל העברים מניעות אליה אגניות לאלפים.
 היא מקשרת על ידי נהרות, תעלות ומסלות-ברזל לתכלי החקלאות
 ולמכרות הפחם והמתכות ועל ידי רשת צנורות — לשדות הנפט
 שבקרבת האגמים הגדולים. לכן נעשתה ניו-יורק מרכז גדול
 לתעשייה ולמסחר. התנועה בעיר רבה לאין שעור: התמנה המרבות
 של הרקבת משלחת ומקבלת עד פדי 200 רכבות ושבעים
 אלף נוסעים לשעה. על פרשת הרחובות הראשנים של העיר עוזרים
 במשך היום עד 20 000 אוטומבילים ועד 200 000 הזלבי רגל.
 בקצה חצי-האי מנהטן נמצא מרכז העיר — ה"סיטי". מאפס מקום
 להתפשט במרחב מתרוממת ה"סיטי" בגובה: במיה נבנים 20,
 50 ואפילו 80 קומות. הם מפרסמים בשם "מגדלי-שחקים";
 ביניהם יש שגבהם מגיע עד 300 מטר והם מכילים בתוכם
 20 000 איש. במי-לון יש בניו-יורק בני 2000 חדרים כל אחד.
 ניו-יורק היא שער ההגירה לארצות-הברית, הנמל החשוב מכל
 גמלי אמריקה ועיר-התעשייה הראשית בכל ארצות-הברית. בניו-
 יורק יש ישוב יהודי גדול בן 1 800 000 נפש. פי כמה מכל הישוב
 העברי בארצ-ישראל? בתל-אביב? איזה חלק מכל עם ישראל?

ב ז ס ז — נוסדה ראשונה לכל ערי ארצות-הברית;
 נמל חשוב, אוניברסיטה מפרסמה (הרווד). ב ל ט י מ ר —
 נמל לתבואה, לפחם ולמתכות. פ י ל ד ל פ ז ה (2 מיליונים
 תושבים) — עיר תעשייה, ביוחד תעשיית צמר, הרשת קטרים ובגון
 אגיות. נשינגטון — עיר הבירה של ארצות-הברית: בה מושב
 אספת-הנבחרים — "הקונגרס" — ובית מגורי הנשיא — "הבית הלבן".

ב. שפלת המיסיסיפי וסביבת האגמים הגדולים —
החבל הראשי לחקלאות בארצות-הברית.

חֲנֵקֵר מִיִּסִּיִּפִּי, בְּצִדוֹ עִם הַנְּהַר מִיִּסִּוּרִי, הוּא הַגְּדוֹל
בְּנְהַרֹת הָעוֹלָם: אֶרֶב—6600 קִילוֹמֶטֶר. וְאִיזָה הַשְּׁנִי לוֹ לְפִי מִנְת אֶרֶב?
עַל יַד אִיוֹ עִיר מִתְחַקְרִים מִיִּסִּיִּפִּי וּמִיִּסִּוּרִי יַחַד עִם יוֹבְלֵיהֶם הַרְבִּים
וְהַתְּעֻלוֹת הַמְּסַמְעָפוֹת מֵהֶם הֵם מְעַטְרִים לְאֶרֶץ שֶׁל 32000 קִילוֹמֶטֶר
בְּרִבֵּי־מִיָּם. הַשְּׁנֵה אֶרֶץ הַיִּסִּיִּפִּי — מִיִּסִּוּרִי לְסִרְחַק לְרִזּוֹן — נִיִּדְיוֹק וְאֶרֶץ
בְּרִבֵּי־סָנִים לְסִרְחַק מִתְעִיר הַפְּסוּנִי אֶל הַעִיר הַדְּרוּמִי עַל פְּנֵי הַדְּוֵר הָאֶרֶץ.
זָרֵם הַיִּסִּיִּפִּי אִפְּסִי קָאֵד (עַל 4000 קִילוֹמֶטֶר רַק 450 מֶטֶר וְרִדְהוּ).
דָּבָר זֶה מִפְּשִׁירוֹ מְאֹד לְמַהֲלֵךְ אֲנִיּוֹת. לְפִיֶּךָ רַב מִסְפֵּר הָאֲנִיּוֹת
הַגְּדוֹלוֹת הַמְּפִלְגוֹת עָלָיו בְּקִבְעֵי־אֵת: 1000 נִמְעָלָה. לְפָנֵי זְמַן־מָה
נִבְנְתָה לְיַד הַיִּסִּיִּפִּי תַחֲנַת־הַמַּח הַגְּדוֹלָה בְּעוֹלָם: הִיא יוֹצֵרֶת
300000 מַחֲזוֹת־סוּם (מִפְּעַל רוֹסְנֶבֶרְג יוֹצֵר — 25000 מַחֲזוֹת סוּם).
לְפָעַמִּים קְרוּבוֹת עוֹלָה הַנְּהַר עַל גְּדוֹתָיו וְגוֹרֵם נְזֻקִים עֲצוּמִים
בְּשִׂמְפוֹנוֹתָיו, לְמִרוֹת כָּל סוּלְלוֹת הַמַּגֵּן שֶׁעַל גְּדוֹתָיו. הַנְּהַר גּוֹרֵף
בְּשִׂטְפוֹ מִיַּן וְמִיַּם בְּמִדָּה מְרָבָה וְצוֹבְרֵם לְרִלְמָה רַחֲבָה, שֶׁכְּלָה בְּצֵה
רַעַת הָאֶקְלִים וּמְדִיקָה לְבְּרִיאוֹת.

בְּסִבִּיבַת הָאֲגָמִים עוֹסְקִים הַתּוֹשָׁבִים בְּעֶקֶר בְּגִדוֹל תְּבוּאָה (רֹאה
צִיור 12). אֵדךְ גַּם מְרַבְּזֵי־תַעֲשִׂיָה חֲשׂוֹבִים הַתְּפַתְחוּ שֵׁם, לְפִי שֶׁחֶבֶל
זֶה עֲשִׂיר מְאֹד בְּאוֹצְרוֹת־אֶדְמָה, בְּגוֹן: פֶּחֶם, גַּפְט, בְּרָנֹל וְנַחֲשֵׁת
(רֹאה צִיור 13). דְּרוּמָה לְאֲגָמִים מְשִׁתְּרֵים שְׂדוֹת תִּירָס רַחֲבֵי־מִדָּה.
תִּתִּירָס מְשַׁמֵּשׁ מִזּוֹן לְעֶרְבִי בְּקָר וְחֹזִירִים, וְלִכְּן הַתְּרַבְּזָה שֵׁם גַּם
תַּעֲשִׂיָה שְׂמוּרִי בְּשֵׁר. בַּחֲלֵק הַדְּרוּמִי שֶׁל חֶבֶל הַיִּסִּיִּפִּי, שְׂאֶדְמַת
מִזְרִיָּה בְּיוֹתֵר, מְגִדְלִים צְמֵר־גֶּפֶן בְּמִדָּה עֲצוּמָה, עַד שֶׁתּוֹצְרָתָה מְרָבָה
שֵׁם יוֹתֵר מִבְּכָל שְׂאֵר אֲרָצוֹת תֵּבֵל יַחַד. בַּחֲלֵק הַמְּעֶרְבִי שֶׁגִּשְׁמִיּוֹ
מְעַטִּים (כְּפִי?) אִין הָאֶדְמָה נוֹתֶנֶת אֵת יְבוּלָה אֶלָּא בְּעֹרֶת הַשְּׂקָאָה:

זוהי הפרריה (= ערבה), שבה היו רועים לפנים רבבות רבבות שוריי-רה, ועל צידם היו חיים שכמי האינדיאנים. עם התרחבותו של הישוב הלכו נהפך חלק מערבה זו לשדה-תבואה. לרגלי הרי הסלע מעטים הגשמים מאד, עד שהאדמה נהפכה כמעט למדבר והישוב שם דליל מאד.

הערים: שיקגו — לפני 100 שנים בטר קטן, ובו במאה נפש אדם, והיום עיר בת 4 מיליונים תושבים. השניה בין ערי אמריקה בהמון אכלסיה נחשיבות סתרה. שיקגו נמצאת במקצוע של חבל הסקלאות שבארצות-הברית (ראה ציור 12). ולכן פרץ בה סחר התבואה מאד, עד שהיא נחשבת כיום לשוק התבואה הגדול בכל העולם; גדול בה מאד גם סחר הבשר, השמן, העורות, שבתים הטמבחים הגדולים שלה מספקים לארצות רבות. פעילות הנפט ומכרות הפחם והברזל שבסביבתה סייעו לה גם להתפתחות התעשייה; ביחוד מסתמנת בה תעשיית הברזל והפלדה. 40 מסלולת-ברזל מסתעפות משיקגו לכל העברים ומקשרות אותה עם כל ערי ארצות-הברית, ועל ידי האנמים הגדולים, התעלה המקיפה את מפלי ניאגרה והנהר סנט-לורנס, היא מקשרת קשר ימי ישר גם עם ארופה. דטרויט — בה בתי-החרשת לאוטומובילים של פורד. קליבלנד — שוק הברזל הגדול בכל העולם; מוציאה גם הרבה נפט; בתי-החרשת גדולים לאוטומובילים, למכונות-המרינה, לפסי מסלולת-ברזל. סנט-לואיס — במקצוע חבל התיירס (ראה ציור 12). צמת התנועה שעל המיססיסיפי. מה מכשיר אותה לקד? תעשיית בשר מפתחה. ניו-ארליאנס — בדלתה של המיססיסיפי, שוק חשוב לתוצרת של מדינות-הדרום, בטרט לצמר-גפון, סקר לארו (ראה ציור 12).

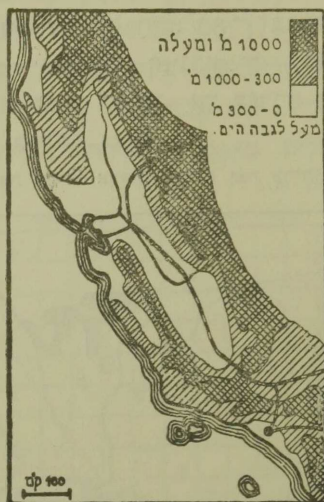
ג. המערב: כולל את הרי הסלע, את האגן הגדול, הרי סנה-גבדה וקליפורניה. הרמה הגדולה, הסגורה בין הרי הסלע ושלשלת החוף, מחסרת גשמים; ברבה היא ערבה ובחלקה הדרומי — מדבר. החם גדול שם מאד: יש שבקיץ תעלה הטמפרטורה עד למעלה מ-50°. מה הטמפרטורה השונת בארץ-ישראל בימי חסיו? הישוב ברמה דליל מאד — ונס מהאדמה הראויה לעבוד מנצל רק חלק קטן מאד. החקלאות אפשרית שם על פי הרב רק בעזרת השקאה. בין השטחים, המעבדים בעזרת השקאה, ראוי לצנן את ישובי פת המזרמונים, בסביבת אגם המלח הגדול. אגם זה דומה בהרבה לים-המלח שבארץ-ישראל. כמות המלח במימיו 22%. כמה % מלח מכילים מי ים-המלח? כנס-המלח בן גם אגם המלח הגדול מקשר דגים.

מפרסמת בפרוניה היא שפלת קליפורניה, הדומה באקלימה, בפרותיה ובשיטות החקלאיות הנהוגות בה, לארץ-ישראל. כמה מנדלת גם קליפורניה תפוחי-הב, אשכוליות, שקדים, תאנים, תפוחים ושאר פרות האילן וגם ירקות. חומות החרים שמסביב מנגות על הארץ מפני רוחות עזים, ונהרות העוזרים בה נותנים לה מים בשפע להשקאת הנטיעות. ראה ציור 9.

התבונן בציור 9 למקום סרפנסיסקו וכאר מה חשיבותה בנסל. אילו רוחות יכלים לתור אל הארץ? כמה נותנים נהרות קליפורניה להשקאה?

בין נהרות המערב יש לצנן את הנהר קולורדו, הסולל לו דרך בהרים ויוצר "הניון" — בקעה צרה, שעמקה מגיע עד 1800 מטר וקירותיה יקופים. בקרבת מקורו של הנהר נמצא ה"גן הלאמי" גלוסטון — רמה סגורה בהרים, שיש בה אלפי מעינות חמים, וביניהם מנרקות — "ג'נרים" — הזורקים את מימיהם הרותחים

עד לגבה של 60 מטר. מעינות צבעוניים, מעינות גפרית, מורקות קיטור ומפלי מים נפלאים. כל ה"גן" הזה, ששטחו גדול כחצי שטחה של ארץ-ישראל, שמור מטעם ממשלת הארץ במצבו הטבעי: אסור לאדם להתישב שם או לצוד שם חיות.

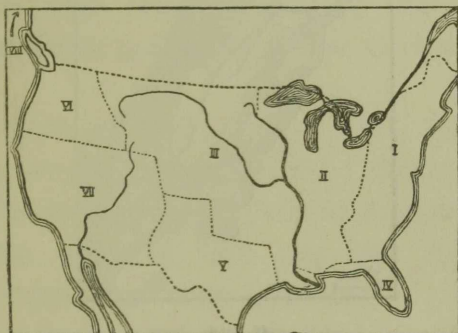
ציור 9
קליפורניה

עקר חשיבותם הכלכלית של הרי המערב היא עשרם במתכות: זהב, כסף, ברזל, נחשת ונפט גמזאים בהם לרב. ראה ציור 13.

הערים: סן-פרנסיסקו—נמלה, "שער הזהב" הוא החשוב בנמלים שבכל החוף הפסיפי של אמריקה; מסחרה של העיר רב עם סין, יפן ואוסטרליה. לפני כשלושים שנה נחרבה סן-פרנסיסקו כמעט כליל על ידי רעידת אדמה ונבנתה שוב במשך שנים

מעפות; חלק העיר מושב כלו על ידי סינים. מפני מה בקרו הסינים
 הוקא בעיר זו למושב להם? לוס-אנג'לס — בין פרדסים וכרמים;
 בסביבתה שדות נפט עשירים עד מאד. בקרבתה העיר הוליבורד,
 עיר הקולנוע. מאות חברות ליצירות סרטים מבינות שם את הצגותיהן.
 ד. אלסקה. ארץ הרים גבוהים. מכפי קרחונים. המגיעים
 במקומות רבים ממש עד חוף הים. הארץ ברובה הגדול — טונדרה,
 ותושביה המעטים — אסקימו ואינדיאנים — מוצאים את לחמם
 בציד, בדיג ובגדול הצבי הביתי. אך עשירה הארץ גם ביערות
 במקרות זהב, גם בנחשת ופחם.

סמן בציורך את נהרות ארצות הברית ואת עריהן על פי ציור 8.

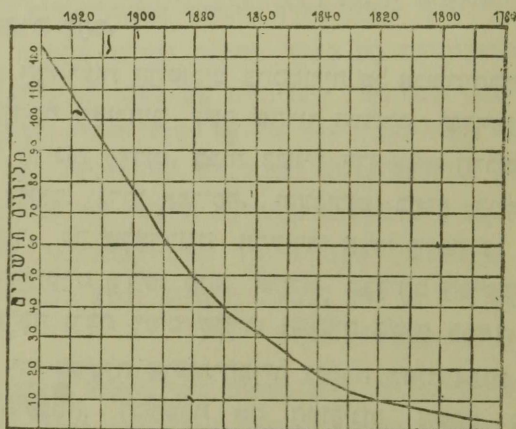

ציור 10

התקבת ארצות-הברית

1. המושבות הישנות. 2. נמסרה על ידי אנגליה בשנת 1783. 3. נקנתה מצרפת
 בשנת 1803. 4. נקנתה מספרד בשנת 1819. 5. נספחה בשנת 1845. 6. נספחה
 בשנת 1846. 7. נמסרה על ידי מקסיקו ב-1848. 8. אלסקה: נקנתה מרוסיה ב-1867.
 תולדות ארצות-הברית ותושביהן. בסוף המאה השש-
 עשרה נוסדו בתחיל החוף האטלנטי מושבות אנגליות בודדות,
 שהתאחדו לברית מדינות ונקראו בשם "מדינות אנגליה החדשה".
 עד סוף המאה השמונה-עשרה הגיע מספר תושביהן רק לשלושה
 מיליונים בערך. ורקם היו אנגלים ששבשו את הארץ מידי

ילידי המקום האינדיאנים. המסים והארנוניות, שאנגליה הפילה על מושבותיה אלה, עוררו מצדן התנגדות עצומה, שחביאה אותן לידי מלחמה באנגליה. בעקשנות רבה עמדו מדינות-הברית, ובראשן מנהיגו המהלל ג'ורג' ושינגטון, במלחמה הזאת 8 שנים רצופות עד שנצחו, ובשנת 1783 הכרתה אנגליה להודות בעצמאותן של מושבותיה אלה, שנקראו מאז בשם "ארצות-הברית של אמריקה". מאז הרחיבה הברית את גבולותיה פי כמה על ידי כבושים וקניית שטחים גדולים מאנגליה, צרפת, ספרד, מקסיקו ורוסיה.
ראת ציור 10.

ציור 11

גודל הישוב בארצות-הברית

הישוב גדל במהירות מפליאה, בעקר על ידי הגירה המונית מ"העולם החדש" ל"עולם החדש" הנה. במשך מאה שנה, בין 1820—1920, באו בשלשים וארבעה מיליונים מתגרים לארצות-הברית. כמה במדה קמצעת לשנה? וכמה לארצות-ישראל בשנים 1919—1929?

מפא על פי ציור 11 את האחוזים של הנדלת הישוב בקל 50 שנה.
בזמן הראשון היו לב המהגרים כגני ארופה המערבית,
הצפונית והמזרחית: אנגליה, אירלנדיה, סקנדינביה וגרמניה; אך
בתקופה האחרונה רבו המהגרים מבני ארופה הדרומית והמזרחית:
רוסיה, פולניה ואיטליה. עד 1920 הייתה ההגירה לארצות-הברית
בלתי מוגבלת, אך מן השנה הזאת התחילה הממשלה לחק חקרי-
הגבלה נגד כניסת זרים לארצות-הברית, ומשנה לשנה הלכה
ועמקמה את ההגירה יותר ויותר עד שלבסוף קצבה "מכסה"
שנתית קטנה מאד למהגרים מכל ארץ וארץ, שהכניסה לארצות-
הברית מתרת להם.

בין המאמצות החשובים בהסמורה של ארצות-הברית ראוי
להזכר מלחמת האזרחים לשם שחרור הכוששים, שקדשו מדינות
הצפון על מדינות הדרום. רבות בשנים רדו אנשי הדרום הלכנים
במילוני כוששים, נדחי אפריקה, והעבירים בפרך במטעי צמר-
הגפן והספר, עד שלאחרונה התעוררו אנשי הצפון על אכזריות
שכניהם הדרומיים ודרשו מהם שחרור עבדיהם הכוששים, ואחר
מלחמה ארכה ורבת דמים שחררו הכוששים בשנת 1865.

על ידי ממשלת ארצות-הברית נגמרה בשנת 1914 חקירתה
של תעלת-פנמה, המחברת את האוקיינוס השקט לאוקיינוס
האטלנטי, ועל גדה נוצר קשר ימי בין החוף האטלנטי לחוף
הפסיפי של ארצות-הברית.

במלחמת העולם עמדו ארצות-הברית על צד צרפת ואנגליה,
ובאו לעזרתן בעקר על ידי הספקת מזון ונשק ומפני הלואות.
משנות המלחמה התעשרו ארצות-הברית עשר רב, עד שיכלו
להלוות לעמים רבים, וכל מדינות ארופה חייבות להן כיום
סכומים אדירים.

הישוב: הישוב בארצות-הברית מונה כיום 125 מיליונים
בפש, ומהם 87% הם צאצאי בני ארופה.

עד 66% מכל התושבים הם בני הגזע הגרמני: אנגלים,
אירלנדים, סקנדינבים וגרמנים; בקרוב 10% סלבים; רוסים
ופולנים; בערך 10% בני הגזע הרומני, בעקר איטלקים; 3%
יהודים. אך בני כל העמים האלה אינם רואים את עצמם כיום
אלא כ"אמריקנים", כי גדול מאד כח הפטיעה של אמריקה,
המשולה לכור, שבו נתכות כל אמות העולם ונעשות לעם חדש.

הכושיים: 10% בערך מתושבי ארצות-הברית הם כושיים.
מקומות מושבותיהם הם בעקר מדינות הדרום החמות, המגדלות
צמר-גפן, טבק וקנה-סוכר, והם חיים שם בעקר בפועלים חקלאיים.
מצא על ספת הנזעים (אטלס, עמוד 30) את מקומות הכושיים ותשנה לציור 12.
בגוד לחקי ארצות-הברית, המבטיחים שויון זכויות לכל אזרחיהן
כלי הברדל גוע ורת, מפלים, ב"מדינת החפש" את הכושיים לרעה:
במדינות הדרום אין מקבלים ילד כושי לבית-ספר של לבנים,
הכושיים מכרחים גם לגור ברבעים מיתרים, לנסע בקרונות מיתרים
ברכבת, וביוצא בהפלות אלה.

האינדיאנים: רק מעטים מאד נשארו מתושבי ארצות-
הברית הראשונים האלה. מספרם אינו עולה לחצי מיליון. בני
להציל את שארית הפלטה מפלחמות ההשמדה, שהלבנים גלחמו
בהם, הושיבה אותם הממשלה במקומות מיתרים ואסרה שם
התישבות לבנים.

סינים ויפנים: מספרם ברבע מיליון. רבם במדינות
המערב. בפועלים "זולים" הם מהגרים בלתי רצויים והממשלה
אסרה עליהם את הכניסה לארץ.

היהודים: הישוב היהודי בארצות-הברית ראשיתו במאה השבע-עשרה ויסודו בג'ויורק. מ'פדיו הראשונים היו יהודים ויצאי ספרד, גרי המושבות החולנדיות על חוף ברזיל'ה, שברחו מעם אחרי כבוש המושבות תאלה על ידי הפורטוגזים ובאו ל'ניו-יורק, שהיתה גם היא ב'מים חתם מושבה חולנדית. מספרם היה מועט בתחלה, אף לא גדל ביותר גם בשנים הבאות, ועד אחרי מלחמת השחרור של „מדינות אנגליה החדשה“ לא נמ'צאו שם יותר משלשת אלפים יהודים. מן השחרור ת'ה נהנה גם הישוב היהודי הקטן. כ'י בתקה היסודית של ארצות-הברית נקבע סעיף מ'חד על דבר פתן זכיות א'נחיות מלאות גם ל'יהודים. זו היתה הפעם הראשונה של'יהודים ג'מן שוויו'זכיות ג'מור בארץ שרבה נוצרים ומ'ומ'ה אשר השחרור התחילה הג'ירת יהודים לארצות-הברית סג'רמניה. מהגרים חדשים אלו, שעסקם היה כמעט רק במסחר, הת'ישבו לרב בגלילות המ'נחנים, ורק מעט מעט פשטו ועברו משם לצד מערב. בכוף המאה התשע-עשרה, לאחר הפרעות הראשונות ברוסיה, קמה בין היהודים מארצות מ'נח ארופה תנועת הג'ירה ע'צומה שג'מ'שכה קרוב לשלשים שנה והביאה שנה שנה לארצות-הברית רבבות מהגרים יהודים (עד 100 000 לשנה) עד שהממשלה קבעה את החקים להגבלת ההג'ירה. ע'יר דיאג'רמה של רבני הישוב העברי בארצות-הברית, דג'סת צ'יר 11.

לפי המספרים:

400 000	1890	3 000	1820
950 000	1900	6 000	1830
2 050 000	1910	15 000	1840
3 600 000	1920	50 000	1850
4 300 000	1930	230 000	1880

דכמה אחוזים גדל הישוב בארצות-הברית בכל תקופה של 10 שנים:

יהודי אמריקה מהיום כיום 31% מכל תושבי ארצות-הברית.
מרבנים הם בעקר בגלילות שבפפון-מזרח: שם הם מהיום עד 6%
מכל התושבים. במדינות הדרום מספרם מועט: אינו מגיע אף עד
1%. ענו במפה (אמלס, עמוד 32) ומצא את הגלילות, המכילים 90 אחוז מכל
הישוב העברי שבארצות-הברית. רבם יושבי פרטים, בעשר הקהלות
הגדולות ביותר נמצאים בשלשה מיליונים יהודים, אך בערים הקטנות
ובכפרים שבכל רחבי המדינה מספרם בערך רק 150 000. כמה
מתארת תופעה זו? כמה עוסקים התושבים בגלילות בעלי אחוז גבוה של יהודים?
יהודי ארצות-הברית מהיום כיום את הגדול שבקבוצי היהודים
בעולם (כמה אחוזים מכל עם ישראל?). עסקיהם שונים; ידם בכל ענפי
הכלכלה. לא רב עסקם בתקלאות: רק 100 000 איש יש ביניהם
המוצאים להמם ממשק תקלאי; אך עצום חלקם במלאכה ואמנות,
בתעשייה ובמסחר, כי $\frac{2}{8}$ מכל המהגרים ממזרח ארפה היו אמנים
ובעלי-מלאכה, פועלי תעשייה וסוחרים ועירים. גם בין מלמדים
בכל מקצועות המדע, בין חכמי הרפואה, המשפט, הטבע, הפדגוגיה
גדול מספר היהודים, וגדולה השפעתם מאד על המדע, הספרות
והאמנות.

יהודי ארצות-הברית מצטיינים בגנבת-רוסם ובמסירותם
לאחיהם פני ארצות מוצאם. בעין יפה ובניד רחבה נענו תמיד לכל
קול קורא לעזרה, שהגיע אליהם מאת אחיהם שמעבר לים.
בהשפעתם הגדולה על דעת הקהל במדינה השתמשו תמיד לטובת
אחיהם הנרדפים בארצות אחרות, ולא אחת פעלו, שממשלת
ארצות-הברית תשתדל להשפיע על ממלכות זרות להקל את ידן
הקשה מעל אזרחיהן היהודים.

גם התבה לרות הנהדות תזקה מאד בלב המונים רבים
מיהודי אמריקה. ברב תקהלות קיימים בתי-ספר מיוחדים, שבהם

לומדים תולדים למונדי הנהרות, אחרי שעות הלמודים הכלליים, שעליהם ללמד בבתי-הספר הממשלתיים, כחקת המדינה. בתי-בנסיות ובתי-מדרשות לרב קמים בכל קהלה; גם "ישיבות" הקימו להם יהודי אמריקה משלהם, אף כי גדולה תמיכתם בכל תישיבות שבשאר תפוצות ישראל, עד שגם הללו אינן מתקיימות אלא בזכות. הסתדריות שלמות, גדולות ועשרות, יש להם למעשי-צדקה שונים. מהן שעדה פעלתן הוא בין מיליוני אחים שבאמריקה ומהן הפועלות בעקר מהויז לגבולות המדינה. המפרסמות שביניהן הן "הגיוינט" שעדתו נתונה בעקר לישובי תיהודים שבמזרח ארובה, והסתדרות "הנדסה" המפרסמת בפועלותיה על שדה תברואות בארץ-ישראל. השתתפות יהודי אמריקה בהספקת האמצעים הכספיים לבנין ארץ-ישראל שקולה כמעט כנגד השתתפותם של כל שאר תלמי עם ישראל; בהכנסותיה של קרן היסוד בכל שנות קיומה נמלה הנהרות האמריקנית חלק ב-55% ושל הקרן הקיימת לישראל ב-25%.

צפיפות התושבים. הצפיפות הכללית בארצות-הברית היא בחשבון ממצע 15 איש על קמ"ר; אולם המכפר משתנה הרבה לפי הגלילות: צפינה-מזרחה, למשל, יש גלילות שהצפיפות מגיעה שם עד 50, 60 איש על קמ"ר — ובקטנים שבהם אף עד 100 ויותר — ומערכה, במדינות הבריות, אין אלא 1—2 על קמ"ר. בטה עסקים אנשי תושבים הצפופים ובטה — אנשי תושבים הרלילים? התפתחות תנאי החיים הכלכליים הבריתה המונים רבים לעבר מחקלאות לתעשייה ונרמה להגירה פנימית — מן הכפר אל העיר: בשנת 1790 היו תושבי הערים רק 4 למאה מכל תושבי ארצות-הברית, ואך בשנת 1870 היו כבר 21 אחוז ובשנת 1920—52 אחוז. כמה אחוזים מהישוב העברי בארץ-ישראל גרים בערים? וכמה בכפרים?

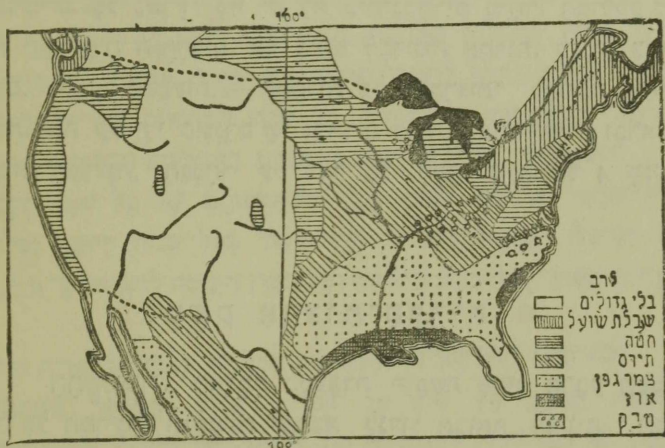
ביום עוסקים בארצות-הברית רק 26 אחוז מפל התושבים
בחקלאות, 34 אחוז עובדים בבתי-חרשת ובמכרות, 27 אחוז הם
סוחרים ובעלי-מלאכה, ויתרם — פקידים ובעלי אומנות חפשויות.

המשטר. כל אחד מ־48 הגלילות, הנבנסים בהרכבן
של ארצות-הברית, נחשב ל"ארץ" בפני עצמה לגבי הענינים
הפנימיים. כל "ארץ" כזו יש לה בית-נבחרים מיוחד. המחוקק לה
את חקי חיה המיוחדים, אך ביחס למדינות אחרות, לעניני צבא,
מכס, דאר, מטבעות, — מאחדות כל "הארצות" למדינה אחת,
המתנהלת על ידי קונגרס של נבחרים מפל ארצות-הברית ובראשן
נשיא המדינה, הנבחר על ידי כל העם לזמן של 4 שנים.

משק ארצות-הברית

החקלאות. האדמה המעבדת תופשת פחות מרבע השטח
של כל המדינה ומשמשת ברבה לגדול תבואה למיניה. חבל
החקלאות בארצות-הברית משתרע רק עד מעלת-הארץ 100; מקו
זה והלאה מערבה אין הגשמים מספיקים עוד לחקלאות. המדינות
הנמצאות בין הרי האלגיני ובין הרי המערב יוצרות בעקר חטה
ותירס. טבק וצמר-גפן. גדול התבואה נהוג גם בארצות-הברית,
כמו בקנדה, לפי השיטה המערפיה את כמות השטח המעבד על
איכות העבוד, בנגוד לשיטה הנהוגה ברב מושבות היהודים בארץ-
ישנאל. לפי הראשונה — מקמצים בזבול ומרבים בכמות השטח,
המעבד על ידי מכוונות, ולפי השנייה — מרבים בזבול ומקמצים
בכמות השטח, המעבד על פי רב על ידי פועלים.

תבואה: את המקום הראשון בין התבואות תופס התיכס
 (ראה ציור 12); 80 אחוז מתוצרת כל העולם בתיכס יוצרות ארצות
 הברית. הוא משמש מזון לאדם ומספוא לבהמה. חטה יוצרות
 ארצות הברית 20 אחוז ושבילת-שוועל 25 אחוז מתוצרת כל העולם.
 טבק צומח בעקר בקרבת הרי האלגיני וכמותו מגיעה עד
 40 אחוז מתוצרת כל העולם.

ציור 12

התקלאות בארצות הברית

צמר-גפן יוצרות בעקר מדינות הדרום שעל יד נהר מיסיסיפי
 והחוף האטלנטי הדרומי. היבול השנתי הוא 3 מיליון טון. תציו
 מעקר בארץ עצמה ותציו נמכר לארצות אחרות בסכום של 200
 מיליון לירות בערך.

בין פרות האילן של ארצות הברית חשובים בעקר
 המפותחים, מפוחי-הזהב, שופים, עגבים ומשמים, ובין תרקות—

האבטיחים, הקטניות ותפוחי-האדמה, המצטננים בטיבם ובשפע
ובולם בקליפסורגיה, מצא בעיור 12 את שטחי הגדולים הנזקרים ובר: מדוע לא
סקנה כל תוצרת מעבר למעלת הארד 100 מערבה? במה מקשרה סביבת הנלקת של
הסיסיפי לגדול הארו? מדוע אין גדול-תבואה מסתת מפזן לאנטים הגדולים?

גדול בהמה. ארצות-הברית הן מהראשונות לגדול בהמה.
מקנה רב ועצום להם: 60 מיליון גלגלת בקר, 50 מיליונים חזירים,
40 מיליונים כבשים, 15 מיליון סוסים. שדות מרעה רחבי ידים
ישנם בעקר ממזרח להרי הסלע, שכמות הגשמים אינה מספיקה
שם לגדול תבואה. את הבהמות אין כולאים שם ברפתים ובמסלאות,
אלא משלחים אותם לחפשי לרעות בערבות בהשגחת רועים
רוכבים, שביד כל אחד מהם מפקדות גלגלות לאלפים. את הפקר
מגדלים שם בעקר לשם בשרו, כי תעשית הבשר מפתחה מאד
בארצות-הברית. בשיקגו לבדה, למשל, נשתטות בכל יום 50 000
בהמות לשם תעשית בשר-שמורים.

הדיג. גם הוא ענף פרנסה חשוב בארצות-הברית. לפי
כמות השלל תופש הדיג שבארצות-הברית את המקום הראשון
בעולם. עסק הדיג רווח בעקר בחבל החוף האטלנטי הצפוני
ובאלסקה.

המתצב. אין בעולם עוד ארץ עשירה באוצרות אדמה
שונים כמו ארצות-הברית. בכמות הפחם, הברזל, הנחשת, העפרת,
המלח והגפס, המוצאים מאדמתן, הן תופשות את המקום הראשון
בין כל ארצות העולם.

בפחם (40% מכל תוצרת העולם) עשירים ביהוד הרי
האלגיני וסביבת הנהר מיסורי. ברזל (45% מתוצרת כל העולם)
נמצא במזרדי הרי האלגיני ובקרבת המיסיסיפי. זהב, כסף, נחשת

ועפרת נמצאים בעקר בהרי המערב. $\frac{1}{4}$ מכל נפט העולם מספקות ארצות־הברית. את הנפט מצבירים ממעונותיו למרכזי המעשיה ולחופים על ידי רשת צנורות, שארכם 75 000 קילומטר. מה ארך המך כדור הארץ? כמה בערך ארכו של סו הצנורות מוצול — חיפה? מצא ציור 13 את מקומות המחצבים הנזכרים.

ציור 13
אוצרות האדמה של ארצות־הברית

המעשיה. בארצות־הברית נמצאים כל התנאים להתפתחות המעשיה: עשר רב של חמרים גלמיים מכל המינים, כח להנעת מכונות—אוצרות פחם ונפט ומפלי מים, שמהם נוצר כח חשמלי—הון עצום לפתוח המעשיה, כח קניה גדול של חשוק הפנימי ומרץ רב של התושבים, שיצרו שימות עבודה תרשות. אילו מכל התנאים הנזכרים מוצאים אנו בארץ־ישראל?

מכל סוגי המעשיה שבארצות־הברית מצטיינת ביוחד מעשיית המתכת, ובעקר מעשיית הפרזל והפלדה. פרסום מיוחד בעולם

קנתה לה מעשית האוטומובילים שבארצות-הברית. 80% מכל
 התצרכת העולמית של האוטומובילים מכינים שם. ביותר מפרסם
 בית-התחרשת של פורד בדרטרויט, היוצר יותר משני מיליונים אוטו-
 מובילים בשנה. בית-התחרשת זה יצר שיטת עבודה מיוחדת: העבודה
 ערוכה מראש לכל פרטי פרטיה, כדי שלא יצא לבטלה אפילו רגע
 אחד מזמן העבודה. ברגע קבוע מגיעה לבית-התחרשת אגנה מעונה
 עפרות-ברזל, ברגע קבוע גמן חמר זה אל תוך כור ובשעה קבועה
 יוצא מתוכו גוש ברזל ועובר ממכונה למכונה ומפועל לפועל,
 מבין הפועלים העומדים בשורה ארקה ליד "הפרט הרץ", שעליו
 מתנועע האוטו המתהנה עם כל חלקיו. כל פועל עושה רק חלק
 מצער מכל המלאכה הרבה, רק תנועות מעטות, שעליהן הוא חוזר
 מאות פעמים ביום. כשהאוטומובילים הנכונים עוברים לפניו על
 הפרט. עבודה זו מעיפת את הפועל מאד, ולכן שעות העבודה
 קצרות, ורק חמשה ימים בשבוע עובדים ומשכרת הפועלים גבוהה.
 אך למרות כל אלה זול מאד מחיר האוטומובילים, מפני שמע
 התוצרת, הבא על ידי הנצול המדקדק של המכונות ושל זמן הפועלים.
 גם מעשית קטרים וקרונוז נאניות רבה מאד בארצות-הברית.
 שניה במעלה, אחר מעשית הברזל, היא מעשית הפרטים
 לקולנוע, המרבות בהזליבוד, שכמעט כל תושביה עסוקים בתעשייה
 זו. סרטי אמריקה מצגים בכל ארצות העולם, אך הצרפן הגדול
 ביותר לסרטים אלו הוא השוק הפגימי: בארצות-הברית נמצאים
 25 000 בתי-ראינוע, המכילים 9 מיליונים מקומות ישיבה.
 בין שאר סוגי התעשייה השובים אלו: מעשית ארינה (צמר-
 גפן, משי טבעי ומלאכותי), מעשית הטבק, שמורי ורקות ופרות
 ושמורי בשר, מעשית הנפט והקאופטשוק, מעשית העץ והגפר,

מעשית העור והגבוקית.

ארצות-הברית יוצרות בעצמן כמעט את כל התוצרת
המעשיתית הדרושה לרובא רבבות תושביה ומזכרות עוד בשפע
עצום גם לארצות אחרות.

התחברות. תלופי הסחורות בין התכלים השונים בארצות-
הברית מצריכים רשת גדולה וצפופה של דרכי חבור ותנועה.
רבים שם דרכי-מים: על פני האגמים הגדולים ותעלותיהם
סובילים בעקר עצים ועפרות-ברזל למרכי המעשיה (ראה ציור 13),
על פני המיסיסיפי וחמשי יובליו, המכשרים למהלך אגיות,
משלחים תבואה וצמר-גפן (ראה ציור 12). 400 000 ק"מ מסלות-
ברזל (פי 10 מהקף כדור הארץ) — ביניהן 4 מסלות פסיפיות
(ראה ציור 8) — ויותר מארבעה מיליונים ק"מ כבישים משמשים
את התנועת הנוסעים והסחורות. 34 מיליונים אוטומובילים
הנמצאים בכל העולם נוסלות ארצות-הברית על חלקן 26
מיליונים. בהשכון ממצע יוצא אוטו אחד על כל 5 תושבים
(בארץ-ישראל יש בערך 10 000 אוטומובילים — על כמה תושבים אוטו אחד?).
בשנים האחרונות התפתח גם הטיס ומאות אלפי איש טסים
באירונים.

סמו בציורה את קני מסלות-הברזל לפי ציור 8.

המסחר. צי המסחר של ארצות-הברית הוא, לפי גדלו,
השני בעולם; וקטן הוא רק כמעט מהצי המסחרי הראשון
בעולם — הצי האנגלי. אך הסחורות המובלות מאמריקה והמובאות
אליה רבות עד מאד עד שהצי האמריקני מספיק רק לסצנו וחצונו
מובלות באגיות ורות. הפאון המסחרי של ארצות-הברית הוא
חיובי, כלומר: הסכום שהמדינה מכניסה ממכירת סחורות
לארצות אחרות גדול יותר מהסכום שהיא מוציאה על קניית סחורות

מהו. האכספורט עולה על האמפורט בסכום של קרוב לאלף מיליונים דולר, ומכאן עשנו של ארצות-הברית. ומה המצב לענין זה בארצ-ישראל?

ארצות-הברית מוכרות, בעקרה: צמר-גפן, מכונות, גפס ומוטומובילים, וקונות: משי, קפה, קאוטשוק וסגר. רב מסחרן— עם אנגליה, קנדה, גרמניה, מנרה אסיה ודרום אמריקה.

מושבות ארצות-הברית—איים באמריקה התיכונה ואיי הפיליפינים. האיים האלה חשובים לארצות-הברית בעקר כמקורות לתוצרת מרופית, החסרה להן. החשוב בכל הקנינים שרכשו להן מהוץ לגבולותיהן היא תעלת פנמה.

קוד את המרחקים: ג'ויירק—סן-פרנסיסקו, ג'ויירק—שיקגו, שיקגו—ג'ויאורליאנס, וחשב בכמה זמן מעבר רכבת ברכים אלו, אם מהירות הקסיקה היא 50 קילומטר לשעה.

שאלות לחזרה

1. השנה את ארצות-הברית לסין, סבירנה, ארופה בנוגע לשטח, למספר התושבים, לצפיפות— ציר דיאגרמות להשוואה.
2. השב את צורת השטח של ארצות-הברית כמלבן ומצא בקרוב את קרתו.
3. כמה מעלות ארך תופשות ארצות-הברית? וכמה ארופה? על פגי כמה מעלות רחב משתרעות הן? ועל פגי כמה— צילי שבאמריקה הדרומית?
4. מצא מקומות בארופה, אסיה ואפריקה הנמצאים ברחב הגאוגרפי של בוסטון, סן-פרנסיסקו, ג'ויאורליאנס, קצה פלורידה.
5. השנה את ארצות-הברית לקנדה בנוגע לשטח, לצפיפות התושבים, לתקלות ולתעשייה.
6. מה הם הדגלי הטמפרטורה בין הקר לחם שבהדשי השנה בג'ויירק, סן-פרנסיסקו, ג'ויאורליאנס? (ציר 3.)
7. אילו מחלקי ארצות-הברית הם בעלי אקלים יבשתי? ימי? סובטרופי?
8. מפגי מה דל "האגן הגדול" בגשמים ועשיר בקלח?

9. איז גרעסער עובר בחוף הפּוּרְתִי וְאִיזָה בחוף הפּוּרְכִי שֶׁל ארְצוֹת־הַבְּרִית? מה השפעת הַגְרָסִים האֵלֶּה על הַמַּפְרָטוּרָה? על הַנְּשֻׁטִים?

10. מה תועלתם של המיסוי־סיִי. הַסְּטִי־לֹרְנָס וְהַקְּאָנְטִים הַגְּדוּלִים לַארְצוֹת־הַבְּרִית?

11. מדוע רב מספר הערים הגדולות בחוף האטלנטי יותר מספרן בחוף הפסיפי?

12. מדוע קָטְרוּ בְּגֵי מְדִינוֹת־הַבְּרִית לְהִבִּיא כּוֹשִׁים מֵאִפְרִיקָה לְעִבּוֹרָה מִחַת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאִיגְרָאָנִים וְלִיבֵי הָאָרֶץ?

13. מפגי מה צפוי ישוב ארצות־הברית יותר מהישוב בקנדה? ומדוע צפוי הוא במנרקן יותר סבב־ערב?

14. מפגי מה מתנגדים תושבי ארצות־הברית לקניסת הסינים והיפנים?

15. באנגליה, ששטחה 250 000 קמ"ר יש מסלות־ברזל בארך 40 000 קילומטר, ובארץ־ישראל בארך 600 קילומטר. כמה קילומטר מסלות־ברזל על כל 100 קמ"ר של שטח באנגליה? כמה בארץ־ישראל? וכמה בארצות־הברית?

16. מה גרם לה לסופר־נוטיסקו להיות הגמל החשוב בכל החוף הפסיפי של אמריקה?

17. איך מגיעים בדרך־המים: ברזל מדיולית (בחוף האגם העליון) לג'וי־יורק? עצים מסביבת האגמים הגדולים לחוף האטלנטי? חטה מנבול קנדה לספרץ סבסקו? צמר־גפן מניו־אורליאנס לבית־הרשת לסנייה במנצ'סטר ומשם עד בית־הרשת לקרינה בתל־אביב?

18. בכמה וכן יגיע הנוסע מניו־יורק ללונדון באנגיה, שמהירותה 50 קילומטר לשעה, ובכמה—הסם באוירון, שמהירותו 150 קילומטר לשעה?

19. איזה חקר גלמי מספקות ארצות־הברית לעולם מסקלכת הטי—הצומח—הדומם?

20. למה רכשו לטן ארצות־הברית מושבות הנקרא באזור הטרופי?

21. מה מקשיר את ארץ קליפורניה לגדול פרות? מה הנה הקשי דהעברת הפרות לארופה? מאימתי הובל קשי זה?

22. השנה את החוף המערבי של ארצות-הברית לחוף הספרדי בנוגע לאקלים, לפלגלה ולהנועה.

23. מה היו הגורמים שהביאו את ארצות-הברית ליבוי התפתחות כלכלית מהירה בכלל ולהתפתחות המעשייה בפרט?

24. מה השעיה בניו-יורק בשמשעון בתיסה מראש 12 בצדדים? מה השעיה בסנט-לואיס, בסופר-פרנססקו בשמשעון בניו-יורק מראש 12 בצדדים?

25. ציר דיאגרמה של גודל הישוב העברי בארצות-ישראל הנמת ציור 11 על פי המספרים: 1895—47 000; 1910—81 000; 1920—56 000; 1922—84 000; 1929—160 000; 1931—170 000; 1934—300 000.

26. ציר דיאגרמה מלבנים של הקהלות היהודיות הגדולות בכל העולם על פי המספרים האלה: ניו-יורק—1 800 000; שיקגו—325 000; ורשה—310 000; מילדלפה—270 000; בודפשט—210 000; וינה—200 000; לונדון—200 000; לודו—195 000; ברלין—173 000; אירסה—153 000; והורים.

27. ציר דיאגרמה לענפי הכלכלה של הישוב בארצות-הברית, ולהשוואה גם של הישוב בארצות-ישראל — העברי (תקלאות — 16%; מלאכה ומעשייה — 29%; מסחר — 21%; שאר המקצועות — 35%) והמשלמי (תקלאות — 63%; מלאכה ומעשייה — 10%; מסחר — 13%; שאר המקצועות — 14%).

28. ציר דיאגרמות מלבנים לשם השוואה לפי אחוזים בין ארצות-הברית ושאר ארצות פבל בנוגע: (א) למדת השטח, (ב) למספר התושבים—ולכמות המוצרת, (ג) חטה, (ד) תירס, (ה) שבלת-שושלת, (ו) צמר-גפן, (ז) טבק, (ח) פחם, (ט) ברזל, (י) גפס, (יא) אוטומובילים.

29. ציר דיאגרמות מלבנים לשם השוואה לפי אחוזים בין יהודי ארצות-הברית ליהודי שאר העולם בנוגע: (א) למספרם, (ב) להשתתפותם בקרן היסוד, (ג) להשתתפותם בקרן הנקמת לישראל.

30. ציר מפה של סביבת האגמים וסמן מה את הערים החשובות ואת רכבי תחבור ביבשה ובמים.

31. כיר את ה"אגן הגדול" עם קניון הקולורדו.

קרא: עֵטֶק הַפְּלָאִים, מאת ר. סברדלוב, הוצאת „קפת הכפר“.
 בארצות רחוקות, מאת בונרשוב, „מגלות“ 61, הוצ' „אמנות“.
 חיות הבר, מאת מוקסון-סמון, הוצאת „אמנות“.
 חיות הבר בגאות מנובירהן, מאת מוקסון-סמון, הוצ' „אמנות“
 אברהם לינקולן, מאת המלסון, הוצאת „עת לבנות“.
 אהל הדוד סם, מאת ביצ'ר סטו, הוצאת „מצפה“.
 הסוהיקני האחרון, מאת פנימור קיפר, הוצאת „דביר“
 קומק העור, מאת פנימור קיפר, הוצאת „אמנות“.
 קרש בלי ראש, מאת מן ריד, הוצאת „אחיספר“
 תולדות היהודים באמריקה, מאת י. ריון, הוצ' „תשיחה“.

ד. מבסיקו

בין אילו מעלות רחב? מה קרובה יותר לקריהמשנה — ארץ-ישראל או
 סבסיקו? אינה חלק של סבסיקו נמצא בתוך האזור הטרופיקלי בין אילו אוקיינוסים
 מסקרתת הארץ? אילו חצאי-איים שניכים לה? אילו זרמי-ים עוזרים על יד
 תוסיה? מה השפעתם על כמות הגשמים? איפה מרבדים שם הגשמים ואיפה מועטים?

האקלים. בחופי סבסיקו אקלים חם ולח מאוד ומזיק
 לבריאות. ברמה אקלים יבש ומבריא. מה גבה הרמה? בין הרי
 הארץ רבים הרי-געש. צמחי הכלכלה החשובים, הגדלים במבסיקו,
 הם: הקפה, הארז, הטבק ואגות-הסיוול. מבסיקו היא מולדת
 הצבר למניו; משם התפשט בארצות רבות והוא מצוי לרב
 גם בארץ-ישראל. אף עקר עשרה של מבסיקו הוא במתכותיה
 הרבות. בכסף היא העשירה בארצות (40% מתוצרת העולם —
 3000 טון לשנה; כסף קרונות-דבנת?). יש בה גם מברות ונהב,
 נחשת ועפרת. היא גם הארץ השלישית לתוצרת הנפט. רב הסכרות
 ופעילות הנפט הם בידי מברות אמריקניות ואנגליות.

התושבים. לפני בוא הספרדים למבסיקו התקיים בחצי-
האי יוקטן ובקמה ושוב צפוף של אינדיאנים. אלה היו לא שבטי
צידים נודדים, באינדיאנים בארצות הצפון, אלא עמים בעלי
תרבות גבוהה, עובדי אדמה תרופים, שידעו גם להשקות את
שדותיהם בעזרת העלות, בכדי להרבות את יבול אדמתם: התיירם,
הטפיק, הקקאו והענבניות. אילו עמי תרבות קדומים ב"עולם הנישן" היו
משקים את שדותיהם? וכר את אשר למרס על ארסי-נגרנים ובאר מה הפשר בין
השקאה מלאכאית להתפתחות התרבות! אינדיאנים קדומים אלה ידעו גם
את הכתב, לוח הנמנים, אמונות הארינה ועבוד מתכות, חוץ מן
הברזל, שלא ידעו את שמוש; גם גדול בהמות הבית לא הנה ידוע
להם, אך מנצחיהם הספרדים בנוזם ודבאום והתריבו את תרבותם,
ורק שרידי היכליהם המפליאים מעידים גם היום על עברם המזהיר
של עמים קדומים אלו. במשך 300 שנה משלו הספרדים בארץ
זו, נצלו אותה ואת תושביה ביד אכזרית, והתעשרו בה עשר
רב. אכל במבסיקו לא נשמרו האינדיאנים, כמו בני גנזם
במדינות הצפון, ועד היום מהווים הם, יחד עם ילידי מערב, 80%
מכל תושבי מבסיקו, והשאר הם צאצאי הספרדים. שפת התושבים—
ספרדית. זה 120 שנה עברו מאז פרקה מבסיקו את על ספרד
מעליה והיא קימת ברפובליקה עצמאית. אך סדרי המדינה רעים
וסתבכות ומלחמות אורחים מצויות בה ומביאות נזק רב לחינה
הפוליטיים. מספר תיהודים במבסיקו קטן, רבם סוחרים ובעלי-מלאכה.

הערים. מבסיקו-העיר — בירת הארץ; נרה-קרויס,
גמלה הראשי.

מדר את המרקס: קצה פלורידה — קצה יוקטן.

מבסיקו מוציאה: גפמ, כסף, עפרת ושאר מתכות, סויל, קפה.

שאלות לתורה:

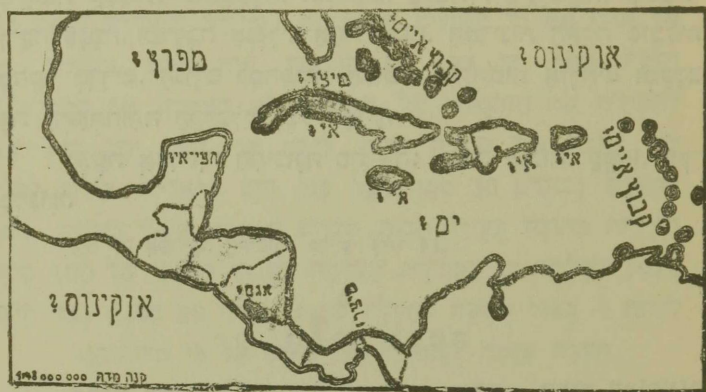
1. השנה את רמת מקסיקו לרמת אינו גנוגע לרחב הגאוגרפי, לסקנה פני הארץ, לחופים ולאקלים.
2. מפני מה מופעים הנמלים בחופי מקסיקו?
3. מדוע התרבו רב ערי מקסיקו בקמה?
4. מצא את הטמפרטורה השנתית הממוצעת במקסיקו העיר על פי מפת האיסותרמות (אטלס, עמוד 4): קבא בתשובון את גבה העיר מעל פני הים (2300 מטר) ומצא לפי זה את הטמפרטורה האמיתית (ההפקחה: 3° חם לכל 500 מטר).
5. בטה גות האקלים בקמה לקריאות יותר מאשר בחופים?
6. מהי השפעת רוחות הפסט על כמות הגשמים בהופי המורה ובחופי המערב?
7. מהי דת תושבי מקסיקו לפי מפת הדתות (אטלס, עמוד 6)?
8. למה משתדלות ארצות-הברית להגדיל את השפעתן על מקסיקו?
9. באיזו ארץ אחרת, מלבד מקסיקו, גדלה אגות-סילוז?

ה. אמריקה התיכונה

1. היבשת

יבשת אמריקה התיכונה היא רצועה צרה, המחברת את אמריקה הצפונית לדרומית. במקום הצר ביותר, הנקרא מצר פנמה, מבדיל רק מרחק של 55 קילומטר בין האוקינוס האטלנטי לשקמ. בקמה וכן אפשר להגיע במקום זה מאוקינוס לאוקינוס ברכיבה על אופנים? פני הארץ, האקלים, הצמחייה: הארץ בקמה הררית. בין הריה רבים הרי-נעש פעילים. הנעש ורעידות האדמה התכופות נורמות לעתים קרובות אסונות באדם וברכוש.

אקלים הארץ מרוסי. מה שם הטמפרטורה השנתית הממוצעת (על פי מפת האיסטרמות, אטלס, עמוד 4)? מה כמות הגשמים? ומה השפעת רוחות הספט על כמות הגשמים? הקבול בין הטמפרטורה של הים והים בקדשי השנה הוא רק 3° (ראה ציור 3). כמה גדול הקבול זה בארץ-ישראל? כמה בקנים קנה? (ראה ציור 4).

ציור 14
אמריקה התיכונה

ארמת הארץ, וולקנית בקלקה הגדול, פוריה מאד. על כמות הטמפרטורה הגאולוגי של ארץ-ישראל (אטלס, עמוד 14) ומצא קבל שארמטו ארמת לכה—מה ידוע לך על פרויגו? (עגן גם כמות החקלאית של ארץ-ישראל, אטלס, עמוד 16). שפלות החוף החמות והלחות קשות מאד לבריאות, אך נוחות וטובות מאד לגדול הבגנה, הצומחת שם לרב. גם לגדול הקאומטשוק, הקקאו ועץ הפהגוני. הרמות הקרירות יותר, מצמיחות את תפלה, הטבק והאנגס. בין גדולי הארץ הסיחדים יש עץ ממין הדקלים, בעל עלים גמישים. שמהם קולעים את הפוכעים הרועים בשם „פוכעי-פנמה“.

התושבים: רבם אינדיאנים, "מקסיסים"—ילידי תערכת
אינדיאנים עם לבנים, "מולטים"—ילידי תערכת כושים עם לבנים;
מעוטם כושים ולבנים. שפת התושבים: ספרדית.

החלקה המדינית: אמריקה התיכונה נחלקת לשש רפובלי-
ליקאות קטנות: גואטמלה, הונדורס, סלדור, ניקרגואה, קוסטה-
ריקה, פנמה, ומוזמבה אנגלית אחת קטנה. המדינות האלה סובלות
מהסר סדרים, הגורם למהפכות תכופות ומלחמות אונרתיים ומעבב
את התפתחותה הכלכלית של הארץ.

ובשפת אמריקה התיכונה מוציאה: קפה, בננות, קקאו, עץ-
סדגוני.

פנה את אמריקה התיכונה על פי ציור 14.

2. תעלת פנמה

מטרת התפירה של התעלה הזאת היתה— תבוא האוקינוס
השקט עם האוקינוס האטלנטי לשם קצור הדרך לאניות, המפליגות
מחופה המזרחי של אמריקה הצפונית לחופה המערבי, שהיו מכרזות
למשות דרך ארבה מאד ולנסע מסביב לאמריקה הדרומית. הרעיון
על דבר חבור שני האוקינוסים על ידי תפירת תעלה במצר פנמה
התעורר עוד אצל הספרדים כעבר ומן קצר אחר גלוי אמריקה.
אבל רק בסוף המאה התשע-עשרה, שנים מעטות אחרי גמר תפירתה
של תעלת סואס, נעשה הנסיון הראשון, על ידי חברת מניות
צרפתית, להגשים גם את הרעיון בדבר תפירת תעלת פנמה.
בראש החברה עמד המהנדס דה-לסקס, חופר תעלת סואס, אולם
הנסיון הראשון לא הצליח, הוצאות התפירה עלו כפלים מכפי
המשער מראש, וגם הקדחת, ששקרה במקום התפירה, הקשילה את

העבודה בהפילה חללים לאלפים בין הפועלים. אחרי מאמצים רבים במשך 8 שנים נפסקה העבודה לגמרי וחקרת המניות פשטה את הרגל. רק אחרי הפסקה ארכה בתחידשה החפירה, בשנת 1903, על ידי ממשלת ארצות-הברית. ראשית עבודתה היתה הבראת המקום על ידי יבוש הבצות וגם יצירת אגם מלאכותי גדול שינקבל אל תוכו את מי הנחלים שבפסביבה. עבודת החפירה היתה רבה וקשה מאד, כי חלק מן האדמה הנה הרים וסלעים. כדי להפחית את ההוצאות על החפירה לא העמיקו את התעלה עד כדי שגובה פני מימיה ישוה לגובה פני הים, וכך יצא שפני התעלה גבוהים 30 מטר מעל פני הים והאניות עולות לתוכה ויוורות מתוכה בעזרת תבות ספרים שנתקנו בשני צדדיה. בשנת 1914 נשלמה כל העבודה, שעלתה בסכום הענקי של 100 מיליון לירות — כפול חמשה בתעלת סואס וכפול 80 כבגן גמל חיפה. תעלת פנמה לעמת תעלת סואס על פי מדותיהן:

ארך	עמק	רחב פני המים	רחב הפרקע	משך זמן המעבר
80 ק"מ	14 מ'	100 מ'	90 מ'	9 שעות
164 "	12 "	100 "	45 "	16 "

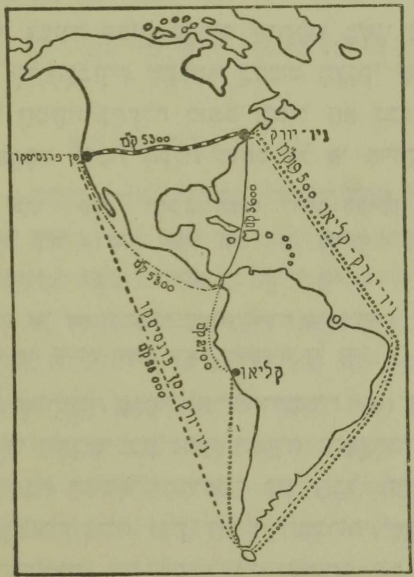
ציר חתכים של שתי התעלות האלה בצורת טרפזיות.
מדוע עשו את קירות תעלת סואס משפעים כל כך?

התועלת שבתעלת פנמה לארצות-הברית: (א) הקלת הנסיעה ותרכתת המסחר הפנימי בין חופי המזרח והמערב על ידי קצור הדרך; (ב) תרכתת המסחר החיצוני בין חבל התעשייה שבחוף המזרחי של ארצות-הברית ובין חבלי המפרצות שבחוף המערבי של אמריקה הדרומית, וכן גם לעגן המסחר עם מזרח אסיה; (ג) הקלת השמירה על בטחון המדינה: שני ציני המלחמה שיצאו להן לארצות-הברית, האחד באוקינוס השקט והשני באוקינוס

האטלנטי, וכלים היום להתאחד בשעת הצורך במשך ימים מספר, מתת אשר לפנים היה רגוש לכה כפוב ממשוה, שארה שבועות רבים. מר את המרחקים:

גדר העלת פנמה ימקיב לרום אפריקה.	}	גיוירק — קליאו (רום אמריקה)
		ולפראיסו — "
		יזקהמה (יפו) — "
		סידני (אוסטרליה) — "

במה קילומטר ובמה ימי נסיעה מתקצרים מרחקים אלו בגדר העלת פנמה (חשב מהירות האניה ל-30 קילומטר לשעה)? בכמה מתקצרת הגדר מלגיון לקליאו? מלגיון לסן-פרנסיסקו?

ציור 15
קצור הגדר על ידי העלת פנמה

את מצר פנמה עוברת גם "המסלה הטרנס-קונטיננטלית" הקצרה ביותר. יש תכנית להפך תעלה שניה—תעלת ניקרגואה—שיתבטר את אמריקה התיכונה דרך אנם ניקרגואה ותהר פן-חואן אבל הרי-הגעש הרבים שבמקום הנזר ורעידות אדמה תכופות מנעו עד עכשו את הוצאת התכנית אל הפעל.

3. איני אמריקה התיכונה (ההי-המערבית)

מפני מה נקראו האיים האלה בשם הדי-המערבית? קצא על פי ציור 14 את 4 האנטיליות הגדולות, את האנטיליות הקטנות ואת איני בקסה.

את הים, הסגור על ידי האיים האלה—מפרץ מפיסקו וים קריביה—קוראים לפעמים בשם "ים התיכון של אמריקה" על שום מה? לפני זמן קצר נגלה בים הנזר שקע, שהוא העמק בכל כדור הארץ—13500 מ' מתחת לפני הים. ואנה המקום הגבוה בכל כדור מעל פני הים? פעלות-געש שכיחות מאד בפסיבה הזאת. עברה זו מתוקת את ההשערה, שכל האיים האלה היו בתקופה קדומה מתברים יחד עם תציה-האי יוקטן לדרומה של יבשת אמריקה, אלא שנתפררו ונתחלקו על ידי פעלות-געש.

האקלים והצמחיה. אקלים האיים הוא טרופי; גשמייהם מרבים. מה שם החם השנתי המקצע (מפת האיסותרמות—אטלס, עמוד 4)? כמה מעלות זין הסקפרמטרה של הפר ותחם בתרשי השנה (ציור 3)? מה כמות הגשמים? נזק רב מביאות לאיים האלה הסערות העזות, העוזרות שם תכופות. הן מתריבות את המטעים וגורמות גם אסונות באדם. לפני שנים מעטות נהרסה שכם על ידי סערה כזו עיר שלמה. העיר סנטודומינגו. ונהרנו בה 12000 איש

האקלים הטרופי והאדמה הפורייה יצרו שם צמחייה עשירה
עד להפליא. צמחי הפלמלה החשובים שם הם: סכר, טבק, קקאו,
קפה, בננות, תפוחי-זהב ואננס.

הושבי האיים הם לבנים, כושים ומולטים.
אני אמריקה התיכונה נחלקים לשלש קבוצות.

א. האנטיליות הגדולות: 1. קובה (שטחה כשטח יוון) —

„פנינת האנטיליות“ — תופשת את המקום הראשון בעולם לתוצרת
הסכר (1 מתוצרת העולם—4 מיליונים טונות לשנה). שם גם גדל
הטבק הטוב ביותר: „טבק הבנה“ — על שם העיר הבנה, בירת
האי. רב סחר האי הוא עם ארצות-הברית, שבחסותו הוא נמצא

2. האייטי (שטחו כשטח תציה-האי סיני), בו קימות שתי

רפובליקות: האיטי — מדינת כושים, ודומיניקה — מדינת מולטים.
אדמת האי פורייה ומצמיחה קקאו, טבק וקפה.

3. פוארטו-ריקו (שטחו כשטח קפריסין) — אחת ארצות-

הברית. רב תושבי האי לבנים; גדול טבק וסכר.

4. ג'מאיקה (שטחה כתצי שטח אנגליה-ישראל המערבית).

מה ציפיות התושבים באי? מגדל בננות וסכר.

ב. האנטיליות הקטנות. גם האיים האלה, כמו הגדולים,

הם הרריים, ורבים בהם הרי-געש פעילים. בהתפרצות הרי-געש
על האי טרמיניק לפני כשלושים שנה נחרבה עיר שלמה על
30 000 תושביה, שמתו כלם ברנעים מעטים על ידי אדים ארסיים.
הצמחייה של האיים האלה גם היא טרופית, עשירה בקנה-סכר
ביחוד. איים אלה נחלקים בין ארבע רשויות: אנגליה, צרפת,
הולנדיה וארצות-הברית.

ג. איני בהקמה. תושביהם עוסקים בגדול פרות, ביהוד
אנגוס ואגות-סיוול, גם בשליטת ספונים מן הזים. הם מושבות
אנגליה.

הדו המערבית מוציאה: סקר, מבק, בנגות, אנגוס, קפה.

שאלות לתורה:

1. השנה את הזים התיכון של העולם הישן לזים התיכון של העולם
החדש בנגוע לרחב המאונרפי, לחופים, למסחר, לקשרים עם ימים אחרים ובנגוע
לארצות המרביות העתיקה שבסביבתם.
2. אילו מגדולי קרקע שבאמריקה התיכונה אינם צומחים בארצות-הקבית?
3. מדר את ארץ קובה והשנה למרחק אלכסנדרטה — עזה.
4. במה חשוב האי קובה לארצות-הקבית?
5. אילו גמלים באמריקה מפיקים תועלת מיחבת סתעלת פנמה?
6. מדוע עלתה תעלת פנמה בהוצאות קרבות יותר מההוצאות על הפירת
תעלת סואס, הארקה ממנה?
7. מפני מה עבר המסחר עם מערבה של אמריקה הקרוסית מידי
ארובה לידי ארצות-הקבית אחרי שגחפרה תעלת פנמה?
8. איזו דרך מלגדיון לסידני (אוסטרליה) קצרה יותר—דרך תעלת סואס
או דרך תעלת פנמה?
9. השנה את ערכה של תעלת פנמה לארצות-הקבית לעומת ערכה של
תעלת סואס לאנגליה.
10. הכן תבנית של תעלת פנמה עם תבות-הסכרים.

קרא: תעלת פנמה, מאת א. א. ק., "סולדת", גרף די.

בזק ירזל, מאת ויקטור הוגו, הוצאת "אמנות".

אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית

חלק את אַמֵּרִיקָה הַדְּרוֹמִית לִשְׁנֵי קְשָׁלִים, שְׁבִטִים הַמְשֻׁפָּח הוּא הַשְּׂעֵלָה 8 לְרֵחַב הַדְּרוֹמִי, וּמֵצֵא בְּקֵרֹב אֶת שְׂמֹחָה. בֵּין אֵילֵי מַעְלוֹת רֵחַב הִיא נִמְצְאָה? אֵילֵי מַעְזֵירֵי הָאֵקִלִים עוֹזְרִים בָּהּ? מִה הַמְסַפְּרֵי הַשְּׂנֵתִית הַמְּקַצֵּת בְּצִמְנָה? בְּדִרְזָמָה (רְאֵה מִפֶּת הָאִיסוֹתְרָמוֹת, אֵטֶלֶס, עִמּוּד 4)? מִפְּנֵי מִה מְתַעַקְלוֹת הָאִיסוֹ-תְרָמוֹת בְּחֹף הַמַּעְרָבִי? אֵילֵי מַחְלָקֵי אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית הֵם קְרָבֵי-נְשָׁמִים וְאֵילֵי מַעוֹטֵי-נְשָׁמִים? אֵינָה שָׁם מְקוֹם מְדְבָרִיּוֹת, עֲרָבוֹת, וְעֲרוֹת-עַד (מִפֶּת הַצְּמִחָה, אֵטֶלֶס, עִמּוּד 4)? הַשְּׂנֵה אֶת אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית לְעֶפֶת אֲפֵרִיקָה בְּנִזְעַל לְגִנְרַת הַחוֹפִים. מִנָּה לְפִי צִיּוֹר 16 אֶת אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית וְסָמַן בָּהּ 3 הָרִים, 3 שְׂפֵלוֹת, 3 רְמוֹת.

גַּם אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית תִּיתָה בְּמִשְׁךְ מֵאוֹת בְּשָׁנִים מוֹשְׁבָה אֲרוּפִית: בְּבְרִזִילָה מְשֻׁלָּה פּוֹרְטוּגַל, בְּנִתְר חֲלָקִיהָ — סְפָרֵד. מֵהֲנָרִים רַבִּים מִבְּנֵי סְפָרֵד וּפּוֹרְטוּגַל נִאֲחִזוּ בָּהּ, אֵדָה הַתּוֹשְׁבִים הַקְּדֻמוֹנִים. הָאִינְדִּיאָנִים, לֹא נִבְחָדוּ, וְעוֹד הַיּוֹם הֵם מְהִינִים שָׁם תַּלְק חֲשׂוֹב מֵהָאֵלְסִין, רַבִּים מֵהַלְבָּנִים הַתְּעָרְבוּ בָּהֶם—וְכֵן גַּם בְּבוֹשִׁים, שְׁהוֹבְאוּ בְּתוֹרַת עֲבָדִים מֵאֲפֵרִיקָה — וִילִידֵי הָעֲרָב הֵנָּה שְׂקוּלִים בְּמַסְפָּרָם בְּנֶגֶד שְׂאֵר תּוֹשְׁבֵי אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית. אוֹלֶם הַלְבָּנִים מְהִינִים בְּכָל מְקוֹם אֶת הַשְּׂכֵבָה הָעֵלְיוֹנָה שֶׁל הַיִּשׁוּב וּבִידֵיהֶם הַשְּׂלִטוֹן. לְפָנֵי כַּמָּאָה שָׁנִים הַשְּׂתַחֲרָה אֲמֵרִיקָה הַדְּרוֹמִית מַעַל סְפָרֵד וּפּוֹרְטוּגַל, וְתוֹשְׁבֵיהָ הַמְּשַׁתְּרָרִים וְצָרוּ לָהֶם 10 רְפוּבְלִיקָאוֹת עֲצֻמָּאוֹת, אֲבָל אֵלֵי צוֹרְרוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְנִלְחַמוֹת לְעֵתִים זוֹ בְּזוֹ. גַּם מֵהַפְּסוּת וּמִלְחָמוֹת אֲזַרְחִים פְּנִימִיּוֹת שְׂכִיחוֹת בְּהֵן סָאֵר.

הַיְהוּדִים. הַתְּשׁוּבוֹת הַיְהוּדִים בְּאַמְרִיקָה הַקְּרוֹמִית הַמְּלָאָה
 עוֹד בִּימֵי שְׁעִבּוּדָה לְסִפְרָד וּפּוֹרְטוּגָל. הַמְּתַשְׁבֵּים הַרְאִשׁוֹנִים הָיוּ
 „מְרַגְזִים” — יְהוּדִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְהַתְנַצֵּר לְמַרְאֵית עוֹן — שֶׁקְּרָתוֹ מְסִפְרָד

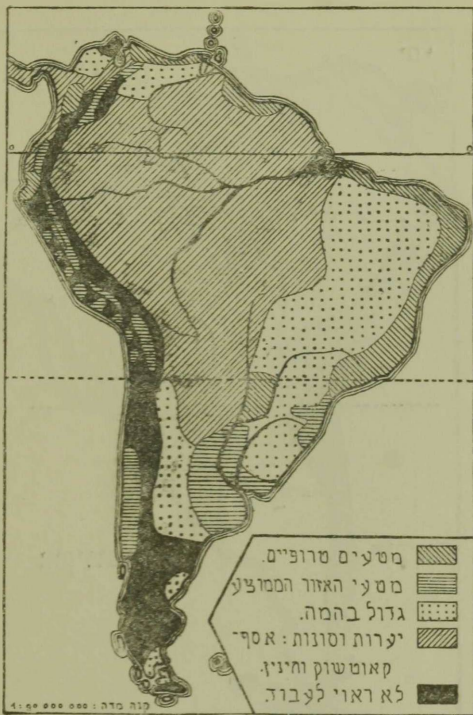

צִיור 16

אַמְרִיקָה הַקְּרוֹמִית

וּסְפוֹרְטוּגָל מְאִימַת הַאִיִּנְקְבִיזִינְיָה. אֵדָה הַאִיִּנְקְבִיזִינְיָה הַלְכָה
 בְּעַקְבוֹתֵיהֶם וְהַשִּׁינְתָם גַּם שָׁם. רַבִּים מֵהֶם נִשְׂרְפוּ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם

ויתרם נרשו משם או נממנו בין שאר התושבים. רק אחרי שחרור הארץ משעבוד ספרד ופורטוגל נתנה ליהודים האפשרות להתישב באמריקה הדרומית באין מפריע. הראשונים היו שוב זאצאי

ציור 17

משק אמריקה הדרומית

הפליטים מספרד ומפורטוגל, שהתגוררו בארצות הים התיכון; אחריהם באו גם יהודים מגרמניה ומאנגליה, ובסוף המאה התשע עשרה התחוללה תנועת הגירה המונית לאמריקה הדרומית בין

היהודים בארצות רוסיה, פולניה ורומניה. מספר היהודים באמריקה הדרומית כיום הוא $\frac{1}{4}$ מיליון בערך.

החלקה המובעת של הארץ: לפי אזוריה הטבעיים נחלקת אמריקה הדרומית לשלושה חלקים: א. ארצות האנדים, ב. ארצות הלה פלטה, ג. ארצות האמסונה ורמות המזרח.

א. ארצות האנדים

האנדים — או הקורדילירות של אמריקה הדרומית — המשתרעים לאורך כל החוף המערבי, תלולים מאד, ביוחד לצד הים ומעטות וצרות הן השפלות שבין הים ובין ההרים. הם גוררים את הדרך בפני התנועה בין החוף ובין פנים הארץ, ורק בשני מקומות הצליחו לבנות מסלולי-ברזל העוברות את האנדים; אחת מהן היא הגבוהה בין מסלולי-הברזל שבועולם; במעט 5000 מטר גובהה. מה נכח הלכנו? הגבהים שבשאי האנדים הם האקונגונה (7000 מטר) והצ'מבורסו (על קורדילירה, 6000 מטר), שניהם הרי-געש פבויים. שם גם הגבוהה בין הרי-הגעש הפעילים בעולם — קוטופקסי (6000 מטר). מה השפעת שלשלת האנדים על הגשמים? מפני מה אין לשלשלת ארבה זו השפעה על המזג-האוויר של הארצות שבקרבתה?

בין שורות השלשלת רמות גבוהות, קרירות ומחסרות גשמים. הרחבה שבהן — רמת בוליביה; בה אגם טיטיקקה — אחד הגבוהים בין אגמי העולם; 4000 מטר מעל פני הים. המורד המערבי של האנדים מחסר גשמים בחלקו הגדול. איזה גרם יש עובר לרגליהם? ומה כיוון רוחות הפסס בחופים אלו? חלק

הארץ מדבר ציה—מדבר אטקמה—שאדמתו מכסה במקומות רבים שכבות עבות של „מלחת ציילי“—מין נתר, המשמש ובל חימי לשדות, ונם לפרדסי ארץ-ישראל משתמשים בו. איזה ובל חימי יוצרת ארץ-ישראל ואיזה—צפואפריקה? ממלחת ציילי מקבלים גם יוד. המורד המזרחי של האנדים הוא רב גשמים; שם מקורותיהם של נהרות רבים. האנדים הם מולדת תפוח-האדמה, עץ החיני והארזקה—עץ שנומעים אותו גם בגנות ארץ-ישראל לשם נוי. בחלק הצפוני, הטרופי, מגדלים קקאו וקפה. בהמת הבית החדה היתה באנדים לפנים הלומה, המשמשת גם היום בהמת בשר, חלב ומשא. בעת מגדלים שם גם בהמות-בית אחרות. בהמת-העבודה המצויה ביותר היא הפרדה. האנדים עשירים מאד בנחשת, בדיל, בסף, זהב ונפט.

ה מ ד י נ ו ת

1. ציילי. מה ארפה מצפון לדרום? חשב במעלות רחב והשנה לטרסק וסו—גברלסר, ופו—קרוון. מה הסמפרטורה השנתית המקצעת בצפון? בדרום? הצפון הוא מתקר גשמים בהחלט (באינקי רק 0.5 ס"מ גשמים בשנה—עשירית מגשמי קהיר, טאית מגשמי ארץ-ישראל). הדרום קר; ביוחד קרה מאד ארץ-האש (ראה ציור 4), ותושביה המעטים הם דגים עניים. החלק האמצעי גוה-גשמים ופורה; מגדל חטה, גפן ופרי-אילן. ראה ציור 17. רעידות אדמה שכיחות מאד. ציילי, בשכנתה ארגנטינה, היא מדינה בעלת סדרים מתקנים ומתקדמת התקדמות מתמדת. חלק גדול מהתושביה—40%—הם לבנים, השאר אינדיאנים ומקסיסים. יהודים בציילי

מעטים, רק 2000 נפש בערה, אבל נאמנים ומסורים ליהדות.
 יש להם בתי-כנסיות ובתי-ספר עבריים; משתתפים הם בריצון גם
 בעבודה למען ארץ-ישראל.

צ'יור 18

אמריקה הדרומית

הערים: סנטו-גו-הבריה; וולפראיסו-תנמל הראשי;
 אייקי-נטל למלחת צ'ילי. סנטו-גו וולפראיסו מתברזת על ידי
 מסלת-ברזל, העוברת את האנדים, עם הוף האוקינוס האטלנטי.

יש בציילי עוד מסקה אחת, העוברת במעם את כל הארץ לארצה.

ראה ציור 18

ציילי מוציאה: מלחת ציילי, נחשת.

2. פרו: לפני היתה פרו מפרסמת באוצרות הממכות שבאדמתה, ביהוד בפסח. אחר כבוש הארץ הוציאו הספרדים משם ציים מלאים מטעני פסח. היום אין המקור העקרי לפרנסת התושבים אלא עבודת האדמה. בחוף, המחסר נשמים ברבו, מגדלים קנה ספר וצמר-גפן על ידי השקאה (ראה ציור 17) ובוערות-העדה על המורד המזרחי של האנדים—קקאו וקפה. אוצר מיוחד במינו הוא הגואנו, וכל של עופות-ים, שהצטבר במשך אלפי שנים על האדמה הצחיחה של החוף ונערם לשכבות עבות של וכל אורגני סניין. עד בוא הספרדים היתה קנימת בפרו מדינה מרבבותית גדולה של אינדיאנים—מדינת האינקה. רשת גדולה של תעלות השקאה פסחה אז את הארץ. תושבי המדינה האינדיאנים הצטיינו במלאכת סמכת, באריגה, בסלילת כבישים ובבנין היכלות מפארים. לפני זמן מועט נגלו שם שרידי חומה גדולה, שכנראה, שמשה מן הארץ. הקמת חומת סין. מאות הבצע של הכובשים הספרדים, עם פיסרו מנהיגם בראש, התריבה את המדינה הפורחת הזאת ודלדלה את האינדיאנים, שנשארו עד היום הרב במדינת פרו, אלא שפרו פלאים במדרגת המרבנות.

הערים: לימה—הבירה; קליאו—הנמל הראשי.

פרו מוציאה: צמר-גפן, נחשת, נפט, סבר.

3. בוליביה. מדינה סגורה בין שכנותיה מסביב. באחת ממלחמותיה עם ציילי נכרע חוקה מעליה ואין לה ביום מוצא אל הים. חלקה בשפלת הנהר אמסונה ובמורד האנדים המזרחי רנה-

הנשמים מנצח קקאו, קפת, קנה־סכר; ביערות־הער שילה מצויים
עצי הקאוטשוק ותחינון. עשירה הארץ במתכותיה, ביחוד בדיל
(1 מתוצרת העולם).

בירת המדינה — לה־פס, בגובה של 4000 מטר בקרוב.
בוליביה מוציאה: בדיל, כסף, נחשת, קאוטשוק.

4. אַקוּאדור: מה באור השם: בגבולה פוסקת השפעת ורס־
פרו הקר, המונע את הנשמים. חופיה מרוי הנשמים הם מולדת
הקקאו המשמש עד היום במדינה זו כסמור העקרי לפרנסת תושביה.
רבה שם גם תוצרת „כובעי פנמה“. התושבים רבים אינדיאנים
ירודי־מרבית ומעוטם לבנים.

הערים: קיסו — הבירה, לרגלי הרי־הנעש קומופקסי
נואנקיל — הנמל החשוב בעולם למשלוח קקאו.
אקוודור מוציאה: קקאו, קפה, כובעי פנמה.

5. קולומביה. חופיה נובלים בשני אוקינוסים. גם היא,
כמו רב ארצות אמריקה הדרומית, מנדלת בשפלותיה צמחים
טרופיים ובמורדי הריה, הקרירים מהן — קפה. לפי כמות התוצרת
של הקפה בקולומביה הריה הארץ השנייה בעולם. עשירה היא
גם במחצבים, ביחוד בפלטינה ונפט, אך מחסר וזמה סצד התושבים,
שרק 10 אהיו מהם לבנים, מנצלים אוצרות אלה רק במדה מועטה
ובעקר בידי זרים — בני ארצות־הקרת ואנגליה.

הבירה: בוגוטה.

קולומביה מוציאה: קפה, נפט, פלטינה.

6. ונסואלה. רבה בשפלת ה„לינוס“ ומעוטה באנדים.
חלקה הקטן באנדים הוא החשוב ביותר לכלכלתה: אדמתה
מזמיחה קפה, קקאו, קנה־סכר וסבב ואוצרת בקרבה מתכות

שונות, ובעקר גפמ. ונסואלה מספקת גפמ יותר מכל ארצות
אמריקה הדרומית: 100 מיליון הקטוליטר לשנה.

שפלת הלגנוס היא ערבה אשר שישה חרשים בשנה היא
רונית גשמים ודומה לגם-עשבים, המשמש מרעה דשן להמון בעלי-
החיים המצויים שם, ושישה חרשים בשנה היא מחסרת גשמים
ונהפכת למדבר משלל כל צמת. בה עובר הנהר אורינוקו,
העשיר מאד במים. אחד מיובליו מתפלג לשתי זרועות ושולח
חלק ממימיו לנהר אמסונה (ראה ציור 16). בעונת הגשמים עולים
הנהרות על גדותיהם ומכסים את רב השפלה, עד שהיא נהפכת
לאגם ענקי, ורק אלו גבעות מתרוממות פה ושם מתוכו באים
קטנים מתוך הים. ערך פלפלי אין ללגנוס במעט כלל; רק במקומות
בודדים עוסקים התושבים המצטים בגדול בהמה.
במעט כל תושבי ונסואלה הם ולידי מערכת; מספר
הלגנים הוא רק אלפים אחדים.

הבירה - קרקס.

ונסואלה מוציאה: גפמ, קפה.

שאלות לתורה:

1. השנה את ארד האגדים לארד ההיקליה, הרי אורל, הלגנון.
2. אילו מדינות בעולם הישן יושבות בקולומביה לחופי שני אוקינוסים?

וארץ-שראל?

3. אילו ארצות באסיה וארופה שוות לארץ-האש במדת המרחק מפר

המשנה?

4. איזו עיר היא התרומית בעולם? אילו ערים בארופה רחוקות פסוה מקור המשנה? איזו עיר היא הצפונית בעולם? באיזה רחב גאוגרפי היא נמצאת?
5. במה מצטנן אקלימה של העיר קיטו (ראה ציור 4)? מדיע אין הלכנים סובלים שם מהטמפרטורה של קר-המשנה?
6. השנה את ונקובר לעמת ארץ-האש בגוגע לרחב הגאוגרפי ולאקלים (ראה ציור 4).
7. מה הקשר בין כוון הרוחות ומציאות גרמים קר בחוף המערבי של דרום אמריקה (אטלס, עמודים 4, 5) להתנהות מדבר אטקמה (השנה מדבר קלהרי): מה התועלת שהאדם מדיק ממדבר אטקמה?
8. במה יש לבאר את רבוי הגשמים בחלק הצפוני והדרומי של ארצות האנדים לעמת מעיטם בחלקו האמצעי?
9. מה הפכה שמכל ארצות האנדים נמצא רק בצ'ילי אהו גדול של לבנים?
10. באיזה מחלקי צ'ילי נמצא רב ישיבה (ראה אטלס, עמוד 34)? מדוע התרבו הישוב הנקא שם?
11. מה הם שני מיני הנבלים הנמצאים בארצות האנדים?
12. ערך לה רשימת מיני התוערת של ארצות האנדים לפי שלש ממלכות הטבע וצנן ליר כל מין ומין את הארצות היוצרות אותו.
13. במה השפיעה חפירת תעלת פנמה על התפתחותו של תבל המכרות בקולומביה?
14. איזה תרנד באה מלחת צ'ילי ממדבר אטקמה עד הפרנס בארץ-ישראל?
15. במה תארנד הנטיעה מנואיקיל לניוירק גרד תעלת פנמה או גרד מצר מגלו, אם מהירות האניה היא 30 קילומטר לשעה?
16. גיר את האנדים עם ארץ-האש.

קרא: רבי ג'וזף השתור, מאת פרוכה, הוצאת "מורה".
 ארץ-האש, מאת בריון, "מגלות" 63, הוצאת "אמנות".
 זהב קוכמל קה, מאת יעקב ופרמן, "מגלות", גרד טו.

ב. ארצות הלה־פּלטה

הנהר הראשי של חבל זה, נהר פּרְנָה. הנקרא בקלקו המתחמון נהר לה־פּלטה, הוא אחד המעטים בין נהרות אמריקה הדרומית שיש להם חשיבות כדרכי הובלה. לפני השטפכו אל הים הוא הולך ומתרחב בצורת משפך ומגיע בשפכו עד ל־300 ק"מ רחב. סה הם ייבלי הפרנה לפי ציור 16.

בקלקו העליון של הפרנה משתרע חבל הגרו צ'קו, המקסה יערות־עד בצפונה וסנוות ובצות בדרומו. חבל פורה זה הוא בל־ישוב. יערות־העד שבו עוד לא נחקרו. מתגוררים שם רק שבטי אינדיאנים מעטים, שפרנסתם על הציד.

דרומה לפרנה משתרעת שבלת הפמפס — ערבות עשב רחבות ידים ומחסרות עצים. גם שם, כמו בלינוס, יש עונת יבש וכמישה גמורה ועונת גשמים ושטפונות גדולים. חתי עונת הגשמים שם? חלקו הדרומי של הפמפס נקרא פטגוניה; היא ארץ מלחה וסלעים. ראד ציור 17. עוד לפני שנים מעטות חיו בערבות הפמפס שבטי אינדיאנים מעומ־סספר, שפרנסתם היתה בעקר על ציד הגיאנקו (מין לימה) והיצו האמריקני. בשנים האחרונות נהפכו הפמפס ברבן לארץ מרעה ודגן (ראה ציור 17) והגן פיוס אחד מאסמי התבואה והבשר העשירים בכל העולם.

העשית שמורי בשר תופשת מקים חשוב בכל־לח התושבים, ונדול בקר לשם בשרו נפרץ שם מאד. רבים מגדלי־הבקר שברשותם נמצאים 500 קמ"ר אדמת מרעה (כסה ריגמים?) ועליה יפושו עדריהם העצומים, המכילים עד 100 000 גלגלות והנתונים תחת יד רועים־רוכבים אחרים, פנהוג במערב ארצות־הברית. בפטגוניה, שגשמייה מועטים, מגדלים רק כבשים, ורב על בן שם סחר הצמר.

בְּחֵלְקֵי הַפְּמֶפֶס, שֶׁנִּשְׁמִיָּהֶם אֵינָם לְמִטָּה מִ־55 ס"מ לְשָׁנָה
(מֵה מִדַּת הַנְּשָׁמִים בְּיַפּוֹ?) עוֹסְקִים בְּגִדוּל תְּבוּאָה — עַל פִּי רַב חֲטָה
וְתִרְכַס לְפִי הַשִּׁיטָה הַנְּהוּגָה בְּקִנְיָה וּבְאַרְצוֹת־הַבְּרִית: גְּלִילוֹת
גְּדוֹלִים מְעַבְרִים עַל יְדֵי מְכוֹנוֹת וְרוּעִים תְּבוּאָה מִמִּין אֶחָד בְּלָבָד.

ה מ ד י נ ו ת :

1. אַרְגֵּנְטִינָה. תּוֹפֶשֶׁת שְׁטַח שֶׁל 3 מִלִּיּוֹנִים קמ"ר, מְגוּבֵל
הָאֶזוּר הַטְּרוֹפִי (טְרוֹפִיקוּס הַגָּדִי) עַד לְאַרְץ־הָאֵשׁ הַקְּרֵה. מְסַפֵּר
יּוֹשְׁבֵיהָ רַק 11 מִלִּיּוֹנִים. גַּם אַרְץ זוֹ הִיא „בְּרִית־מְדִינוֹת“,
הַנְּמַת אַרְצוֹת־הַבְּרִית שֶׁבְּאַמְרִיקָה הַצְּפוֹנִית.

בְּלָבָלַת הַתּוֹשְׁבִים. אֶחָד מֵעֲנָפֵי הַבְּלָבָלָה הַחֲשׂוּבִים
בְּאַרְגֵּנְטִינָה הוּא גְדוֹל בְּקָר וְצֵאָן. יֵשׁ בְּאַרְץ זוֹ 40 מִלִּיּוֹן גְּלָגֵלוֹת
בְּקָר, 40 מִלִּיּוֹן בְּבָשִׂים, 10 מִלִּיּוֹנִים סוּסִים. בְּטָה גְלָגֵלוֹת בְּהֵמָה עַל
כֹּל נֶפֶשׁ מִתּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ? הַבְּקָר נִשְׁחַט גַּם שָׁם — כְּמוֹ בְּשִׁיגֹז —
לְאֵלִפִים בְּכָל יוֹם בְּבִתְי־הַמַּטְבָּחִים הַגְּדוֹלִים שֶׁבְּעָרִים. אֵת הַבֶּשֶׂר
מְקַפְּיָאִים וְשׁוֹלְחִים לְמִכִּירָה בְּשׁוּקֵי אַרְזֶה, וְהוּא מְשַׁתְּמֵר בְּקַפְּאוֹנוֹ
כֹּל הַדֶּרֶךְ הָאֲרָבָה וְגַם בְּעָבְרוֹ אֵת הָאֶזוּר הַטְּרוֹפִי. אַרְגֵּנְטִינָה הִיא
הָאָרֶץ הַרְאִשׁוֹנָה לְאַבְסֹפּוֹרְט שֶׁל בֶּשֶׂר: 800 מִלִּיּוֹנִים ק"ג לְשָׁנָה,
בְּתוֹצֵרֶת הַצֶּמֶר תּוֹפֶשֶׁת אַרְגֵּנְטִינָה אֵת הַמְּקוֹם הַשְּׁנִי בְּעוֹלָם. גַּם
תּוֹצֵרֶת הַתְּבוּאָה הוֹלֶכֶת וְרֵבָה בְּאַרְגֵּנְטִינָה. הִיא מוֹצֵאָה תְּבוּאָה
לְהוֹיץ־לְאַרְץ יוֹתֵר מֵאַרְצוֹת־הַבְּרִית, קִנְיָה, רוֹסְיָה וְהֵדוּ, אֵף עַל פִּי
שֶׁהִיא יוֹצֵרֶת אוֹתָהּ פְּחוֹת מֵהֵן. בְּטָה אֶפְשָׁר לִכְאֵר הוֹפֶעֶה זוֹ אַרְגֵּנְטִינָה
יוֹצֵרֶת וְרַעֲי־פֶשֶׁתָה לְמַעֲלָה מִחֲצֵי הַכְּמוֹת הַנוֹצֵרֶת בְּעוֹלָם; וְנָרְעִים
אֵלֶּה מְשֻׁמָּשִׁים בְּעֶקֶר לְתַעֲשִׂית שָׁמֶן. תְּקֵלָה גְּדוֹלָה לְחַקְלָאוֹת
בְּאַרְגֵּנְטִינָה הִיא הַבְּצֻרָה, הַשְּׂכִיחָה שֶׁם מָאֵר, וְאוֹיְבָה הַנוֹרָא בְּיוֹתֵר

הוא הארצה. המכלה לפעמים במשך ימים מעטים פרי עבודת
חדשים רבים.

בזמן האחרון נתגלו בארגנטינה מעינות נפט — אוצר וקר
ערך לארץ זו, המתפרט פתחם. עצים ונחות מים.

מזרח ארגנטינה היא החבל היחידי בכל אמריקה הדרומית
שבו רשת צפופה של מסלות-ברזל (ראה ציור 18). בכלל מפתחה
ארגנטינה, אשר 80% מתושביה הם לבנים, יותר מכל שאר
מדינות אמריקה הדרומית. הן סבחינת המשק והן סבחינת
התרבות. אך ארץ רחבת ידים זו זקוקה לישוב צפוף יותר,
ושלמון הארץ משתדל על ידי הקלות שונות למשך אליה מהגרים.
ביחוד הקלאים.

היהודים. בארגנטינה יש ישוב יהודי גדול — בערך
200 000 נפשות. גם שם היו ה"מרנים" ראשונים למתושבים
היהודים. מאמצע המאה התשע-עשרה התחילו נוספים עליהם
יהודים אשכנזים, יוצאי אנגליה ונורמניה, ויהודים ספרדים, גרי
ארצות הים התיכון, ולבסוף התעוררה הגיעת הגירה לארגנטינה
בהמון רב בין יהודי מזרח ארופה, שכיום הם מהנים שם כמעט
90% מכל הישוב היהודי. רבים מהמהגרים האלה התישבו שם
על הקרקע במושבות. שנוסדו בשנת 1890 על ידי "יק"א"
("Jewish Colonisation Association" — "הבריה להתישבות יהודית")
בכספו של הברון משה (מוריס) הירש. שהתקדיש חלק גדול מהונו
העצום לטובת התנחלות יהודים על האדמה בארגנטינה. מושבות
אלה כרפוזות ברבן בסביבות הנקר להיפּלטה; שטחן כחצי שטח
המושבות העבריות בארץ-ישראל ומספר תושביהן בערך 20 000.
מהם עוסקים 4000 איש רק בחקלאות, ובעקר בגידול תבואה.

בגדול בהמה ובתוצרת חלב. מצא על המפה את 8 מושבות היהודים בארגנטינה (אטלס, עמוד 33). מה מספר היהודים במושבות העבריות בארץ-ישראל? בשנים האחרונות פחת והולך מספר בני המושבות היהודיות בארגנטינה: חלק מהם, ביחוד הצעירים, עוזרים לערים. בכלל יש בין יהודי ארגנטינה חקלאים (8%), פועלים (12%), בעלי-מלאכה (30%) וסוחרים (50%). בעקר סחרי תבואה ועצים. היהודים תופשים שם מקום נכר בחיי הארץ והשפעתם רבה על האמנות והמדע וגם על עניני המדינה. על חייהם הפנימיים טבוע חותם היהדות: יש להם במספר מיוחדים, עתונים מיוחדים בנורגון ובספרדית, מוסדות צבוריים שונים, מהם גם העוסקים בעניני ארץ-ישראל. הגדולה בקהלות היהודיות הקומות בארגנטינה היא זו שבבואנוס-אירס: היא מונה בערך 90 000 נפשות.

הערים: בואנוס-אירס — הבירה, הגדולה בין ערי אמריקה הדרומית, מונה 2 מיליונים הושבים; מקשרת לולפראיסו על ידי מסלת-ברזל. העוברת את האנדים. לה-פלאטה — עיר נמל חשובה; רוסריו — "השיקגו של ארגנטינה". למה מרמז בניי זה? ארגנטינה מוציאה: תבואה, עורות, צמר, בשר.

2. פרגואי — מדינה חסרת-חוף מקפה נהרות. אילוז שטחה עולה פי עשרה על שטח ארץ-ישראל ומספר תושביה פחות ממיליון. מה הצפיפות? במערכה בצות, במזרחה יערות-ער ושדות מרעה. ביערות אלו צומח עץ הקברצ'ו, שברסקאים משתמשים בו לעבוד עורות, והמטה — מין תה, שהוא המשקה הנמקל ביותר באמריקה הדרומית.

הבירה — אסונסיון.

פרגואי מוציאה: עץ קברצ'ו, מטה, עורות.

3. אורוגואי — הקטנה בין מדינות אמריקה הדרומית, אך גם המישבת ביותר. רב תושביה עוסקים בגידול בקמה, ועל פני מחצית מכל שטחה שדות מרעה. בערים במיתרשת גדולים לשמורי בשר, ממצית-בשר ובשר קפוא. במיליון בהמות נשתטות שם בכל שנה.

הבירה: מונטווידאו.

אורוגואי מוציאה: צמר, עורות, בשר קפוא.

- סדר: 1. את המרקס בואנוס-אירס—לנהון: בכמה זמן מעבר אותו אנטי-החלפת בקהירות של 30 קילומטר לשעה?
2. את ארד המסלה בואנוס-אירס — ולפואיסו: בכמה זמן מעבר את הדרך הזאת ובעת החלפת בקהירות של 40 קילומטר לשעה?

שאלות לחזרה:

1. עני במפה ימצא, איזו עיר רחוקה מקו המישנה יותר: בואנוס-אירס או ירושלים? ואיזו מהן בעלת טמפרטורה שנתית גבוהה יותר (מפת האיכותרמות, אטלס, עמוד 4)?
2. עני בציור 3 ובאר, מדוע יקטן ההקבל בין טמפרטורות הפניו ותהרף בקרוקה של אמריקה הדרומית?
3. מדוע התרכזו בשפך הנקר לה-פלטה הרבה ערים גדולות?
4. עני במפת גנצי אמריקה הדרומית (אטלס, עמוד 33) ובאר, מדוע רבים בארצות הלה-פלטה לבנים ואין שם כושים?
5. השנה את המציפות בארגנטינה, באורוגואי לצפיפות בארץ-ישראל.
6. חשב את ובול החטה במספר קילוגרמים לגלגלת לפי מספר התושבים בארגנטינה (ובול 6,5 מיליון טון), בארצות-הברית (23,7 מיליון טון), בארץ-ישראל (0,1 מיליון טון). איזו ארץ מקדיפה סגל?
7. אילו יתרונות גאוגרפיים עשו את ארגנטינה לחשובה שבין ארצות אמריקה הדרומית?

8. מה הספקה שנקרטה להתפתחות מהירה של התקלאות ושל גדול בהיקף בארגוניטה?
9. ארגוניטה מוכרת כמעט את כל תוצרתה לאנגליה, גרמניה, בלגיה, צרפת, איטליה. מה יש ללמד מזה בנוגע למשק הארצות האלה?
10. השוה את משק ארגוניטה למשק אפריקה הדרומית.
11. מסגרי מה מרכיב ארגוניטה לקנות מארצות-הברית וממקטת למכר להן?
12. מה הם המרכיבים החשובים בעולם לתוצרת התבואה והבשר?
13. מסגרי מה נעשתה ארגוניטה לארץ הגירה ללבנים? ליהודים?
14. איזו היא הדרך מבואנוס-אירס לנפו שביבור לו יהודי העולה מארגוניטה לארץ-ישראל?
15. ציור דיאגרמה, דגמת ציור 6, של אקספורט ארגוניטה לפי הסקפרימו תבואה 58%, בשר 14%, עורות 9%, צמר 8%.
- קרא: מן האפנינים ועד האנדים, מאת אפיצ'יס, הוצ' "אמנות".
 ילדי רב-החובל גרגט, מאת ז'ול גרו, הוצאת "פל-אביב".

ג. ארצות האמסונה ורמות המזרח

שפלת הנקרה אמסונה. השפלה הזאת היא הגדולה בכל השפלות שבארצות הטרופיות והנקרה הגה הוא העשיר במים מכל נהרות תבל. ארכו 5500 ק"מ. מה מרחק מקורו מחוף האוקיינוס השקט? ומחוף האוקיינוס האטלנטי? רחבו מגיע בחלקו האמצעי עד 5 ק"מ; במקומות רבים הוא מתרחב כל כד, שהנוסע עליו באניה אינו רואה את שפתו ונדמה לו, כי הוא נמצא בלב-ים. במקום שפכו הוא מגיע לרחב של 100 ק"מ. מה המרחק חיפה-נפו? פעלת הגאות והשפל של מי האוקיינוס משפיעה גם על מי הנקרה עד למרחק של 700 ק"מ משפכו. עמק הנקרה מגיע עד 100 מטרים, וכמות המים

שהוא מביא לים רבה במדה כזו, שהיא ממתיקה את מי הים עד למרחק של 500 ק"מ מהחוף. במקומות רבים מתחלק הנהר לזרועות ויוצר איים רבים וגדולים. אחד האיים האלה אשר בשפך הנהר שטחו גדול בשטחה של כל ארץ-ישראל; ויבוליו רבים מאד. מצא את הגדולים ביניהם לפי ציור 16. הנהר ויבוליו מהיום רשת של דרכי מים בארץ של 50 000 ק"מ.

האקלים בתבל זה טרופי. איפה עובר שם קרי-המשנה? מה הטמפרטורה השנתית הממוצעת בתבל זה? כמה מעלות שם בין הקר לחם שבחודשי השנה? מה כמות הגשמים ומה עונת הרקס? בעונות הגשמים מתרוממים מי הנהר וימי יובליו הרבים והגדולים ועמקו יגדל או עוד ב-10 עד 20 מטר. הנהר ויבוליו עולים על גדותיהם ומציפים שטחים רחבי ימים, העומדים במשך חדשים רבים שקועים בעמקי מים עד שרק ראשי הדקלים שבגירות-העד נשקפים מתוך המים. בארץ ענקית זו, המחסרת דרכים, משמש גתר האמסונה דרך חשובה להובלה ולנסיעה; באגניות-קיטור אפשר להגיע בדרך הזאת עד לרגלי האנדים.

× כל סביבת הנהר אמסונה ויובליו מכסה יערות-עד—"סלנס"—
התופשים 4 מיליונים קמ"ר—שטח בשטחה של הדג. משתי גדות הנהר מתרוממים עצי היער כחומה בצורה. מאות מינים של דקלים ושאר אילנות ושיחים וכל מיני צמחים מספקים גדלים שם בערבוביה ועומדים צפופים וסבוכים זה בזה כל כה, שרק בעזרת הנרנן והסכין יפלאם לו האדם נתיב בספק העבת והנפתל שלפניו ורק בעזרת המצפן ימצא את דרכו ביום העצים הענקי הזה. רבים ומשנים הם גם בעלי-החיים. החוסים בסתר היערות האלה: על ענפי העצים יקננו להקות תבים ויונקי דבש וכל עוף למינהו. ידלגו עררי קופים, גם יתפתלו המזגי נחשים; בעבי היער ישתרו

לשרף הגמר האמריקני — "היגואר", הארי האמריקני — "הפומה", גם הפנינים שוכני הנהרות ותפוצות שמסביב; בחלל האויר יתעופפו שם מיליוני יתושים, הגורמים סבל רב לאדם החוזר אל תוכו.

אד ערכו של החבל הגדול הזה לכלכלת הארץ קטן הוא ודל מאד. תושבי המפרצים המעטים, הפזורים משני עברי הנהר, מתפרנסים ממכירת הקאוטשוק, שהם מאספים מן ההפקר ביערות. בזמן האחרון התחילו גם נוטעים נטיעות של עצייקאוטשוק, חינו, קקאו ואגוזיאבון, המשמשים לתעשית כפתורים, ונתגלו אפשרויות שונות להעלות את המשק בחבל זה למדרגה חשובה.

תושבי היערות של החבל הזה מעטים מאד, גם עריו מעטות וקטנות. בשטחים הרחוקים מהנהר ניים שבטי אנדיאנים, צידים ודגים נעדרו כל תרבות. הם אינם יודעים עוד את השמוש במתכת וכל פליהם עשויים עץ.

רמת ברזיליה. רמה זו היא הפגה הגמור של שפלת האמסונה; גשמייה אינם מרבים ואדמה מכסה סנונות להב. רק החופים מכסים יערות ואקלימם לח ומזיק לבריאות; במקומות רבים כבר נכרתו היערות, ושם מגדלים התושבים קנה-סכר, צמר-גפן, קקאו וטבק. ברמה, הקריכה יותר, מגדלים קפה, המצליח שם מאד: יכולו השנתי מגיע עד מיליון טון, שהם 70% מהיבול השנתי העולמי. שיח הקפה מכסה ברמה שטח של מיליוני דונם ופרנסת רב תושבי הארץ תלויה בהצלחת יבולו ובמחירו בשוקי העולם. בדרום ממזג האקלים יותר, ושם מגדלים גם תבואה. בפנים הארץ נפרץ במקומות רבים גדול בהמה, ביוחד בקר בהרים מצויות אבנים טובות.

המדינות:

1. ברזיליה. היא תופשת כמעט את כל שפלה האמסונה ואת כל רמת ברזיליה, שבגומד הן במחצית אמריקה הדרומית. ברזיליה, לפי שטחה, היא אחת המדינות הגדולות בעולם: גדולה מארצות-הברית, גדולה מכל ארצות קדמת אסיה יחד ופי 300 בארץ-ישראל. מספר תושביה לעמת שטחה הענקי קטן מאד: בסך-הכל 37 מיליונים בערך — פחות ממספר תושבי איטליה, הקטנה ממנה פי 30. ציר דיאגנרסות להשאאת השטחים ומספר התושבים של ברזיליה ואיטליה: גבולותיה עוזרים בצפון את קרהמשונה ובדרום את טרופיקום הגדי, וכך היא כמעט בלה ארץ טרופית.

תושביה הם: לבנים (40%), אינדיאנים (10%), בושים וילידי-תערובת (50%). ענן בטפת הגנעים ומצא בברזיליה את המקומות, שבהם מרבים הלבנים ושבהם מרבים הבושים, ובאר ארץ באי הבושים לשם.

הארופים הראשונים שחדרו לברזיליה היו נזכעים פורטוגזים שהגיעו שם בשנת 1500. בשלש מאות שנה משלו הפורטוגזים בארץ זו ונצלו אותה ואת תושביה, אך זה כמאה שנה השתחררה מעלם. גם בברזיליה העבירו הלבנים במטעיהם את הבושים שנים רבות, ורק לפני פתשים שנה שחררום.

ברזיליה הרחבה במדינות: בלה לכלכל ישוב גדול כמה וכמה פעמים ב'שוכה פיום. עשר טבעי רב ספון בתוכה, אך היא מחכה למהגרים בגי ארופה, שיכזאו ויפתחוהו כל צרכו. רב המהגרים פיום הם איטלקים. בין תושבי ברזיליה יש גם יהודים—ספרדים בצפונה ואשכנזים בדרומה — בסך-הכל 30 000 בערך. בדרום יש גם 2 מושבות יהודיות מיסודה של חברה יק"א. מצא את מקומו על המפה, עמוד 34. מדיע קרוי נוקא ברום הארץ למקום התושבות.

הערים: ריאודה-ויגירו — הכירה. אחד הנמלים המציגים
שבועולם; בהיה — נמל לספר; פרנמבוקו — נמל לעצים; פרה —
נמל לקאופטשוק; סן-פאולו — במרפנ נטיעות הקפה, על ידה
סנטום — נמל לקפה.

ברזיליה מוציאה: קפה, קקאו, עורות, קאופטשוק, טבקי, עצים.

גואינה: את רב שטחה תופשת רמת גוינה. כמות
הגשמים רבה מצא את מדתם יבאר על פי ספת הרוחות (אטלס, עמוד 5)
את סבת רבובים. רב הארץ מכסה יערות-עד, ורק בקרבת החופים
נכרת היער ובמקומו נטעו נטיעות קנה-סכר ונזרע ארזי. התושבים
רבים הגדול כושים, אינדיאנים וילידי מערבית, ומעוטם הקטן —
לכנים.

גואינה היא היחידה בכל מדינות אמריקה הדרומית שגשארה
עד היום בידי ממשלות ארופה, שלפנים משלו על כל יבשת זו.
היא נחלקת לשלשה חלקים. שהם שלש מושבות ארופיות מיחדות:

- א. גואינה האנגלית עם העיר הראשית ג'ורג'טאון.
- ב. גואינה ההולנדית עם העיר הראשית פרמריבו.
- ג. גואינה הצרפתית עם העיר הראשית קאן.

ההולנדית והאנגלית מצטיינות בפריון ויוצרות בעקר סכר
לקאופטשוק. יש שם גם מכרות זהב, הצרפתית מפרסמת באקלימה
הנורא ומשמשת מקום גולה לפושעים.

מדר את המרחקים: ריאודה-ויגירו — לנהון, ריאודה-ויגירו — ג'ויורק
בכמה וקו תגבר מרחקים אלו אגית-משא ההולכת במהירות של 30 ק"מ לשעה?

שאלות לחן ה:

1. עין ציור 17 ומצא בקרויליה מקומות בעלי משק של גדול צמחים. בעלי משק של גדול בהמה וגשרי פל משק הקלאי.
2. אילו זרמי ים עזברים בקרבת חופי קרויליה? איך פטות נשמיה רוחות הפסט ואיך הם משפיעים על פטות הנשמים בגואנגה.
3. במה מתבארת העברה שבשפלת האקסונה מרבים הנשמים יותר מקרבת החופים?
4. באיזה רחב גאוגרפי נמצאים היערות הטרופיים שבקרויליה, שבאפריקה המרכזית ושבדרום אסיה? אילו מכלם הם תצפוניים ביותר ומה סבת מצוינותם במקום ההוא?
5. ציר דיאגרמה להשוואת מדת הצהייה של האקסונה (14 ס"מ על כל קילומטר) לעומת מדת הצהייה של הירון מקורו (500 מטר מעל פגי היים) עד ים חולה ומשם עד ים כנגרת והלאה עד ים השלח.
6. איזה זיהר באפריקה רחיה לנהר אקסונה בשפע מימיו ובצמחת שעל גדותיו?
7. ציר דיאגרמה להשוואת קרויליה לעומת ארוזה, סין, הודו, אנגליה, בגוגע לשטח, למספר התושבים ולצפיפותם.
8. מפגי מה התרבוז כל ערי קרויליה החשובות בקרבת חופיה?
9. מה רת תושבי קרויליה ומה שפתם (אמלס, עמודים 6, 7)?
10. ציר דיאגרמה, דגמת ציור 6, של אקספורט קרויליה לפי הסקפריס: 71% קפה, 5% קקאו, 5% עורות.
11. באיזה מחבלי קרויליה יש מסלות-בנגל (ציור 18)? ומדוע הן פפרות ביותר חלפי הארץ?

שאלות לחן ה על אמריקה:

1. מה הסבה, שפגים אמריקה, "העולם הקדש", גחפר ופו רב לפני פגים אמריקה, שהיתה ידועה כבר מימי קדם?
2. איפה נמצאים רב הרי-הנגש שבאמריקה?
3. מה פוגים של רב ההרים בעולם הןשו ומה-בעולם הקדש?

4. מה הם "פּרריות", "האגן הגדול", "לגונס", "סלום", "פּמפּס"?
5. איך התהוו הפדריזים שבאמריקה הצפונית והדרומית? מציא את רחבם הגאוגרפי ובאר, מדינע נמצאים פּמפּס כל הפדריזים שבעולם ברחב גאוגרפי זה?
6. איפה נמצא באמריקה הרבי-קרח — הרבי-אש, ושמים עינכ — יבש סחלם, שדות קרח — יערות טרופיים, עיר בגובה של 4000 מטר, נהר העומר פּמפּס את כל היבשות, מסלת-ברזל בענגנים?
7. אילו מדינות דרום אמריקה יש להן חלק ביערות-עד?
8. אילו מנהרות אמריקה משמשים דרכי-מים חשובות ואילו אין להם כל חשיבות בתור הרבי-מים, אף כי ארבעם רב?
9. מדוע קטנה הצפיפות הכללית באמריקה הדרומית מבאמריקה הצפונית?
10. איזה חלק, בערך, מאמריקה הצפונית ואיזה — מאמריקה הדרומית נמצא בתור האזור המצעי?
11. ערך רשימה של מדינות אמריקה לפי צפיפות הישוב בהן.
12. מציא במפות הצפיפות של אמריקה (אטלס, עמודים 31, 34) את השטחים הגדולים חברי הישוב, ובאר את סבת הדבר.
13. כמה אחוזים מקל מושבי אמריקה הצפונית נמצאים בארצות-הברית וכמה ממושבי אמריקה הדרומית — בברזיליה?
14. כמה יוכלו לעסוק המושבים בעצמן הקיצוני של יבשת אמריקה (השנה לצמון אסיה) ובאיזה אפן יוכלו לישוב את החבל חטרופי?
15. מפגי מה אפשר לבנות את אמריקה בשם "ארץ העתיד"?
16. מדינע מפגרות מדינות רבות באמריקה הדרומית בהתפתחותן הכלכלית?
17. אילו ארצות הן החשובות בעולם לפי תוצרת התבואה, הבשר, הצמר, פרות הדרום, צמר-הנגון, הקפה, הקקאו?
18. ואילו הן החשובות בעולם לפי מתצבי הנקה, הקפה, הפרזל, הנפט והחששת?
19. אילו מדינות באמריקה הן ארצות תבואה, ארצות מטעים, ארצות גדול בהמה, ארצות מכרות? לאיזה מהן שייכות ארצות-הברית?
20. על פני אילו גמלים עוברת אנגיה, המוסעת מניו-יורק לסו-פרינסקימו דרך מצר טגלן, ומה הן הסחורות שהיא יכלה לשען בקל אחר מהם?

21. השנה את ארצות-הברית, מנדה וקרוליינה, לסיון, הרג, סביריה, בנזע לשחקו, למספר תושביהו ולמשיבותו הפדיניות.
22. מידע רבה התנועה על פגי האוקיגוס האטלנטי יתר מאשר על פגי כל אוקיגוס אחר?
23. אילו תלקים של מסלת-ברזל מרגס-אמריקנית, שתחבר את ניריורק לבואנוס-אירס, בגויים קבר?
24. אילו ממדינות אמריקה הן בעלות מסלות-ברזל, המקשרות את תופי האוקיגוס האטלנטי לחופי האוקיגוס השקט?
25. ישנן יהודים בעולם נמצאים רבם בכלם מהוץ לאזור הסרופי — קצא ישנן יהודי אחר באסיה, אחר באפריקה ואחר באמריקה הקים בתוך גבולות הסרופי.
26. אילו ממדינות אמריקה יש בהן יהודים, שפרנקסם על הסקלאות?
27. שני אורוגים בעלי מהירות שנה הפליגו בשעה 6 בבקר, האחד מניו-יורק לסן-פרנסיסקו והשני מסן-פרנסיסקו לניו-יורק; אחר גסיעה של 27 שעות הגיעו שניהם למחוז הפצם: הראשון לסן-פרנסיסקו בשעה 6 בבקר והשני לניו-יורק בשעה 12 בצהריים. באר את סבת העקבת המפלאה הזאת!

ל ת ז ר ה

קאיון ארץ נמצא:

1. אנם הפלח הגרול	9. אקונקנה	17. גואקיל
2. אוסנה	10. ארץ-האש	18. ג'מאיקה
3. אונקריו	11. בהיה	19. גרן צ'יקו
4. אורינוקו	12. בואנוס-אירס	20. דקרויט
5. אלגיני	13. בונטה	21. הרסון
6. אלסקה	14. בוסמן	22. הוליבד
7. אמסונה	15. בלטיסור	23. הרנרד
8. אסונסיון	16. בריקלין	24. ויניפג

25. וַלְפָרְאִיסוּ	41. גִּיאָגְרָה	57. פְּרָה
26. וַנְקִיבָר	42. גִּיּוֹ-אִזְרֵי־אָנָם	58. פְּרָנְהָ
27. וְשִׁינְגָטוֹן	43. גִּיּוֹ-פֶאֶזְרֵי־לְגָר	59. פְּרִנְמִבִּסְקוּ
28. טוּרִזְוִטָּו	44. סְלֹם	60. פְּרִירוֹת
29. יוֹקָטוֹן	45. סְנָטוֹס	61. קִינָה
30. יִלוֹסְטוֹן	46. סְנָטְיִגוּ	62. קִנְבֶּק
31. לְבָרְרוּר	47. סְנָט-לוֹאִים	63. קִזְטוֹפֶקְסִי
32. לַה-פְּלָטָה	48. סְנָט-לוֹרְגָם	64. קוּלוֹרְרוּ
33. לַה-פֶּס	49. סַךְ-פֶּאוּלוּ	65. קִיטוּ
34. לוֹס-אֲנָגְגָם	50. סַךְ-פְּרִנְסִיקָו	66. קְלִיאוּ
35. לִיקָה	51. פּוּאָרְמֵז-רִיקוּ	67. קְלִיבֶלְגֶר
36. מוֹנְטוּיִדְאוּ	52. פֶּטְטְוִנְיָה	68. קְלִיפּוֹרְגִינָה
37. מוֹנְטְרִיאוּל	53. פִּילְדֶלְפִיָה	69. קְרָקָם
38. מִיסוּרִי	54. פְּלוֹרִידָת	70. רוֹסְרִיזוּ
39. מִיסִיסִיפִי	55. פֶּמְפֶּס	71. רִיאוּ-דֶה-דִּי־גִירוּ
40. נוֹבֶה-סְקוֹטְלַנְדָה	56. פֶּנְקָת	72. שִׁינְגוּ

אֵילוּ מֵאַרְצוֹת אַמְרִיקָה יוֹצְרוֹת :

1. אוֹטוֹמוֹבִילִים	9. זְרַע־פֶּשֶׁטָן	17. גִּיר	25. אֶסְר־גָּסוֹן
2. אָגְגָם	10. חֶטָה	18. גֶּפֶט	26. קְאוּטְשׁוֹק
3. בְּנִזּוֹת	11. טֶבֶק	19. גֶּתֶר	27. קֶטְרִים
4. בְּרָזֵל	12. בֶּסֶף	20. סֶכֶר	28. קָפָה
5. בֶּשֶׂר	13. מְכֻזּוֹת	21. עֶפְרָת	29. קָקְאוּ
6. גְּפָרִית	14. טֶלַח	22. פֶּחֶם	30. שְׁבֵלֶת-שׁוֹעָל
7. דְּגָיִם	15. מְשִׁי מְלֹאכְוֹתִי	23. פְּלָדָה	31. תִּירָם
8. זָהָב	16. גַּחֲשָׁת	24. צֶמֶר	32. מַפּוֹחֵי-זָהָב

אוֹסְטְרָלְיָה

אֶרֶץ הַדְּרוֹם

9 מיליונים קמ"ר. 10 מיליונים תושבים.

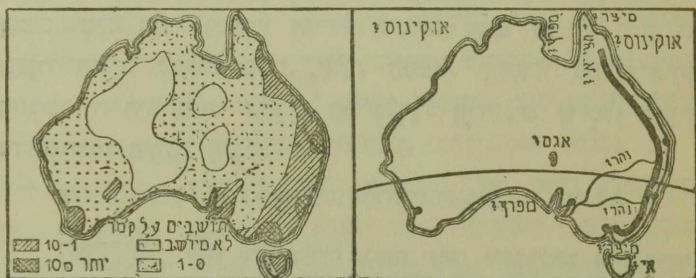
עין בציור 1 ופצא בין חלמי התבל את קטן השטח מקלם, את דלי-
תושבים מקלם, את פחותה הציפיות מקלם. בקמה גדולה ארופה מאוסטרליה?
פי כמה גדול בארופה מספר התושבים? איזו עיר בעולם היא סרבת אכלסין
דכל אוסטרליה?

חלק זה של התבל בזלל את: (1) יבשת אוסטרליה, (2) אזור
האיים הפנימי (מלנטיה עם זלנדיה התרשה), (3) אזור האיים
המיוצני (אוקיניה).

1. הַיִּבְּשָׁה

מקומה. באיזה חצי-כדור נמצאת יבשת אוסטרליה — בדרומי או
בצפוני? במערבי או במזרחי? בין אילו מעלות ארץ? ובין אילו מעלות רחב?
אילו ארצות בקלמי-תבל אחרים נמצאות בין אותן מעלות הארץ? ואילו — בין
אותן מעלות הרחב? איזה קרוזיקוס עובר באוסטרליה? איזה חלק מאוסטרליה
שונה לארץ ישראל במדת הסרחק מפרהמשה? מהי היבשת היחידה הקרובה
לאוסטרליה? איזוהי הדרך הקצרה ביותר מאוסטרליה לאמריקה? לאפריקה?
לארופה? אילו אוקיינוסים גובלים את חופיה? לאיזו יבשת אהרת הוסה אוסטרליה
בצורה (בצורה עם מסמנה)?

גלוי אוסטְרָלִיָה. ובִּשְׁת זז הנמצאת בְּעֶרְךָ בְּמִרְכּוּזוֹ שֶׁל
 „תַּעֲיִת־הַבְּדוּר הַמִּימִי“ וְהַרְחֹקָה מְאֹד כִּמְעַט מִכָּל יַתֵּר הַיַּבְשׁוֹת,
 נִתְגַּלְתָּה אַחֲרֹנָה לְכָלֵן. אֵת הָאִיִּים הַצְּפוֹנִיִּים גָּלוּ נֹסְעִים סְפָרָדִים
 וּפּוֹרְטוּגָלִים בַּמָּאָה הַשְּׁש־עֶשְׂרֶה; אֵת הַיַּבְשָׁה הַקְּיִי הַסָּפֵן הַזֵּלֶנְדִּי
 טָסְמָן בַּמָּאָה תִּשְׁבַּע־עֶשְׂרֶה. בְּסוֹף הַמָּאָה הַשְּׂמוֹנֶה־עֶשְׂרֶה נִחְקְרוּ
 הָאִיִּים וְהַיַּבְשָׁה עַל יְדֵי הַתִּיר הָאֲנְגְּלִי קוֹק, שֶׁנִּשְׁלַח לָשֵׁם חֲקִירָה
 זוֹ מִטַּעַם מְשָׁלַת אֶפְגְּלִיָה, וּמֵאֵז הַעֲמָדָה אוֹסְטְרָלִיָה בְּרִשׁוּתָהּ שֶׁל
 אֲנְגְּלִיָה. וְאוֹלַם חֲקִירַת הָאָרֶץ נִמְשָׁכָה עוֹד זְמַן רַב, רַק לִפְנֵי 70
 שָׁנָה בְּעֶרְךָ הַצְּלִיחוּ בַּפַּעַם הַרְאִשׁוֹנָה לַעֲבוֹר אֵת כָּל הַיַּבְשָׁה. וְעַד
 הַיּוֹם יִשְׁנֵם שְׁטֵחִים רַחְבֵי יָדַים בְּפָנִים הַיַּבְשָׁה שֶׁלֹּא נִחְקְרוּ עַד־כּוֹן.

צִיּוֹר 20
 צִפִּיפּוֹת הַתּוֹשָׁבִים

צִיּוֹר 19
 אוֹסְטְרָלִיָה

גְּזֵרַת חוֹפֵי אוֹסְטְרָלִיָה, פְּנֵי הָאָרֶץ וְנִהְרֹזְתִיהָ. כְּדָרוֹם
 אַמְרִיקָה וְכַאֲפְרִיקָה, בֵּן דְּלָה גַם אוֹסְטְרָלִיָה בְּמִפְרָצִים נִחְצָאִי־אִיִּים.
 מִצָּא אֵת מִצְרֵי הַיָּם הַטְּבֵרִילִים בֵּין הַיַּבְשָׁה וּבֵין הָאִי טַסְמָנִיָה, בִּינָהּ וּבֵין הָאִי
 וְיִנְגָּא הַמְרֻשָּׁה. מִצָּא בְּצִיּוֹר 19: 2 מִפְרָצִים, 1 חֲצִי־אִי, 1 מִנָּה אֵת מִפְתַּת
 הַיַּבְשָׁה עַל פִּי צִיּוֹר 19

גם פני אוסטְרַלְיָה הם, בחוֹמֵיהָ, חֲדָוּנוּגִיִּים. אֵת כָּל הַמַּעֲרָב
 תּוֹפֵשׁ מִישׁוֹר גְּבוּהָ מֵעַל פְּנֵי הַיָּם 300 מ', שֶׁעָלָיו רַק גְּבֻעוֹת
 מַעֲטוֹת. לְאֶרֶץ כָּל הַחוֹף הַמְּזֻרְחֵי מִתְנַשְּׂאִים הַרִים. הַגְּבוּיֹתִים
 בִּינֵיהֶם הֵם הַהַרִים הַבְּחֻלִים עִם שֵׂאֵם הַר טַאוּנְסְאָנְד (2200 מ').
 פִּי כִּמָּה עֲזָלָה עָלָיו הַגְּבוּהָ בְּהַר אֶסְיָה? בֵּין הַרֵי הַמְּזֻרְחֵי וּמִישׁוֹר הַמַּעֲרָב
 מִשְׁמַרְעֵת שְׂפֵלָה רַחֲבַת יָרִים, שְׂבֵבָה זֹרְמִים נִהְרֹת הָאֶרֶץ הַמַּעֲרָבִים.
 כְּמַעַט בָּלָם הֵם נִחְלִי-אֶזְבָּב, הַמְתַּמְלָאִים מִים בְּעֹנֵת הַגְּשָׁמִים, אֵד
 בַּחֵם הַגְּדוֹל, הַשׁוֹרֵר שֵׁם רַב יְמוֹת הַשָּׁנָה, מִתְאַדִּים הַמִּים מִתּוֹכָם
 בְּמַהֲרֹת רַבָּה. רַק הַמַּרְי וַיּוֹכְלוּ הַדְּרִלִּינְג הֵם נִהְרֹת אֵיתָן,
 וְנֵשׁ לָהֶם חֲשִׁיבוֹת-מָה גַם בְּתוֹר הַרְכִּי-הוֹבְלָה. רַבִּים מִהַנְּהֻרֹת
 הַקְּטַנִּים אֵינָם מַגִּיעִים לַיָּם, כִּי אִם מִשְׁתַּפְּכִים אֶל תוֹךְ אֲגַמִּים
 קְטַנִּים, שָׁגַם הֵם—וְאֶפִּילוֹ הַגְּדוֹל בִּינֵיהֶם, אֲגַם אִיר—נִהְפְּכִים
 בְּעֹנֵת הַחֶרֶב לְכַעֲוֹת מַלְחָה. אֶתֵּת הַסַּבּוֹת לְהַסְרוֹן נִהְרֹת-אֵיתָן
 בְּאוֹסְטְרַלְיָה הִיא בְּזוֹת, שֶׁהַרְיָה הֵם נֶעְדְּרִי קַרְחוּנִים שְׂיוֹכְלוּ לְהוֹיֵן
 אֵת הַנְּהֻרֹת בְּעֹנֵת הַיָּבֵשׁ.

מַה בְּצִיּוּרָה אֵת הַרֵי אוֹסְטְרַלְיָה, נִהְרֹמִיָּה וְאֶגְסִיָּה לְפִי צִיּוֹר 19.

הָאֶקְלוּסִים. לְתוֹךְ אֵילוֹ אֲזוֹרִים נִבְנְסַת וּבִשְׁת אוֹסְטְרַלְיָה? אֵילוֹ רִחוּחַ
 סוּיַעוֹת אֵלֶיהָ (אֶמְלֶס, עִמ' 5)? לְאֵיזָה מַחֲזִיקָה מְבִיאִים רִחוּחַ אֵילוֹ נְשָׁמִים? אֵילוֹ
 וְרַמִּי יָם עוֹבְרִים בְּקֶרֶב חוֹמֵיהָ (אֶמְלֶס, עִמ' 4)? אֵיךְ הֵם מִשְׁפִּיעִים שָׁם עַל
 כַּסּוֹת הַנְּשָׁמִים? מָה הַשִּׁפְעַת הַרֵי הַחוֹף הַמְּזֻרְחֵי עַל חִלְקַת הַנְּשָׁמִים בְּאוֹסְטְרַלְיָה?
 הַצִּפּוֹן, הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ הָאֲזוֹר הַמְּזֻרְחֵי, מִקְבֵּל גְּשָׁמִים רַבִּים,
 הַתְלוּוִיִּים, כְּמוֹ בְּאֶרְצוֹת דְּרוֹם אֶסְיָה, בְּרוּחוֹת הַמּוֹנְסוֹנִים. מָתִי אַפּוֹא
 עֹנֵת וְרַמִּים? הַרֵי הַמְּזֻרְחֵי וְהַגְּבֻעוֹת שֶׁבְּדְרוֹם-מַעֲרָב הֵם מַעֲצוּרִים
 לְנְשָׁמִים, וְלָכֵן מְרַבִּים הַנְּשָׁמִים רַק בְּרַעְיוֹת הַצְּרוֹת שֶׁל הַחוֹמִים
 תְּאֵלָה, אֲבָל כָּל פְּנִים הַנִּבְשָׂה, הַתּוֹפֵשׂ כְּשֶׁנִּי שְׁלִישִׁים מִכֵּלָה, סוֹבֵל
 מִחֶסוֹר בְּנְשָׁמִים, הַהוֹלֵךְ שָׁם וְנִדּוֹל בְּמִדָּה שֶׁנִּגְדַּל הַמְּרַחֵק מִהַחוּף.

מצא על מפת הג'שמים (אטלס, עמ' 5) את כמותם ועונתם של גשמי אוסטרליה לחקליה השונים. לפיכך נמצא בצפון-אוסטרליה — אקלים כמעט טרופי, באקלים סודן; ברצועת החוף צפונה-מזרחה — אקלים טרופי, באקלים אפריקה המרכזית; בפנים הארץ מערבה — אקלים מדברי, הדומה לאקלים הסהרה; בדרום הארץ — אקלים סובטרופי, הדומה בהרבה לזה שבארצות הים התיכון; במסמנה — אקלים ימי וקריר.

מסבת מעוט הג'שמים אין אוסטרליה מסגלה ברבה לחקלאות ולישוב. ראה ציורים 20, 21. אבל גם במקומות הגשומים במדה מקסיקה לחקלאות מצויות שנות בצרת תכופות, הגורמות סבל רב לחקלאים ולמגדלי בהמה. יש גם שבמשך ימים מעטים תרד תכופה כל כמות הג'שמים השנתית; ה"נדזים" מתמלאים מים, העוזרים על גדוניהם ומציפים שטחים גדולים מסביב, ואחר ימים מספר ייבשו שוב — והארץ תשיב לתרבויה ולשממותה.

בפנים אוסטרליה משמשות הבארות הארטזיות הרבות משען-מים חשוב מאד לחקלאות. אלה הן בארות תהום, קדוחות בידי אדם, השופעות מים מןמיי-התהומות, הנלזאים בכטן האדמה. זרמי סתרי אלה מתהוים ממי הג'שמים, הנבלעים במעבה האדמה ותודרים דרך כל שכבותיה הרבות עד הגיעם לשכבת סלע או חמר בלתי-חדירה, שעליה יקווי. בהנתן למים מוצא על ידי קדיחת חזר הדרך כל השכבות המכסות עליהם, יתפרצו מאליהם או בעזרת משאבות ויזקו החוצה. אלפי בארות כאלה, הדרשות לפעמים קדיחה עד לעמק של 1000 מ' ויותר, נפוצות בפנים אוסטרליה, ביחוד במזרחה, והן הנותנות שם אפשרות של קיום למשקי חקלאות וגדול בהמה.

הצמחיה. כל צמחי המרבנות הגדלים ביום באוסטרליה הובאו לשם על ידי המתושבים הלבנים. הצפון מצמיח קנה-סוכר, ארו וזאננס; המזרח מצמיח בשפע על מזרדי הריו כל פרות האילן, וביניהם גם את מפוחית-הזהב, החרוז מגדל לרב תבואה (חפזה ומירס) וגפן.

במקומות הנשומים פחות מרבים יערות האקלפטוס, שאוסטרליה היא מולדתו ומשם הובא גם לארץ-ישראל, ומעבר ליערות—סגנות רחבות; במקומות החרב מכסה האדמה שיחי קוצים ועשבי-פרא, ושטחים רחבי ידים הם מדברות חול חקרי כל צמח.

החי. באוסטרליה נמצאים מיני בעלי-חיים, שהגמטם אין בכל שאר חלקי כדור-הארץ. המינים שבהם הן חיות-המקור—הזלכות על-אדבע, בעלות פה דומה למקור הפרוו, מטילות ביצים ומחממות אותן עד שהן מתבקעות, ואת הגורים הן מיניקות; חיות-הכיס—בעלות כיס-עור על בטןן, הממליטות ולדות בלתי מפתחים ומאספות אותם אל תוך כיסן להשלים שם את התפתחותם; סנאים מעופפים; מינים שונים ומשנים של עופות, ביניהם עופות מרוץ, ארבי-הגלים, בבדי גוף וקצרי כנף פוענים. אצל ערסם של כל בעלי-החיים האלה לכלכלת ישוב הארץ מצער מאד, מבלי משמש ציד לתושבים רק הקנגורו—אחד ממיני חיות-הכיס—שבשרו יבשר למאכל.

בהמות-בית לא נמצאו באוסטרליה בזמן הגלותה. כלן הובאו שם אחר כך על ידי המתושבים הלבנים. בשטחים הנשומים למדי מגדלים את הקקר ואת הסוס ובשטחים דלי הגשמים—את הצאן, שמספרם רב שם מבבל ארץ אחרת: עד 100 מיליון

גלגלת. המתישבים הלכנים הביאו לארץ גם את השפון, שמחקר אויבים טבעיים התרבה שם במדה מבהילה בזו, עד שממשלת אוסטרליה וקוקה להוציא בכל שנה אלפי לירות למלחמה במויקים הללו, ונאחדות ממדינותיה הקיפו את עצמן גדרות של רשתות-ברזל, כדי למנע בעד חדירת השפנים אליהן.

התושבים: (א) הפוששים האוסטרליים — שרדו התושבים הקדמונים של יבשת אוסטרליה, שמכלם נשארו בינם רק 200 000 בערה. במבנה גופם הזמים הם במקצת לכזשים שבאפריקה. מדרגת תרבותם נמוכה מאד: עבוד מכתות, האריגה, הכתב, מלאכת הבגנו, עבודת האדמה וגדול בהמות אינם ידועים להם. הם חיים עוד חני "תקופת האבן": פליהם עשויים אבנים, עץ או עצמות. הם ציידים וריונים מאד. פרנקתם על הציד ועל הפרות ושרשי-הצמחים, שהם מלקטים ביערות. התישבות הלכנים, ששלחו לעצמם את כל האדמה הפורה ודחקו את השחורים למדבר, מביאה עליהם בליה. מספרם הזלך ומתמעט, וכנראה, לא רחוק היום שגוע זה יעלם לגמרי. בטסמניה כבר בלו שבטי האוסטרליים ועברו ובטלו מן העולם.

(ב) הלכנים: המתישבים הלכנים הראשונים באו לאוסטרליה מאנגליה. אלה היו פושעים תבי-גלות, שממשלת אנגליה הגלתם שמה. המושבה הראשונה שלהם נוסדה בחוף המזרחי לפני במאה וחמשים שנה, מיד אחר שעברה הארץ לרשות אנגליה. גם במקשה חמשים שנה שלאחר כך שמשה ארץ זו לאנגליה רק ארץ גורה להגלות שמה פושעים. איזו ארץ באסיה ואיזו באמריקה הו עד היום ארצות גולה למושעים? אך לאחר שנגלו עפרות זהב באלפים האוסטרליים התחילו מהגרים אנגלים נזהרים לאוסטרליה מרצון, ובמקשה שנים

מועצות הגיע שם מספרם למיליונים אחרים. איזו מדינות ארצות
הברית נעשתה גם היא לארץ הגירה אחר מציאת זהב באדמתה? אבל לארץ
של הגירה המזונית — הגמת ארצות-הברית — לא יכלה אוסטרליה
להיות מקני גדל החם, השורר ברוב הנפש הזאת, ומפני מעוט
הקרקעות הראויות שם לעבוד חקלאי.

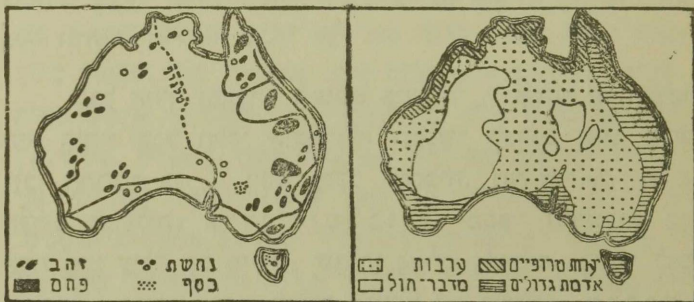
התושבים הלבנים, רבם בכלם, הם בני אנגליה, והשפה
האנגלית ומנהגי אנגליה הם שולטים בארץ. בני ארצות אחרות
מעטים ביניהם מאד, ותללו — וביתוד הסינים והאיטלקים — הם
מהגרים בלתי רצויים לממשלת הארץ. מפני מה?

היהודים: מספר היהודים באוסטרליה לא רב — רק
20 000 בערך תחלת התושבותם שם היתה לפני כמאה שנה.
המהגרים היהודים הראשונים היו מיהודי אנגליה, אמריקה באו
גם מיהודי רוסיה ופולגיה. כמעט כלם גרים בערים הגדולות
ועוסקים במסחר, במלאכה ובאמניות הפשיות. למרות מספרם
הקטן רבה השפעתם על החיים הצבוריים באוסטרליה.

צפיפות התושבים באוסטרליה דלה מאד. ראה ציור 20.
ברב הארץ אין החשבון המצדע מגיע אף למספר 1 על קמ"ר,
ורק במקומות מעטים יגיע עד 10 ומעלה. רב המהגרים היו
תושבי ערים בארץ מולדתם, ולכן בחרו להם גם באוסטרליה את
הערים למושבתם. בחצי כל הישוב התרכזו בקמח הערים הגדולות
שבארץ. איזה חלק מקל הישוב העברי בארץ-ישראל נמצא בשלש הערים
הגדולות? השנה את מפת הצפיפות (ציור 20) למפת הגשמים (אטלס, עמ' 5).

חלקי אוסטרליה וכלכלת ישובה. (א) חופי המזרח
והריו. למול כל חלקו הצפוני של חוף המזרח ברחוק 50 ק"מ
ממנו, נמשך בתוך הים שרמון ארד, מעין חומה, ארבה אלפים ק"מ

ובנויה סלעי אלמג'ים. סלעים אלה מר'בים משלדי יצורים דקיקים הנקראים אלמג'ים ותשוכנים לאלפי ר'בות במקומות המר'דדים שבנימים החמים. היצורים הללו שופעים מקרבם מין ריר סידוי הנקרא על גופם ועוטף אותם בשריון קשה, הנשא'ר איתו גם במות שזכניו המסתרים בהבו. ודור אחר דור יקום ויוסיף על השריונות המאבנים שכבה על גבי שכבה עד אשר יגבהו והיו לסלעים גדולים המגיעים עד שטח פני הים. סלעי אלמג'ים סבנה רבה בהם לאנזיה.

ציור 22
אוצרות האדמה שבאוסטרליה

ציור 21
צמחית אוסטרליה

בצפון-מזרח רב-הגשמים מצויים יערות-עד מרופפים; הרומה להם — משתרעים שדות קנה-ס'קר ואננס. מזרדי החרים הפחלים והאלפים האוסטרליים מכסים יערות עצי-אקלפטוס, המגיעים שם לגבה של 150 מ'. עד אינה גבה מגיע עצי-האקלפטוס בארץ-ישראל; חלק זה של אוסטרליה הוא הפורה ביותר מכל הנבשה. באקלים הממוג, השורר בדרום-מזרח, צומחים בשפע הענב, התפוח ושאר פרות האילן, המוצאים בכמות רבה, גם לתים גם מיבשים.

לארצות אחרות. ממיני התבואה יחידה היא החטה הנותנת לאוסטרליה ערך גדול — פרי אבקפורט לכמה ארצות (גם לארץ-ישראל). גם גדול הבקר נפוץ שם, ועורות, בשר, חלב, וגיחוד חמאה, נשלחים משם לארצות רבות (גם לארץ-ישראל).

אדמת החבל הזה אוצרת בקרבה מתכות. ראה ציור 22. ביניהן גם זהב ופחם.

פורה מאד היא גם האי טסמניה. באקלימו הקטוג והנשום צמחים בעקר פרות האילן, רבים בו גם אוצרות האדמה: זהב, כסף ונחשת. ראה ציור 22.

חבל החוף המזרחי, המופש פחות מ- $\frac{1}{10}$ שטחה של היבשת, הוא היחיד בכל חלקי אוסטרליה המכשר לפרגס ישוב צפוף; ולכן התרבו בו $\frac{1}{5}$ ויותר מכל תושביה. ראה ציור 20. שם גם הערים הגדולות: סידני ומלבורן — מספר התושבים בכל אחת מהן עולה על מיליון; שתיהן נמלים חשובים, גיחוד לצמר ולחמאה; גריסבין — לפנים מושבה של פושעים; קנברה — בירה חדשה לאוסטרליה, נוסדה לפני שנים מעטות.

(ב) שפלת אוסטרליה. רגלי הרי המזרח יורדות אל שפלת אוסטרליה — חבל שגשמי ופוחתים והולכים בכל אשר נתקדם למערב. היערות געלמים ובמקומם מתגלות ערבות עשב והלאה מערבה — ערבות מלה, רק סביבת הנקרות מרי ונדלינג, שמימיהם משמשים להשקאה, היא לבדה ירוקה ופורחת. אף עם כל נלות הגשמים נמצאים בחבל זה פה ושם שדות חסה, שהאזרים משקים אותם במי הנקרות ובמי הבארות הארטזיות. בחבל זה מגדלים מיליוני כבשים. אף יש שתבואה עליו שנות

בעצרת תכופות ונדללו הבארות ומיליוני כבשים ומתו בצמא (בשנת 1915—20 מיליונים!).

אוסטרליה היא הארץ הראשונה בארצות תבל לתוצרת הצמר: מתוצרת כל העולם!

העיר הנאשית של החבל הזה היא אדליד — עיר הנמל.

ג) המערב. רבו מדבר. שטחים רחבים מצמיחים רק קוצ וברדר, ויש גם חשופים לגמרי, נעדרי כל צמח, כל חי, כל ישוב. ראה ציורים 20, 21. רק שטח קטן רנה-גשמים יש בדרום-מערב ושם נמצאים שדות חטה, פרמי גפן ועצי-פרוי; גם צאן מנדלים שם. אך עשיר הוא חבל זה במכרות זהב. שאחדות מהן נמצאות בתוך המדבר. שם נסודו ערים של מחפשי-זהב. שצנורות ארבים מאות קילומטרים, מביאים להן מים מסביבות החוף. וצנורות מראש-העין לירושלים—כמה קילומטרים? כל מאד הישוב בחבל זה: על פני שטח שלמעלה משלושה מיליונים קמ"ר תיים רק 400 000 תושבים, שחצים מתרפזים רק בעיר הנאשית פרת. מה "הצפיפות" בחבל זה?

חבור הדרכים. נהרות מסגלים לשמש דרכי הזבלה כמעט שאינם כלל באוסטרליה. מסלות-ברזל ישנן אחדות, בעקר במזרח הארץ. ראה ציור 22. בין צפונה של הארץ לדרומה אין חבור אלא על ידי הטלגרף, שנבנה בעמל רב דרך המדבר. בשנים האחרונות התפתח שם הרבה גם הטייס, ומקומות רבים מתקרים עכשו על ידי קנים אווירונים קבועים.

הממשלה: אוסטרליה היא "ברית מדינות". חברות הברית הן המדינות: סות-וילס-התדשה, ויקטוריה, קווינסלנד, אוסטרליה הדרומית, המרקוית, הצפוגית, המערבית ומסמניה. לכל אחת

ממדינות אלה בית-נגחרים וממשלה. מושב הממשלה המרכזית
 לכל אוסטריה הוא בקנגרה.

אוסטריה היא דומיניון אנגלי ונציב עליון ממנה עליה
 מטעם ממשלת אנגליה.

אוסטריה מוציאה: צמר, ונהב, חטה, חמאה, בשר, עורות ופרות.

מדינות המרחקים: בתיורק — מלבורן: סינגי — פרת והשנה למרחקים
 ירושלים — וינה, ירושלים — סוקרה.

שאלות לתורה:

1. איזו השפעה שלילית יש להברי מנחה אוסטריה על כלכלת כל היבשת?
 2. מדוע אין חומת אלמנים בחוף המערבי של אוסטריה (ראה אטלס, עמ' 4)?
 3. במה נרמז הנאי הטבע של הארץ לנמיכות התרבות של תושביה הקדומים?
 4. ציור דיאגנרמה לפי המספרים הבאים, הראים את התרבות הלכנים באוסטריה בכל 10 שנים למן 1800 עד 1930:
5 אלפים	190 אלפים	2230 אלפים	5240 אלפים
" 12	" 405	" 3150	" 6500
" 33	" 1150	" 3770	
" 70	" 1650	" 4430	
5. מה הקשר בין כמות הנשמים לגדול הצאן באוסטריה?
 6. השנה את אוסטריה לדרום אפריקה, לארגנטינה, גינאה למקום הנאוניזמי, פני זואריץ, האקלים, התושבים וכלכלתם.
 7. ציור דיאגנרמה מלבנים להשואת הכנסות אוסטריה מסיגוי תוצרת שונים, לפי המספרים האלה: 89 מיליונים לירות — מחקלאות, 113 מיליונים — מגדול בהמה, 47 מיליונים — ממשקי החלב, 24 מיליונים — ממכרות.
 8. ציור דיאגנרמה (דגמת ציור 6) של אקספורט אוסטריה: צמר 50%, חטה 16%, ונהב 9%, עורות 8%, חמאה 4%, בשר 4%.

9. צנו את הנגידים שבין שפלת המרי לשפלת הנגנס.
10. ציר את חלקי המבל בצורת מלבנים (1 מיליון קמיר = 50 ממיר) וספו בקל אחד מהם בצבע מיוחד את השטח המעבד בו: אסיה %20, אפריקה %18, ארופה %44, אמריקה %18, אוסטרליה %11.
11. מפני מה גבולותיהן של מדינות אוסטרליה הם ברובם קווים ישרים? אילו מדינות אחרות גבולותיהן ישרים גם הם?
12. במה מועילה לאוסטרליה תעלת פנמה? ובמה — תעלת סואס?
13. בכמה זמן מעבר אנגיה, שטחיה יותר היא 30 ק"מ לשעה. את הנדנד לגריון — סידני? מלבורן — סידני?
14. איזו נסיעה מלגריון לסרת תארד יותר — דנד תעלת סואס או בנדד הסובבת את אפריקה?
15. איזו שעה בפרת — ואיזו בסידני, קשהשעון בתיפה מראה 12 בצהריים? קרא: האלמנים, מאת קרל אולר, הוצאת "רפת הספר".
- לרוב אוסטרליה, מאת סנו הריו, "מולדת", קרד וי.

II. איי אוסטרליה

איי אוסטרליה מקיפים את היבשה פחצי גרן עגלה מצד צפון ומצד מזרח. האזור הפנימי, הנקרא מלנסיה, מרכב ברבו איים גדולים והתיצוני — איים קטנים וקטנטנים, המפזרים ברחבי האוקנוס השקט והנקראים איי מיקרונסיה (ארץ האיים הקטנים) ופוליןסיה (ארץ האיים המרובים).

א. מלנסיה: האיים הרריים ברובם. בין הריהם רבים הררי געש. האיים מארכים בלם ונמשכים בכיוון מקביל להרי היבשה. איזו השערה וכלה, לפיך, לעלות על הנעת? אקלים האיים מרופי ולח מאד וארמתם פוריה. תושביהם — שבטי הפפואה השחורים.

הקרובים לכושי אוסטרליה, ושכתי הפלגסיים החומים — הם מחפרי תרבות, ועד לפגי זמן קצר היו גם אוכלי-אדם. איפה מצויים עוד גם כיום אוכלי-אדם? בהולי מלחמות תמידיות ומבקשי מסתרים מהתנפלות אויב בזים הם את סבותיהם הדלות על ענפי העצים או על גבי עמודי עץ בקצות מחורף. עוסקים הם בגדול בננות, דגל הקוקוס וקלמיי-נרק שונים. הם גם דיגים זרזירים מאד, ובסירותיהם הקטנות הם מפליגים לדוג על פגי רחבי האוקינוס. גדול האיים האלה הוא האי ג'ויג'אה החדשה. לפי מדת שמחו הוא משני בין איי תבל. ואיזה קראשון? פנים האי הזה לא נחקר עדין לגמרי. הרשות עליו מחלקת בין הזלנדיה ואנגליה. תלככים תנחיתו באיים האלה משקי-מטעים. נוסעים עציר-קאנו, אננם, קאוטשוק וביחוד אגווי-קוקוס, שבשור המי-בש — "קופרה" — מוצא בכמות רבה משם לחוץ-לארץ ומשמש לתעשיית השמן. רב האיים האלה הם ברשות אנגליה ומעוטם ברשות צרפת. איי מלנסייה מוציאים: אגווי-קוקוס, קופרה, קאוטשוק, אננם.

ב. זלנדיה החדשה: מרבה משני איים ורומת הרבה במבנה שלה ובצומח ומחי שבה לאוסטרליה. באי הצפוני הררי געש פעילים, גיזרים, מעינות ואגמים חמים, מעינות קימור, מעינות טין ומעינות צבעוניים. איזה מקום בארצות-הברית עשיר גם הוא בכל אלה? תכופות שם גם רעידות האדמה. אקלימה של זלנדיה החדשה ימי, ממוזג ונשום מאד. באיזה רחב גאוגרפי היא נמצאת? איזה ארץ בארץ נמצאת באותו הסרחק מפרה-השנה? איזה משני האיים של זלנדיה החדשה הם יותר — הצפוני או הדרומי? הרי האי הדרומי גבוהים ורבים עליהם הקרחונים, שמהם נוזים נהרות ונחלים. זלנדיה החדשה היא עשירת צמחיה. הריה מכסים יערות,

שפלותיה — שדות בר, ביחוד חטה ושבלת-שועל, וכרי מרעה שעליהם נפשו לרב עדרי-בהמה, ביחוד כבשים (25 מיליון). מפרסמת היא גם הפשטה הנלנדית, שסיבה משמשים לתעשית חבליים.

רב התושבים לבנים ומעוטם מאזרים — תושבי הארץ הקדמונים, שנלחמו מלחמה ארבה ועקשנית בפובשים האנגלים. רבים מהם קבלו, אחר תכנעתם, את דרכי תייהם של הלכנים ומשתתפים בתי התרבות ובממשלה. ולנדיה החדשה היא ארץ עשירה, אבל תישוב בה מצער ומהגירה לשם מנגלה. מספר הנהודים בולנדיה החדשה: 2000 נפש בערה. ולנדיה החדשה היא דומיניון אנגלי.

הערים: ולינגטון — העיר הראשית; אוקלנד — נמל חשוב.

ולנדיה החדשה מוציאה: צמר, חמאה, בשר.

ג. פולינסיה ומיקרונסיה: שורות איים לאלפים. רבם אלמוניים נמוכים ומעוטם וולקניים גבוהים. האלמוניים ברבם עגלים בצורת טבעת, הנקראת: אטול. ראה אטלס, עמ' 35. הם חמים וגשומים מאד, ואין אקלים מתאים לטבע הלכנים. אי האלמוניים מצמיחים בעקר דקלי-קוקוס; על האיים הוולקניים ישנם גם מטעי קגיספר, קקאו ובננות. התושבים הקדמונים — הפולינסיים — הקרובים קרבת גוע למלאים, הולכים ומתמעטים תחת שלטון בני ארופה. עוסקים הם לרב בדג ונדול דקל-הקוקוס, המספק להם את רב צרכיהם.

הרשות על האיים האלה מחלקת בין אנגליה, צרפת, אמריקה ויפן.

אני פוליטיקה ומיקרו־נסיה מוציאים: קופרה, קקאו קנה־סקר.

ד. אני הנאי: קבוצת איים בלב האוקינוס השקט. הם חשובים מאד בתחנות על דרך האניות המהלכות מתחוף הפסיפיק של אמריקה לחוף המזרחי של אסיה ולאוסטרליה. מדר את הפרטים מאני הנאי לונקיבר, סופר־נסיקו, פנמה, ולפראיסו וליזוקהמה, מנילה, סיני. אני הנאי הם יצירות וולקניות. אדמתם אינה אלא לבה קרושה שנגרמה על ידי התפרצות וולקניות מן קרקע הים, העמק שם בערך 5 000 מ', עד לגבה של 4 000 מ' מעל פני הים. אחרים מהרי־הנעש שעליהם עזים מתפרצים תכופות. שטח האיים האלה 15 000 קמ"ר ומספר תושביהם 400 000. השנה למקריסו. אקלימם הם ותושביהם — הפולינסיים, היפנים והאמריקנים — מגדלים שם קנה־סקר, ארו ונאנגס. שזכים הם לארצות־הברית. הם משמשים תחנה השוכה באוקינוס השקט לצי ארצות־הברית וארץ־הפץ לתורים מבין עשיריהו. עיר הבירה: הזנולולו.

מדר את הפרטים מאני הנאי עד הקצה הדרומי של זלנדיה החדשה. השנה לפרקס אלדסנדריה — ספאנו, ויזלים — פסינג.

שאלות לתורה:

1. איפה ישנם הרי־נעש בחופי האוקינוס השקט?
2. את כל אני אוקיניה יש לחלק, על פי התהוותם, לשני סוגים — אילו הם? ומה סמניהם?
3. אילו מארצות תבל שוות זלנדיה החדשה במדת הפרקס מפוי־השנה ואילו — ברחב הגאוגרפי?
4. מפני מה רבים הנשמים במערב זלנדיה החדשה?
5. מה היא בערך המפורסנה השנתית הממצעת של זלינגסון? ושל הזנולולו (אטלס, עמוד 4)?

6. כפגי קה קצרים הם גהרות זלגרהיה התדשה ובלתי מכשרים למהלג
אגיות?

7. עיר דיאגרמה — דגמת ציור 6 — לאבספורט של זלגרהיה התדשה לפי
המספרים: צמר—21 מיליונים לירות, המאה—9 מיליונים, בשר—8,5 מיליונים,
עורות—3 מיליונים.

8. איד גשמרת טריות הבשר, הנשלח מזלגרהיה התדשה לאנגליה, בקל
ורכו הארקה?

9. מה התועלת הכלכלית שאני אוסטרליה מביאים למדינות המושלות
עליהם?

10. באינה דרך נוסעים מלגרון לאני הנאי?

11. מה השעה בגלינגטון פשהשטון בלגרון מראה 12 בצורהים? בשהשעון
בחופה מראה 12 בצורהים? כמה הוא ההבדל בזמן בין זלינגטון להונולולו? (ראה
אטלס, עמוד 8)

ק ר א : עכויס, מאת נ'ק לוגרון. "טולנת". ברד י"א.

אַנטאַרקטיקאַ

אַנטאַרקטיקאַ—זײַ אַ שטח חלק־תּבֿל תּרֿשׁ. הַחֹלֶף וּמִתְגַּלֶּה, חֹלֶף וְנִחְקָר בְּסִבִּיבַת הַצִּיר הַדְּרוֹמִי. שְׂטַח גָּדוֹל זֶה, שְׂמֵפוֹת הָעוֹלָם מִסּוּף הַמָּאָה הַתּשַׁע־עֶשְׂרֵה יָדְעוּ לְצַיֵּנוּ רַק בְּמַלְיָם: „בְּלִמֵּי יוֹדֵעַ“, גַּעֲשֶׂה בְּזַמְנָנוּ כְּמַעַט גְּלוּי וְיודֵעַ, בְּעַמֵּל חוֹקְרִים אַמִּיצֵי רוּחַ, שֶׁיִּגְעוּ בְּתֵרֵף נֶפֶשׁ עַל גְּלוּיָו וְנִחְקִירָתוֹ, וְהִגִּהוּ הוֹלֶף וּמִתְפָּרֵס בְּחֶלֶק הַשָּׁשִׁי בֵּין חֲלָקֵי־תּבֿל. אַנטאַרקטיקאַ הִיא יְבֵשֶׁת מִיַּחַדָּת, הַגְּדוֹלָה מֵאוֹסְטְרַלְיָה, וְכִנְרָאָה אֶף מֵאַרְוֶפָּה. מִדַּת שְׂטַחָהּ, לְפִי הָאַמְדָּנָה, הִיא 13—14 מִילִיּוֹן קמ״ר; אֵד מִסְפָּרִים מְדֻיָּקִים חֲסֵרִים לָנוּ עַדּוֹן, כִּי לְעַת עֲתָה נִגְלָתָהּ וְנִחְקָרָה רַק בְּמַחְצִית מַחֲפִיָּה הָאַרְכִּים.

יְבֵשֶׁת דְּרוֹמִית זוֹ עֲגֵלָה הִיא, מִשְׁתַּרְעַת בְּרֶבֶה בְּחוּף הַמַּעֲלָה 70 לְרֹמֵב הַדְּרוֹמִי וּמִפְרָצַת עַל יְדֵי שְׁנֵי יַמִּים: יָם וְדֵל וְיָם רוֹם. כְּמַעַט בְּלָה הִיא נְרָמָה גְבוּהָה מְאֹד וְרַחְבָּהּ מְבַל נְמוֹת הַטּוֹלָם: גְּבוּהָה מֵעַל פְּנֵי הַיָּם 3 000 מ' וּמִדַּת קְטֵרָה 1 000 ק״מ. בֵּין שְׂאִיָּה גְּמֵצָאוּ אֲחֵרִים הַמְּגִיעִים לְגִבָּה שֶׁל 5 000 מ' וְנִם תְּרִי־נֵעֵשׂ פְּעִילִים. אִין בְּעוֹלָם עוֹד אֲרָץ שְׁקֵשָׁה כֹּל כֶּף לְהִדָּר אֶל תּוֹכָהּ כְּמוֹ לִיבֵשֶׁת הַדְּרוֹמִית. בְּחוּמָה בְּצוּרָה מְסִבִּיב לָהּ הוּא הַיָּם הַמְּקִיף אוֹתָהּ, אֲשֶׁר סְעֻרֹת עֹזוֹת עוֹבְרוֹת עָלָיו בְּמִשְׁךְ כֹּל תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וְהַרְיָקָרַח עֲנָקִים צְפִים עַל פְּנֵיו וּמִסְבָּנִים אֵת הָאֲנִיּוֹת הָעוֹבְרוֹת בּוֹ. הַחוּפִים תְּלוּלִים וְחוּמַת קָרַח, הַנוֹצְרֵת עַל יְדֵי הַקְּרַחוּנִים.

הסתחלקים לצד תחופים — כמו בגרנדלנדיה — מקיפה ככתגורת
ברגל את כל היבשת. ואם יצליח אדם לעבר את החומה הזאת
ולעלות על היבשה, יגיע לחומת קרח חדשה, המבילה את הקרח
המכסה את כל פנים היבשת ותגבוהה כמאה מטרים.

הקר באנטארקטיה גדול מאד כל השנה. במשך החרף
הארץ יגדל הקר עד 40° ואף עד 50° , ורק בקיץ הקצר יקרה
לעמים רחוקות שימעט הקר עד 0° . אך מסכנות עוד יותר מהקר
הן הפערות העזות הסתחוללות ללא מעצור על פני כל היבשת.
גשמים אין באנטארקטיה, רק שלג רב. אם נשנה את אנטארקטיה
לאותן הארצות שבחצי-הכדור הצפוני, השוות לה ברחב הגאוגרפי,
נמצא הברדל ספתי. בתוך המעלה 60° לרחב צפוני — בצפון
ארופה, רוסיה, סיביריה אלסקה, קנדה — חיים במיליון נפש אדם
ומיות לאין מספר מתגוררות ביערות הגדולים המכסים בארצות
הללו שטחים רחבים, ולעמט כל אלה — ארץ ציה ושמה היא
אנטארקטיה, לא ישוב בה אדם, לא מראה שם חיה ולא ימצא
כל צמח חוץ ממיני אוזב וחזיו, הצצים פה ושם בחופיה.

בכל זאת אין אנטארקטיה, מחסרת חיים לגמרי: יש עופות
רבים שבתרו במדבר הקרח הגדל למשכן להם, וביניהם הפינגווינים —
עופות-מים גדולים — המקננים ודוגרים לרובות בשלג ובקרח.
במשך חרשי הקיץ המעטים יבקר גם האדם בחופיה, כי הימים
מסביב לה עשירים בדגים, בכלביים ולויתנים, וצידו הלויתן עזר
הנפש — רבם בני נורכגיה — באים או באניותיהם לעסק שם
במלאכתם הקשה ורבת הסכנות.

תגלית ותקירה. זה כמאה שנה משנודעה לבני-אדם
מציאותה של אנטארקטיה, וצידדי-לויתנים התחילו מבקרים לפעמים

את חופיה בנסיעותיהם על פני הים שסביבתה. רק בעשרות השנים האחרונות התפתחה חקירה שיטתית של יבשת זו. שאיפת חוקריה היא להגיע אל הציר הדרומי הנמצא בתוכה. רבים מהם נסלו קרבנות לקר ולרעב. לבקיעי הקרח ובעקור לסערות הקטל ולא השיגו את מטרתם. אך החוקר האנגלי שקלטון הצליח לחדר הרחק לתוך פנים הארץ. הראשון שהגיע עד הציר הדרומי והצליח גם לשוב היה החוקר הנורבגי מקהלל אמונדסן (1911). ואולם האנגלי סקוט ובבריו, שגם הם הגיעו לשם שבועות מספר אחר אמונדסן, מתו בלם מיתת רעב וקר בסערות השלג. בטינו עוד נמשכת החקירה, כי רבות עוד מעלומות היבשת הדרומית. לפני זמן קצר הצליח האמריקני בָּרְד לזכר את הציר הדרומי באירון.

שאלות לתורה:

1. כמה גבול ים הקרח הדרומי מן הצפוני?
2. עד איזה רחב גאוגרפי מגיעות היבשות בדרום? ועד איזה—בצפון?
3. בתוך אילו מעלות רחב נמצאת אנטיארקטיקה? לאיזו יבשת מתקרבת היא ביותר?
4. מצא בחצי-הכדור הדרומי (אטלס, עמוד 8) את הגבול הצפוני של הרי-גורח צפים והשנהו לגבולם הדרומי בחצי-הכדור הצפוני.
5. מצא באטלס (עמוד 8) את ארמת גרהם. באיזה רחב גאוגרפי היא נמצאת? אילו ארצות בחצי-הכדור הצפוני נמצאות על אותה מעלת רחב ומה מצדן הכלכלי?
6. מדוע אי אפשר ללכת מן הציר הדרומי לצד דרום?
7. על הציר הדרומי נמשך היום הארך ביותר — חצי שנה. והלילה הארך ביותר — חצי שנה. אילו חדשים הם שם יום ואילו? לילה? ואיך הקצר בציר הצפוני?

קרא: גלוי הציר הדרומי, מאת ג. ס. "מילדה". בָּרְד גי
הנסיעה האחרונה, מאת הקפיטן סקוט, הוצאת "אמנוה".

א מ ר י ק ה

ה ב י ר ה	אלפים והודים	מיליוני תושבים	אלפים קמ"ר	ש ש ק א ר ז
	4450	165	25000	אמריקה הצפונית
		0,02	2200	גרנלנדיה . . .
אזטקה	130	10	10000	קנדה . . .
סנט-ג'וזף		0,3	100	ניו-פאונדלנד . . .
ושינגטון	4300	125	9500	ארצות-הברית עם אלסקה
מקסיקו העיר	16	15	2000	מקסיקו . . .
		6	500	ארצות אמריקה המרכזית
הבנה	3	3	120	קובה . . .
סנט-דומינגו		3	80	האיטי . . .
		1,5	10	פוארטו-ריקו . . .
	1	1	12	ג'מייקה . . .
		1,5	25	האנטילים הקטנות .
	235	80	18000	אמריקה הדרומית
סנטו-פינו	2	4	750	צ'ילי . . .
לימה		6	1350	פרו . . .
לה-פס		4	1300	בוליביה . . .
קיטו		3	450	אקוודור . . .
בוגוטה		8	1300	קולומביה . . .
קרמס		3	1000	ונסואלה . . .
בואנוס-אירס	200	11	2800	ארגנטינה . . .
אסנסיין		1	250	פראגואי . . .
מונטו-וידאו		2	180	אורוגוואי . . .
ריאדה-ה'ג'ירו	30	36	8500	ברזיליה . . .
ג'ורג'טאון, פקריבו קיו	2	0,5	450	גואנינה . . .

א ו ס ט ר ל ז ה

ה ה י ר ה	מספר התושבים במיליונים	שטחה באלפים קמ"ר	ש ש ה א ב ז
הַנְּבִיָּה	6,5	7 600	הַיְבֵּשֶׁת
בְּרִיסְבִין	1	1 700	קוֹיְנֶסְלֵנְד . . .
סִידְנִי	2,5	800	סוּתְוִילֶס תְּחֶרְשֶׁה .
מְלֶבּוֹרֶן	1,8	230	וִיקְטוּרִיָּה . . .
אֶדְלִיר	0,6	1 000	אוֹסְטְרִיָּה תְּדְרוּמִית.
פְּרַת	0,4	2 500	" הַמְעֶרְבִית .
—	—	1 300	" צְפֹנִי-מְרָבּוֹ.
הַזְּבֶרֶט	0,2	70	מְסֻמֵּנִיָּה . . .
וִלִינְטוֹן	1,5	270	וִלְנְדִיָּה תְּחֶרְשֶׁה .
	1	900	מְלֶנְסִיָּה . . .
	0,7	480	מוֹשְׁבוֹת אֶנְגְלִיָּה. . .
	0,2	400	" הוֹלְנְד . . .
	0,06	20	" צְרֶפֶת . . .
	0,9	74	מִיקוּרֶנְסִיָּה וּפּוֹלִינְסִיָּה
	0,4	50	מוֹשְׁבוֹת אֶנְגְלִיָּה . . .
	0,04	4	" צְרֶפֶת . . .
	0,06	2	" יִפּוֹ. . .
	0,4	18	" אֶרְצוֹת-הַבְּרִית .

אם תצטרף לכתב לועזית את

השם	קָתב	השם	קָתב
קנדה	Canada	הונדורס	Honduras
קויבק	Quebec	סלודור	Salvador
מונטריאול	Montreal	ניקרואה	Nicaragua
אווה	Ottawa	קוסטריקה	Costarica
טורונטו	Toronto	פנמה	Panama
ויניפג	Winnipeg	קובה	Cuba
ונקובר	Vancouver	הבנה	Habana
		האיטי	Haiti
	ארצות-הברית של אמריקה		
	United States of America U.S.A.	דומיניקה	Dominica
קליפורניה	California	פוארטו-ריקו	Puerto-Rico
בוסטון	Boston	גימניקה	Jamaica
ניו-יורק	New York	איי בהמה	Bahamas
ברוקלין	Brooklyn	צ'ילי	Chile
פילדלפיה	Philadelphia	סנטינו	Santiago
בלטימור	Baltimore	ולפראיסו	Valparaiso
ושינגטון	Washington	בוליביה	Bolivia
שיקגו	Chicago	לה-פס	La-Paz
פיטסבורג	Pittsburg	פרו	Peru
דטרויט	Detroit	לימה	Lima
קליבלנד	Cleveland	קליאו	Callao
סנט לואיס	St. Louis	אקואדור	Ecuador
ניו-אורליאנס	New Orleans	קיטו	Quito
סן-פרנסיסקו	San Francisco	גואיקיל	Guayaquil
לוס-אנג'לס	Los Angeles	קולומביה	Columbia
מכסיקו	Mexico	בוגוטה	Bogota
ורה-קרוס	Vera Cruz	ונסואלה	Venezuela
גואטמלה	Guatemala	קרס	Caracas

קָתֵב	הַשֵּׁם	קָתֵב	הַשֵּׁם
Australia	אוסטרליה	Argentina	ארגנטינה
Tasmania	טסמניה	Buenos Aires	בואנוס-אירס
New South Wales	סות-וילס החרשה	Rosario	רווריו
Victoria	ויקטוריה	La Plata	לה-פלטה
Queensland	קינסלנד	Uruguay	אורוגואי
Sydney	סידני	Montevideo	מונטוידיאו
Melbourne	מלבורן	Paraguay	פרנואי
Brisbane	בריסבן	Asuncion	אסונסיון
Canberra	קנברה	Brazil	ברזיליה
Adelaide	אדליד	Para	פרה
Perth	פרת	Pernambuco	פרנמבוקו
New Zealand	ולנדיה החרשה	Bahia	בהיה
Wellington	ולינגטון	Santos	סנטוס
Auckland	אוקלנד	Sao Paulo	סן-פאולו
		Rio de Janeiro	ריאו-דה-ז'נירו
		Guiana	גואינה

מספרים על ארץ-ישראל להשואה:

(ארץ-ישראל המערבית)

שטח ים המלח	1000 קמ"ר	בערך	השטח	25 000 קמ"ר	בערך
שטח יבשה	170 קמ"ר	בערך	מספר התושבים	1 125 000	בערך
אורך הירדן	200 ק"מ	בערך			

חלוקת התושבים על פי דתם

מושלמים 800 000 בערך

• יהודים 225 000

• נוצרים 100 000

הערים החשובות

מספר התושבים		
מספר התושבים	המספר הכללי	
54 000	95 000	ירושלים
77 000	77 000	תל-אביב
22 000	60 000	חיפה
7 000	54 000	יפו
3 000	10 000	צפת
6 000	9 000	סבריה
55 000		ישוב עברי הקלאי

אקלים ארץ-ישראל

נשמים בשנה		חום			
שמי	שמי	שנתי	כאונסם	תנואר	
60	65	16	23	7	ירושלים . .
50	50	20	27	11	תל-אביב . .
60	62	20	27	12	חיפה . . .
12	12	25	33	15	יריחו . . .

ערך הסחורות המובאות לארץ-ישראל 15 מיליונים לא"י
 " " המוצאות מארץ-ישראל 4 " "

--	--

ה ת כ ן

עמוד

חלקי תבל

אמריקה

אמריקה הצפונית

- 17 נרנגלנדיה .
19 קנדה .
27 ארצות-הברית .
52 מכסיקו .

אמריקה הדרומית

- 65 ארצות האנדים .
72 ארצות הלה-פלטה .
77 ארצות האמסונה ורמת ברזיליה .

אוסטרליה

- 86 היבשה .
97 האיים .

אנטארקטיה

טבלאות סמטיסטיות

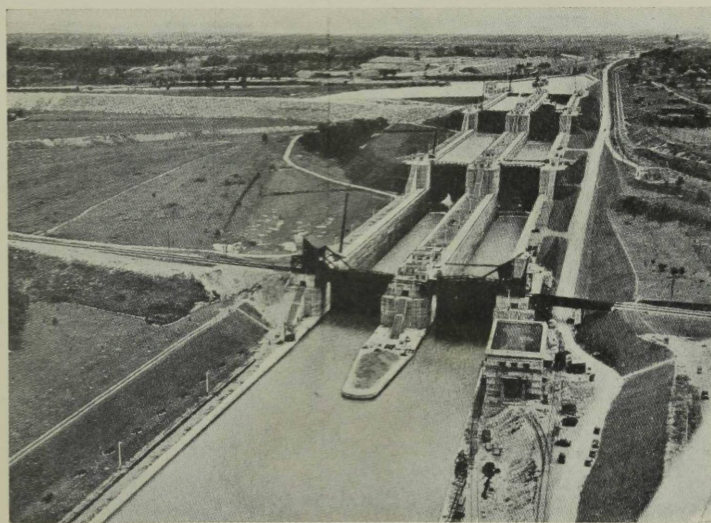
בקצה רמת הקרח בגרנלנדיה

הזבלת עצים על גהר סנט-לורנס

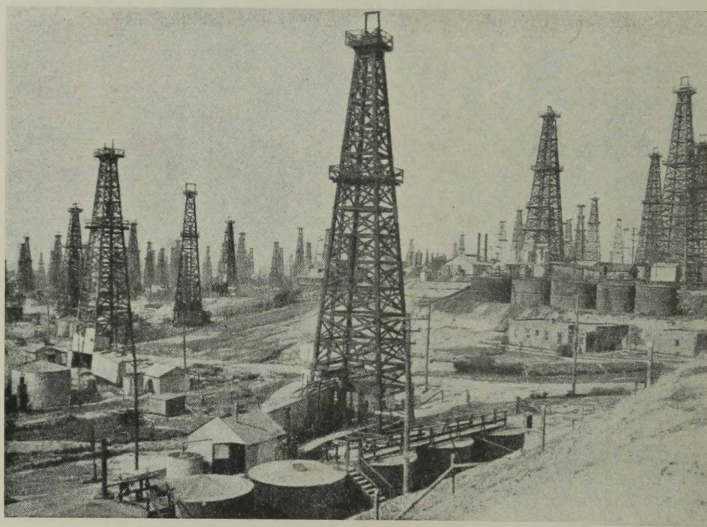
מפלי הפנים ניאגרה

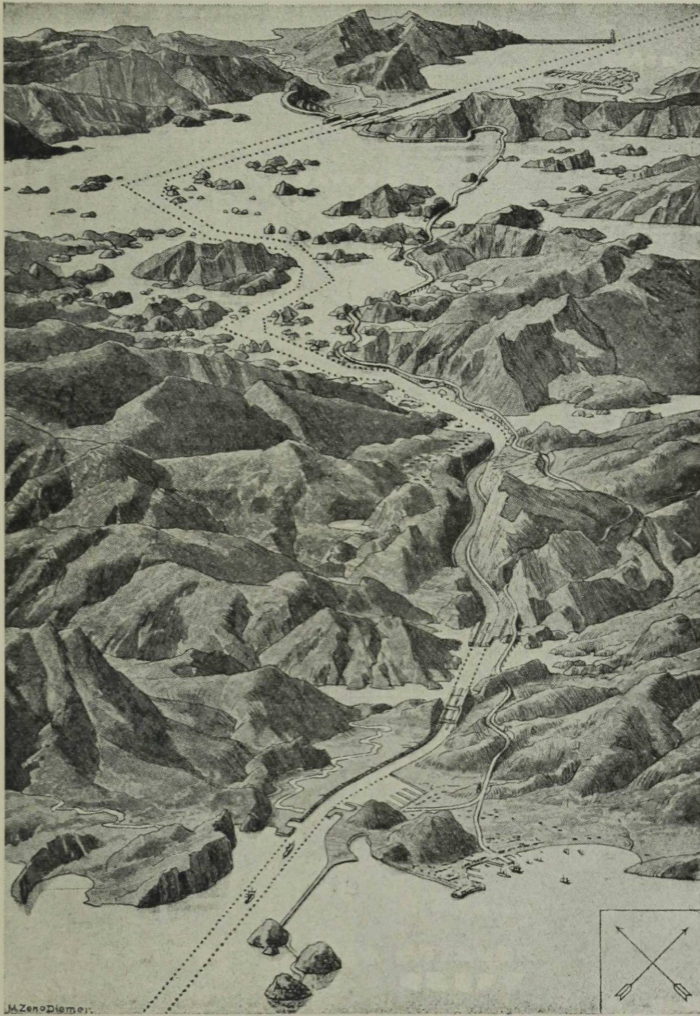
קבות סכרים בתעלת ולגד בקרבת הניאגרה

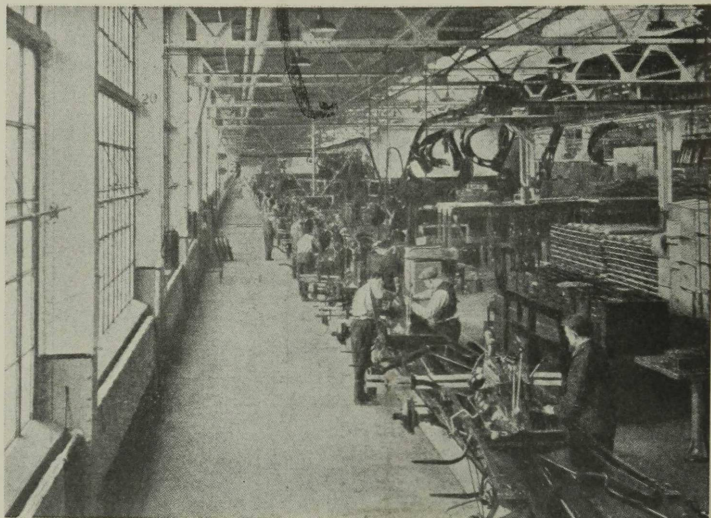
ניו-יורק

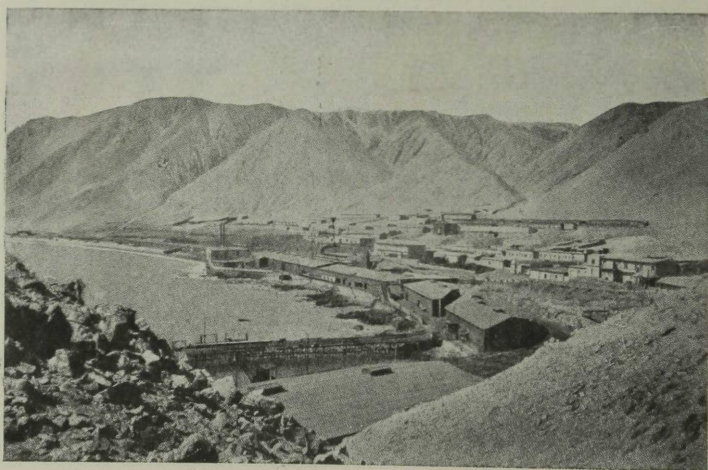
שדות נפט בלוס-אנג'לס

תעלת פנסה

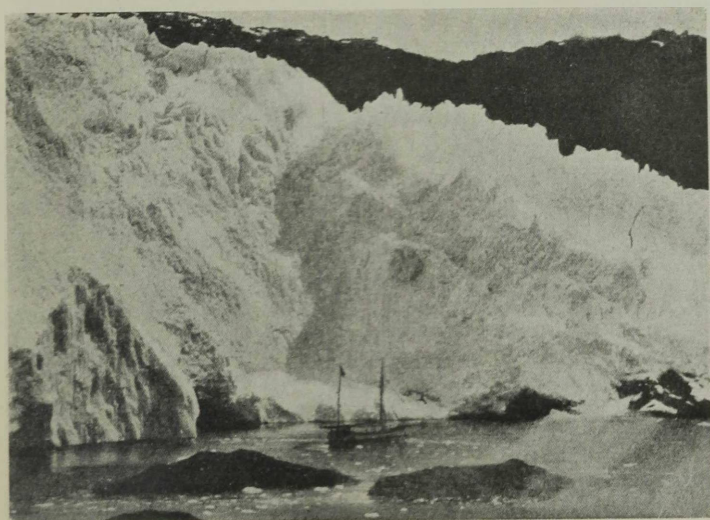
בבית־חרושת לאוטומובילים

גמל לנתר במדבר אטקמה

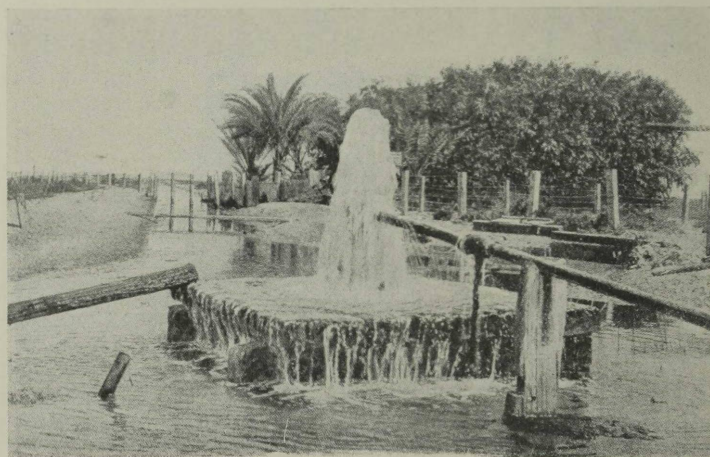
בְּסֵלִים

חוף אֶרֶץ-הָאֵשׁ

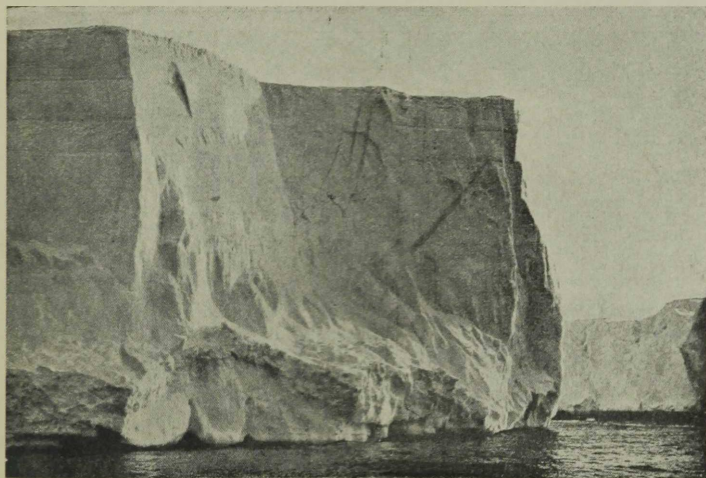
עֲרֵבֵי צֹאן בְּאוֹסְטְרָלְיָה

בְּאֵר אֶרְשׁוּיִת בְּאוֹסְטְרָלְיָה

קטיר אַנזי-קוקוס

קצה חומת הקרח מסביב לאנטארקטיה